

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

HODNOTOVÁ ORIENTACE A
ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST VE VĚKU
VYNOŘUJÍCÍ SE DOSPĚLOSTI
V DOBĚ PANDEMIE COVID-19

VALUE ORIENTATION AND LIFE SATISFACTION IN
EMERGING ADULTHOOD DURING COVID-19 PANDEMIC

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Bára Němcová**

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.**

Olomouc

2022

Tímto bych chtěla poděkovat především své rodině, přátelům a partnerovi, kteří mi byli po celou dobu studia velkou oporou. Za odborné vedení práce děkuji panu prof. PhDr. Panajotisi Cakirpaloglu, DrSc. Velké díky patří také všem respondentům, bez kterých by tato práce nevznikla. Děkuji!

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Hodnotová orientace a životní spokojenost ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 22.3.2022

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	ÚVOD.....	5
	TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1	Hodnoty a hodnotová orientace	7
	1.1 Vymezení základních pojmů	7
	1.2 Klasifikace hodnot	10
	1.3 Hodnotová orientace.....	13
	1.4 Původ, vývoj a změny hodnot	14
	1.5 Funkce hodnot	16
2	Životní spokojenost	17
	2.1 Vymezení pojmu životní spokojenost	17
	2.2 Osobní pohoda (well-being)	18
	2.2.1 Subjektivní osobní pohoda	20
	2.2.2 Psychologická osobní pohoda	21
	2.3 Faktory ovlivňující životní spokojenost	22
	2.4 Metody měření životní spokojenosti	26
3	Vynořující se dospělost	28
	3.1 Vznik teorie	28
	3.2 Vymezení období vynořující se dospělosti.....	30
	3.3 Morálka a hodnoty ve věku vynořující se dospělosti	34
	3.4 Životní spokojenost ve věku vynořující se dospělosti.....	37
4	Pandemie Covid-19	39
5	Předchozí výzkumy	41
	5.1 Výzkumy hodnot	41
	5.2 Výzkumy životní spokojenosti	43
	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	45
6	Výzkumný problém, cíle práce, výzkumné otázky a hypotézy	46
	6.1 Výzkumný problém a cíle práce.....	46
	6.2 Výzkumné otázky a hypotézy	47
7	Typ výzkumu a použité metody	49
	7.1 Rokeachova škála hodnot (RVS).....	49
	7.2 Dotazník životní spokojenosti (DŽS).....	50
8	Sběr dat a výzkumný soubor.....	53
	8.1 Výzkumný soubor	53
	8.2 Průběh sběru dat	54
	8.3 Etické hledisko a ochrana soukromí.....	56

9	Práce s daty a její výsledky	57
9.1	Práce s daty	57
9.2	Symbolika výsledkové části	58
9.3	Výsledky deskriptivní statistiky	59
9.4	Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz	66
10	Diskuze	71
10.1	Diskuze k hlavnímu výzkumnému cíli	71
10.2	Diskuze k jednotlivým výzkumným otázkám	74
10.3	Diskuze k jednotlivým hypotézám	76
11	Závěr.....	79
12	Souhrn.....	81
	LITERATURA.....	85
	PŘÍLOHY.....	98

ÚVOD

Hodnoty představují hluboce zakořeněné, abstraktní motivy, které nám radí, ovlivňují a objasňují naše mínění, postoje, normy a jednání (Schusterová 2008). Setkáváme se s nimi prakticky od narození. Nejprve se seznamujeme s hodnotovým systémem našich rodičů, prarodičů a širší rodiny, později objevujeme, jaké hodnoty mají naši známí, přátelé, učitelé, zaměstnavatelé a další lidé. Rychle zjišťujeme, že ne všichni lidé uznávají stejné hodnoty, co je pro někoho velmi důležité, nemusí pro jiného znamenat nic. V průběhu vývoje si pak vytváříme svou vlastní specifickou hodnotovou orientaci, která do určité míry udává směr, kterým se v životě vydáme.

Problematikou hodnot u mladých lidí, konkrétně u jedinců ve věku vynořující se dospělosti, jsem se zabývala již v bakalářské diplomové práci. Na tuto práci bych teď ráda navázala. Stejně jako v bakalářské práci mě i nyní zajímá hodnotová orientace jedinců ve věku vynořující se dospělosti, tentokrát ovšem v kontextu právě probíhající pandemie COVID-19. Diplomová práce je také rozšířena o téma životní spokojenosti. Z bakalářské práce jsem přejala kapitoly týkající se hodnot a fáze vynořující se dospělosti, které jsem částečně přepracovala a doplnila o aktuální informace.

Pandemie COVID-19 narušila každodenní rutinu miliónů lidí po celém světě. Snaha omezit šíření nemoci vedla k uzavírání škol a omezování sportovních, kulturních i společenských akcí. Ukazuje se, že zatímco zdravotní následky nejsou u jedinců ve věku vynořující se dospělosti nijak závažné, psychické dopady pandemie zasáhly tuto skupinu více než ostatní (Preetz, Filser, Brömmelhaus, Baalman, & Feldhaus, 2021). Fáze vynořující se dospělosti je typická získáváním nezávislosti, odpoutáváním se od rodičů a zkoušením nových sociálních rolí (Arnett, 2000). Pandemie a s ní souvislé opatření mohly tyto procesy narušit, což mohlo mít vliv na duševní zdraví i životní spokojenost mladých lidí.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaká je hodnotová orientace a životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. V souvislosti s hodnotovou orientací mě zajímá, jaké hodnoty preferují muži a jaké ženy a zda se preference hodnot mladých lidí v době pandemie nějak liší od preference hodnot stejně starých lidí před pandemií. Dále mě zajímá, jak jsou muži a ženy v době pandemie spokojeni v jednotlivých oblastech života a jak důležitý je pro životní spokojenost partnerský vztah.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE

První kapitola této diplomové práce se, jak již název napovídá, věnuje zejména problematice hodnot a hodnotové orientaci. Hodnoty představují konstrukt, který je známý jak široké veřejnosti, tak odborné obci. Výklady tohoto pojmu se však liší, proto se hned na začátku pokoušíme jeho význam objasnit a zmiňujeme se i o dalších příbuzných pojmech, se kterými bývá často zaměňován. Následně uvádíme několik nejčastějších klasifikací hodnot a věnujeme se také hodnotové orientaci, která se s tématem hodnot neodmyslitelně pojí. V závěru se zabýváme změnami hodnot ve společnosti a jejich funkcí.

1.1 Vymezení základních pojmů

Hodnota jako konstrukt se vyskytuje v celé řadě vědeckých disciplín, což znamená, že vytvoření jejího jednotného výkladu prakticky není možné. Geist (2000) uvádí, že hodnoty představují jedno z nejproblematictějších, ale zároveň nejdiskutovanějších témat ve filozofii, psychologii, sociologii a dalších příbuzných vědách. Hodnoty lze tedy jednoznačně považovat za multidisciplinární konstrukt, jehož povaha a obsah vzbuzuje zájem mnoha odborníků (Hošová, 2016).

Problematice hodnot se věnovali již starořeční filozofové v době antiky. Uceleně se však začala studovat až na přelomu 19. a 20. století, kdy vznikla nová věda axiologie nebo též timologie či timétika. Hartl a Hartlová (2015, 67) uvádějí, že se jedná o „*obor, který se zabývá definováním, systémem a hierarchizací hodnot, jejich vztahy ke společnosti a struktuře osobnosti*“. O vznik této disciplíny se zasloužil především Hermann Lotze a Franz Brentano. Byl to právě Lotze, který do filozofie přinesl pojem hodnoty a jako první se vyslovil pro exaktní zkoumání tohoto konceptu. Věřil, že hodnoty se dotýkají téměř každého lidského jednání a poznávání. Svými myšlenkami ovlivnil Edmunda Husserla a připravil tak půdu pro vznik jeho fenomenologie (Cakirpaloglu, 2009).

Původ slova hodnota můžeme najít v politické ekonomii, kde je chápána jako vlastnost předmětu odpovídat potřebám daného člověka. Zde můžeme rozlišovat dva typy hodnot, a to užitnou hodnotu, která vyjadřuje hodnocení dané věci dle míry její užitečnosti, a směnnou hodnotu, která se vztahuje k nějaké měně a kolísá na základě poptávky a nabídky

(Kučerová, 1996). Ve filozofii se na hodnotu nahlíží jako na morální kategorii, jež určuje normy chování. Abychom mohli nějakou vlastnost považovat za hodnotu, musí se jednat o rys, který významně ovlivňuje naše rozhodování a tím i to, kam směřujeme (Blackburn, 2008).

Z hlediska sociologie je na hodnoty nahlíženo jako na vědomé či nevědomé představy o tom, co je žádoucí. Hodnota pro člověka představuje důležité kritérium při rozhodování a jednání. Může být tedy považována za jedno z měřítek, pomocí kterého lze posoudit správnost či nesprávnost konání (Jandourek, 2007). V sociálně-psychologickém kontextu je hodnota chápána „*jako míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj.*“ (Průcha, Walterová, & Mareš, 2013, 91).

Jednotnou definici hodnoty nám nenabízí ani psychologie. Tato heterogenost je dána především odlišností přístupů, nejednoznačností kritérií a různými výzkumnými zkušenostmi psychologů. Přestože v literatuře můžeme najít velké množství definic, lze ve většině z nich identifikovat pět společných základních rysů. Hodnoty představují pojmy či přesvědčení o žádoucích konečných stavech nebo chování, které přesahují specifické situace, slouží k hodnocení chování a událostí a jsou řazeny dle individuální významnosti (Shwartz & Bilsky, 1987). Značné množství autorů, mezi které patří např. Rokeach (1973), Schwartz a Bilsky (1987) či Feather (1995), se shoduje na tom, že hodnoty představují hluboko zakořeněné, abstraktní motivy, které nám radí, ovlivňují a objasňují naše mínění, postoje, normy a jednání. V souladu s tímto tvrzením uvádí Cakirpaloglu (2009, 277) následující definici:

„Hodnota představuje specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní, trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka. Hodnoty představují přesvědčení o dobrém nebo prospěšném, ale také o špatném nebo nežádoucím, které regulují individuální nebo skupinovou aktivitu.“

Psychologie hodnot pojednává o dvou komplementárních pojmech, kterými jsou hodnota a hodnocení. Byť jsou oba tyto pojmy úzce propojeny nelze je ztotožňovat. Hodnocení představuje psychický proces subjektu vůči objektu, který je řízen typem a intenzitou dané hodnoty. Proces hodnocení má tři složky, a to kognitivní, emocionální a konativní. Kognitivní neboli rozumová složka se skládá z vědomostí a představ osoby o objektu, který je hodnocen. Obsahuje také schopnost jedince nahlížet do vlastních hodnot a hodnotícího procesu obecně. Každý kognitivní proces je osobitý, a to právě díky citovým

a motivačním vlastnostem (Kučerová, 1996). Emocionální neboli citová složka je základem vztahu mezi osobou a objektem hodnocení. Oddělení emocí od poznání představuje dlouhodobý vývojový proces. Malé děti nejsou schopny rozlišit subjektivní vlastnosti od objektivních charakteristik předmětu. U starších dětí a dospělých se tato funkce částečně autonomizuje. Vztah mezi rozumovou a citovou složkou je však i v dospělosti nestálý.

Třetí součástí hodnocení je konativní složka, která se váže k jednání člověka a představuje tendence k naplnění hodnoty. Tyto tendence mohou být vědomé či nevědomé, mohou být verbalizovány či vyjádřeny neverbálně, mohou být sociální či asociální. Jedná se o všechny projevy, kterými jedinec dává najevo svůj vztah vůči prožívané skutečnosti. Důležitou roli v procesu hodnocení představuje vědomí. V souvislosti s ním můžeme populaci rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří jedinci, kteří dokáží vědomě regulovat své jednání na základě svých vnitřních hodnot. Druhou pak představují lidé, kteří jednají na základě nevědomých a biologických požadavků. To, zda člověk patří do první či do druhé skupiny, je dáno zralostí jeho osobnosti (Cakirpaloglu, 2009).

Dle Dvořákové (2008) se k pojmu hodnota váže nespočet dalších pojmů podobného významu. Do 60. let 20. století v literatuře nebyly pojmy jako přesvědčení, hodnota, postoj či hodnotový systém jasně vymezeny a docházelo tak k jejich ztotožňování či zaměňování. Tento terminologický nesoulad vedl k víceznačnosti pojmu hodnota a nejednotnosti jeho chápání. V následující části textu proto uvádíme několik příbuzných konceptů a oblastí, jež s hodnotami sice úzce souvisí, přesto je však nelze považovat za totožné.

Hodnoty nejsou postoje a nelze proto tyto pojmy zaměňovat. Postoje, stejně jako hodnoty, utvářejí psychickou realitu jedinců, řídí jejich sociální aktivitu a mají vliv na sociální interakci. Přestože se jedná o pojmy příbuzné, můžeme rozdíly mezi oběma pojmy vymežit relativně přesně. Hodnoty představují významnou část osobnostní struktury a oproti postojům jsou více rezistentní vůči změnám, jsou také více abstraktní a neváží se ke konkrétním objektům a osobám. Hodnoty lze tedy nazírat jako základ, ze kterého následně vznikají postoje. Postoje představují určité tendence jednat, jedná se o trvalé komplexy pocitů a poznatků, které jsou více otevřené vůči změně. Může docházet k průniku kladných a záporných postojů (Řehan & Cakirpaloglu, 2000).

Dalším pojmem, který inklinuje k tématu hodnot je etika. Jedná se o základní filozofickou disciplínu, jež se zabývá mravností. Pozornost věnuje především předpokladům morálky, její legitimnosti a případnému užití v zákonech státu. Deskriptivní etika se věnuje

popisu a klasifikaci morálních postojů, názorů a jednání. Normativní etika stanovuje normy jednání, podle kterých pak rozlišuje, které jednání je dobré a které špatné. Většinou se jedná o příkazy, které určují, co je třeba učinit k dosažení žádoucího stavu, a stanovují podmínky, na základě kterých, lze považovat určité jednání za mravné. Etika tedy představuje filozofii mravnosti a zajímá se o původ jak heteronomní, tak autonomní morálky (Hlavinka, 2013).

Morálka představuje „*postoj člověka spočívající na svobodném rozhodnutí vůči mravnímu zákonu*“ (Brugger, 1994, 249). Skládá se z dobra a špatnosti. Mravní zákon stanovuje, co je to morální dobro a co špatnost, dobro přikazuje a špatnost zakazuje. Prapůvod mravního jednání lze najít v mravech, obyčejích a zvycích. Zvyk představuje první stupeň konvence, jedná se o zmechanizované jednání, které bylo původně chtěné. V případě, že se zvyk rozšíří mezi více jedinců, stává se obyčejem. Může pak představovat určitou charakteristiku, díky které se jedna komunita lidí odliší od druhé. Posledním konvenčním jevem je mrav. Ten obsahuje dvě složky, a to sociální a normativní. Mrav nijak nepodmiňuje mravnost, někdy s ní může být dokonce v opozici (Cakirpaloglu, 2009).

Dalším důležitým pojmem je norma. Normu lze chápat jako jakési vodítko k mravnímu jednání. Představuje pravidlo, jehož dodržování je vyžadováno danou kulturou či společností. Člověk, který jedná v souladu s uznávanými normami, jedná mravně. K posouzení vlastního jednání a jeho vztahu k mravním normám slouží svědomí. Pro porušení mravních norem však neexistují žádné trestní sankce, funkci korektiva zde zastává veřejné mínění (Blecha, 2002).

Posledním pojmem, který bychom chtěli zmínit je ctnost. Hartl a Hartlová (2015, 88) definují ctnost jako „*trvalý kladný rys charakteru člověka, stálý zdroj jeho etického chování, kladnou a žádoucí mravní vlastnost*“. Podle Aristotela (1996) se jedná o vrozenou nebo získanou dispozici konat dobro. Věří, že ctnost dělá dobrým člověka i všechno, co koná. Ctnost představuje ideální stav dobra, charakteristická je pro ni stálost dobrého jednání. Jejím cílem je žít v souladu s ideálním vzorem toho, jaký chce člověk být (Cakirpaloglu, 2009).

1.2 Klasifikace hodnot

Vytvoření jednotné klasifikace hodnot představuje úkol téměř nemožný. Heterogenost v psychologické axiologii je dána především velkým množstvím teorií hodnot a různorodostí názorů jednotlivých autorů. Určité systematizace hodnot lze dosáhnout jejich zařazením

do obecnějších pojmových kategorií, což ovšem předpokládá stabilní kritéria klasifikace. Těmito kritérii může být např. původ hodnoty, její nositel, role, podstata, obsah, funkce, velikost, pozice v hierarchii, stupeň obecnosti, zakotvenosti, vědomosti atd. (Cakirpaloglu, 2009).

Prvním autorem, jehož klasifikaci hodnot zmíníme, je Milton Rokeach. Byl to první člověk, který po vrcholné éře behaviorismu poskytl podnět ke studiu hodnot. K jejich zjišťování přistoupil velmi intuitivně, vyjmenoval několik hodnot, které krátce popsal, a poté poprosil své respondenty, aby je seřadili podle důležitosti, kterou pro ně tyto hodnoty mají jako řídicí principy v jejich životě. Na základě toho rozlišil 18 terminálních a stejný počet instrumentálních hodnot. Terminální hodnoty se vztahují k obecným cílům, jinými slovy vyjadřují smysl života. Mezi terminální hodnoty patří např. zralá láska, pravé přátelství, pohodlný život, štěstí, svoboda atd. Instrumentální hodnoty představují způsob dosažení daného cíle a vztahují se k morálce a vhodnosti. Patří mezi ně např. nezávislost, odvaha, zodpovědnost, svobodomyšlnost atd. (Rokeach, 1973).

Jiný pohled na hodnoty nám poskytují Schwartz a Bilsky (1987), kteří patří mezi největší jména současného psychologického výzkumu. Hodnoty autoři neřadí hierarchicky, ale znázorňují je cyklicky. Dle jejich teorie představují hodnoty kognitivní reprezentace tří univerzálních lidských potřeb. Těmito potřebami jsou biologicky zakódované požadavky vztahující se k organismu, sociální potřeby vedoucí k interpersonálním koordinovaným aktivitám a požadavky týkající se skupinového blaha a přežití. Díky kognitivnímu vývoji je člověk schopen prezentovat tyto požadavky jako hodnoty, např. sexuální potřeby mohou být transformovány na hodnotu intimity a lásky. Schwartz a Bilsky kritizují Rokeachovo rozdělení hodnot na terminální a instrumentální, neboť mají za to, že hodnoty prezentované jako instrumentální nemusí vždy nutně představovat pouze prostředek k dosažení cíle, ale cíl samotný. Vyzdvihují však, že některé hodnoty se váží k zájmům jedince, jiné k zájmům celé společnosti. Zavádí tedy nové dělení hodnot, a to na individuální, kolektivní a smíšené.

V původní práci zveřejnili Schwartz a Bilsky (1987) osm motivačních domén tvořených příslušnými hodnotami, ke kterým Schwartz (1992) přidal další dvě. Následně byla celá teorie revidována a vznikl tak finální kruhový model tvořený devatenácti hodnotami (Schwartz et al., 2012). Kolektivní hodnoty se nacházejí v pravé části kruhu, individuální v části levé. V horní části kruhu jsou umístěny hodnoty směřující k růstu, v dolní části pak ty, které se pojí s ochranou ega a snižováním úzkosti. Vzájemné vztahy hodnot jsou znázorněny pomocí dvou bipolárních dimenzí. První dimenze je tvořena dvěma

protilehlými póly, kterými jsou sebetranscendence a posílení ega. Druhou dimenzi tvoří póly konzervatismus a otevřenost vůči změně (Schwartz & Butenko, 2014). Hodnoty, které jsou na kružnici umístěny vedle sebe spolu korelují kladně, zatímco protilehlé hodnoty se vylučují a korelují spolu záporně (Schwartz, 2014).

Meg J. Rohan (2000) je autorkou myšlenky sociálního hodnotového systému, který předpokládá, že kromě vlastních hodnot jedinci vnímají také hodnotovou soustavu ostatních lidí či celé společnosti. Rohan si mimo jiné klade otázku, zda jsou individuální i sociální systémy strukturovány stejně či odlišně. Při odpovědi se můžeme opřít o dosavadní výzkumy (Schwartz, 1999; Schwartz & Bardi, 2001), na základě kterých, lze předpokládat podobnou strukturu obou systémů. Jestliže vyjdeme z předpokladu Schwartze (1992), že individuální hodnotový systém je univerzální, pak by se individuální hodnotové orientace všech lidí měly organizovat dle této univerzální matice. Rohan (2000) postuluje, že každý člověk může mít pouze jeden individuální hodnotový systém, ale více sociálních. Oba hodnotové systémy, tedy jak sociální, tak individuální, představují intrapsychické struktury, které mohou ovlivnit postoje, rozhodování i chování jedince. Porozumění těmto systémům vede k lepšímu pochopení a predikci chování lidí a jejich postojů.

Problematikou klasifikace hodnot se zabýval také zakladatel logoterapie a existenciální analýzy Viktor Emil Frankl. Hodnoty rozdělil do tří kategorií. První kategorie je tvořena hodnotami tvůrčími, jež vznikají vlastní aktivitou člověka a symbolizují tak snahu člověka něco dělat, tvořit. Tato tvorba by neměla být považována za pouhý prostředek k cíli, nýbrž za cíl samotný. Druhou kategorii představují hodnoty zážitkové, jež se uskutečňují v prožívání. Vyjadřují touhu prožívat strhující zážitky, které mohou pro milovníka hudby představovat poslech oblíbené symfonie či uběhnutí maratonu pro nadšeného sportovce. Poslední kategorii představují hodnoty postojové. Tato kategorie spočívá ve schopnosti člověka nalézt smysl i v situacích, jež se jeví jako beznadějně. Jedná se o nejvyšší hodnoty, které člověku zůstávají i ve chvílích, kdy tvůrčí a zážitkové hodnoty nemohou být z různých důvodů realizovány. Frankl má za to, že dokud člověk dýchá, jeho život má smysl a každý jedinec je odpovědný za to, aby své hodnoty naplňoval (Frankl, 2005).

Autorem, jehož klasifikaci hodnot nelze opomenout, je významný představitel humanistické psychologie Abraham H. Maslow. Problematiku lidských hodnot odvodil ze své vlastní teorie potřeb a postavil ji do centra svého zájmu. Dle Maslowa se každý člověk skládá z fyziologických a psychologických potřeb představujících nedostatky, jež musí být uspokojeny, aby nedošlo ke strádání. Tyto potřeby či hodnoty můžeme rozdělit na dva typy:

nedostatkové D-hodnoty a růstové B-hodnoty. Mezi B-hodnoty patří pravda, spravedlnost, dobrota, celistvost, živost, jedinečnost, krása, dokonalost, dokončení, prostota, bohatost, nenucenost, hravost, soběstačnost a smysluplnost. Hodnoty mají tendenci seskupovat se do větších funkčních celků, např. pravda je dobrá, krásná, jedinečná atd. Všechny hodnoty spolu hierarchicky souvisí a představují jednotlivé kroky k sebeaktualizaci jedince (Maslow, 2014).

Posledním autorem, jehož klasifikaci hodnot zde uvádíme, je Stanislava Kučerová. Ta hodnoty rozděluje do tří kategorií na základě dimenzí, ve kterých člověk prožívá sebe i svět. První kategorií tvoří přírodní hodnoty, které lze rozdělit na vitální a sociální. Vitální jsou nejintenzivnější, neboť odpovídají fyziologickým potřebám. Sociální vyplývají z potřeby interpersonálního kontaktu. Každý člověk přirozeně vyhledává společnost ostatních lidí, touží být milován, oceňován atd. Sociální hodnoty tedy představují kladné mezilidské vztahy. Druhá kategorie je tvořena hodnotami civilizačními, jež jsou základem společenské organizace. Přetvářejí potřeby přírodní do podoby, ve které přinášejí komfort a potěšení. Třetí kategorie představuje sféru duchovních hodnot, jež jsou ve společnosti zastoupeny kulturou. Vytváří se na základě potřeby hledání smyslu, dobra, pravdy, krásy atd. Mezi tyto hodnoty patří např. vzdělanost, citové bohatství, pravdivost, plnost života atd. (Kučerová, 1996).

1.3 Hodnotová orientace

S tématem hodnot se neodmyslitelně pojí hodnotová orientace. Hartl a Hartlová (2015, 377) definují hodnotovou orientaci jako „*relativně stálý, sociálně podmíněný, volitelný vztah člověka k souhrnu materiálního a duchovního bohatství a ideálů, na který pohlíží jako na předměty, cíle, prostředky uspokojení životních potřeb*“. Hodnotovou orientaci lze nazírat jako dynamickou dimenzi hodnotové struktury jedince, která klade důraz na zaměřenost a zacílení.

Vytváří se postupně v průběhu časového působení a rozvoje, kdy jedinec své hodnoty tvoří, ukládá a užívá (Prudký, 2009). Novější výzkumy (Lee, Ye, Sneddon, Collins, & Daniel, 2017; Vecchione, Döring, Alessandri, Marsicano, & Bardi, 2015) potvrzují, že určitou hodnotovou orientaci lze pozorovat už u dětí ve věku 5-12 let. Ta se však v průběhu dětství mění a stabilní se stává až v období adolescence (Cieciuch, Davidov, & Algesheimer, 2015). Vznik a vývoj hodnotové orientace jedince je ovlivněn jak

hodnotovými orientacemi nejbližšího okolí, tak i systémem uznávaných a preferovaných hodnot celé společnosti (Duffková, Urban, & Dubský, 2008).

Přestože hodnotová orientace dospělého člověka představuje relativně stabilní charakteristiku (Benish-Weisman, Daniel, & Knafo-Noam, 2017), úplně stálá a neměnná není. V průběhu života získává každý člověk nové zkušenosti, setkává se se stále novými hodnotami, objevuje nové možnosti a volí mezi nimi. Některé hodnoty se stávají důležitějšími, jiné naopak méně důležitými (Duffková et al., 2008). Podle trvanlivosti daných hodnot lze rozlišit mezi hodnotami životními a časově omezenými. Životní hodnoty vyjadřují vztah člověka k významným atributům jeho vlastního života a jako takové jsou prakticky neměnné. Lze se domnívat, že představují podstatnou součást skladby hodnot, kterou jedinec přijal a kterou přijímá v současnosti. Oproti tomu časově omezené hodnoty se váží pouze k určitým vývojovým fázím a jejich důležitost se tak v průběhu vývoje mění (Prudký, 2009).

Sak a Saková (2004) postulují, že to nejsou jednotlivé hodnoty, ale právě hodnotová orientace, která ovlivňuje chování člověka. Tento předpoklad potvrdilo několik výzkumů (Lee, Soutar, & Sneddon 2010; Roccas & Sagiv, 2010). Souhlasně se vyjadřuje také Prudký (2009), který uvádí, že znalost hodnotové orientace nám umožňuje do jisté míry charakterizovat daného jedince a určit směr, kterým se pravděpodobně jeho hodnoty a z toho vyplývající jednání bude ubírat.

1.4 Původ, vývoj a změny hodnot

V předchozích kapitolách jsme se věnovali zejména charakteristice a kategorizaci hodnot. V této kapitole se zaměříme na to, jaký je jejich původ, jak se vyvíjejí a jak dochází k jejich změnám. Cakirpaloglu (2009) uvádí tři základní determinanty lidských hodnot, mezi které řadí historické a sociální podmínky a individuální charakteristiky. Historické události mají význam zejména pro tvorbu hodnotové orientace a její dynamiku. Nejedná se pouze o zážitky z minulosti, patří sem např. i současná politická situace, v rámci které, může nastat stav, jenž silně ovlivní hodnotovou orientaci nejen jedince, ale i celé společnosti. Příkladem takových stavů mohou být revoluční události.

Dalším významným determinantem jsou sociální podmínky. Rodinná příslušnost je jedním z nejdůležitějších socializačních činitelů a jako taková se podílí na tvorbě hodnotového systému svých členů (Schönpflug, 2001). Citové vztahy v rodině mají význam

nejen pro rodinnou soudržnost, ale také pro hodnotovou konzistenci. Kladné rodinné vztahy usnadňují mezigenerační hodnotový přenos. Pro osvojení společenských a kulturních hodnot je důležitý sociální původ jedince. Tento osvojovací proces však neprobíhá přímo, ale pomocí různých činitelů, mezi které lze zařadit např. životní styl, sociální zájmy, vrstevní identifikaci atd. (Cakirpaloglu 2009). Posledním determinantem jsou osobnostní charakteristiky, které jsou důležité pro tvorbu, osvojení, začlenění, ustálení a změny hodnot (Cieciuch, 2015).

Psychologie pracuje nejčastěji se třemi modely výkladu vývoje a změny hodnot. Prvním modelem, který zmiňujeme, je model kohort. Jandourek (2001, 124) definuje kohortu jako „*část obyvatelstva, která prožila v tomtéž časovém úseku tytéž významné životní nebo společenské události*“. Jedná se tedy o jedince, kteří ve stejném věku nastupují do školy, v přibližně ve stejném věku začínají pracovat a zakládat rodiny, ve stejném věku zažili válku, okupaci či revoluci atd. Na základě všech těchto událostí se předpokládá podobnost jejich hodnot a postojů. Model kohort existuje ve dvou verzích. První verze, střídání kohort, předpokládá, že v dětství dochází ke kulturnímu imprintingu, při kterém hraje zásadní roli vzdělání a ekonomická situace. V dospělosti jsou pak hodnoty dané kohorty prakticky neměnné. Hodnoty různých kohort se liší, neboť každá z nich vznikla a vyvíjela se v jiném časovém úseku. Díky střídání kohort dochází ke změnám hodnot ve společnosti. Druhá verze, standardního životního cyklu, věří, že hodnoty jedinců dané kohorty se vyvíjejí, ale hodnoty různých kohort jsou prakticky stejné (Hnilica, 2007).

Jako druhý uvádíme model historických událostí. Za historickou událost lze považovat takovou událost, která zasáhla jen některé kohorty nebo všechny kohorty, ale v odlišných vývojových stupních. Neřadíme sem tedy události, které zažily všechny kohorty ve stejné životní etapě, např. nástup do školy, ani události starší, než je nejstarší kohorta, např. Bitvu na Bílé hoře. Historické události vedou ke změně hodnot jednotlivých kohort i celé populace. V souvislosti s tímto modelem lze zmínit příbuzný model periody, který nezkoumá vliv jednotlivých událostí na změny hodnot, ale širších sociálních trendů, např. měnící se postavení žen ve společnosti. Posledním uvedeným modelem je model zrání, který předpokládá, že ke změnám hodnot dochází pouze na základě procesů zrání, jež úzce souvisí s vývojem. Lidé ve stejném věku mají přibližně stejné hodnoty, a to bez ohledu na prožité historické události či příslušnosti k určité kohortě (Hnilica, 2007).

1.5 Funkce hodnot

V poslední části této kapitoly se věnujeme funkci hodnot. Funkční podstatu hodnot lze rozlišit na dva základní typy, a to individuální a sociální. Individuálních funkce hodnot se projevuje zejména v procesu adaptace a osobního růstu, zatímco sociální funkce má význam především pro sociální integraci a sociální racionalizaci (Cakirpaloglu, 2009). Prudký (2009) rozlišuje následující funkce hodnot:

- a) *Hodnoty jako stavební kameny kultury*: proces nabývání kultury a vznik hodnot jsou neoddělitelné a na sobě závislé, jestliže tedy chceme poznat kulturu, musíme pochopit soustavu uznávaných hodnot jejich členů a vice versa.
- b) *Hodnoty jako součásti utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů*: hodnoty a normy jsou důležité pro určování očekávaného obsahu sociálních rolí. Pochopení přijímaných hodnot může vést k porozumění obsahu společenských aktivit.
- c) *Hodnoty jako jeden z definičních znaků osobnosti*: hodnoty jsou považovány za spoluvůrce osobnosti, odrážejí její potřeby a životní zájmy.
- d) *Hodnoty jako zdroj motivace chování*: každý člověk touží po naplnění svých hodnot, proto je lze nazírat jako silný motivační faktor ovlivňující chování.
- e) *Hodnoty jako součásti identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo i institucí*: sdílené hodnoty lze považovat za zdroje identity skupiny či společenství. Civilizace nabízí hodnoty, mezi kterými si jedinec může vybírat, některé přijme, jiné odmítne.
- f) *Hodnoty jako zdroje sociální a kulturní soudržnosti*: hodnotová struktura představuje obsahový základ sociální soudržnosti. Je zdrojem motivace k aktivitám, které soudržnost oslabují či posilují.
- g) *Hodnoty jako zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti*: hodnoty jsou zdrojem obsahu sociálních rolí, a tedy i sociálních vrstev, neboť zaručují jejich hierarchické uspořádání. Umožňují prorůstání jednotlivých vrstev a jsou tak zdrojem mobility mezi jednotlivými úrovněmi společnosti.
- h) *Hodnoty jako atribut morálky*: základním atributem morálky je schopnost rozpoznat dobro a zlo, což je podmíněno určitou formou přijaté hodnotové struktury. Morálku jedince tedy lze odvodit z jeho hodnotového ukotvení.
- i) *Hodnoty jako základ politických filozofií a ideologií*: ideologické a politické systémy vznikají propojením společenských hodnot, jejich různorodost je dána odlišností přijímaných hodnot.

2 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Hlavním tématem druhé části této práce je životní spokojenost. Na začátku čtenáře seznamujeme s konceptem životní spokojenosti a uvádíme zde několik definic, jež by mohly k pochopení daného konceptu pomoci. Následující pasáž je věnovaná problematice osobní pohody neboli well-beingu. Osobní pohoda představuje významově nejširší a nejméně specifický koncept, za jehož součást bývá mimo jiné považována také životní spokojenost (většinou chápána jako jeho kognitivní složka). Z tohoto důvodu se v této práci zabýváme také tímto konstruktem. V další podkapitole uvádíme několik faktorů, které se na utváření životní spokojenosti podílejí. Na závěr pak představujeme některé z metod, které lze k měření životní spokojenosti využít.

2.1 Vymezení pojmu životní spokojenost

Většina psychologických výzkumů se až do 80. let minulého století zabývala převážně bolestnými tématy. Dávala se přednost studiu negativních emocí, stavů a situací nad těmi, které se zabývaly osobní pohodou, životní spokojeností či štěstím (Blatný, Dosedlová, Kebza, & Šolcová, 2005). K obratu došlo v již zmiňovaných 80. letech minulého století, kdy se problematika osobní pohody dostala do popředí zájmu psychologů a stala se jedním z nejvíce studovaných témat v rámci psychologie. Množství článků, které se věnovaly problematice životní spokojenosti, štěstí, osobní pohodě apod. se v té době zpětinásobilo na 780 článků za rok (Myers & Diener, 1995).

Přestože v současné době již existuje velké množství literatury zabývající se problematikou životní spokojenosti, resp. osobní pohody, její přesné vymezení nám neposkytuje. Téměř každý autor nabízí svou vlastní definici. Rozlišování obou pojmů navíc v odborné literatuře není ani jednotné ani důsledné. Důvodem pro to je, může být fakt, že existuje relativně velké množství termínů, kterými se jak odborná, tak laická společnost snaží tento fenomén postihnout (Hamplová, 2004). My zde uvádíme několik definic, které by měly pochopení dané problematiky usnadnit.

Spokojenost definuje Hartl a Hartlová (2015, 556) jako „*příjemný pocit z dobrých vztahů a dobře vykonané činnosti*“. V Oxfordském slovníku (English Oxford Living Dictionaries, nedat.) je popsána jako „*splnění vlastních přání, očekávání, potřeb nebo*

potěšení z toho odvozené“. Grob (1998, in Lašek, 2004, 215) definuje životní spokojenost jako „*komplexní pojem, zahrnující na jedné straně nízké sebehodnocení, malé uspokojení nebo negativní stránky života, na druhé štěstí a spokojenost se životem, sebou samým a pozitivní stránky života“*.

Autoři Pavot, Diener, Colvin a Sandvik (1991, 150) chápou životní spokojenost jako „*komplexní hodnocení vlastního života daným jedincem“*. Zdůrazňují, že toto hodnocení je čistě subjektivní a závisí na míře spokojenosti v jednotlivých životních oblastech, jakými jsou např. zdraví, finanční situace, vztahy atd. Nespokojenost v jedné z oblastí může způsobit celkovou nespokojenost se životem, a to i přesto, že ve zbylých doménách zažívá jedinec uspokojení dostatečné. Téměř shodný pohled na tuto problematiku poskytuje Hnilica (2004), který nazírá celkovou životní spokojenost jako lineární aditivní funkci spokojenosti v jednotlivých oblastech, mezi které řadí např. zdraví, rodinu, přátelé, práci atd. Spokojenost v jednotlivých oblastech pak významně přispívá k celkové spokojenosti se životem.

Také Fahrenberg, Myrtek, Schumacher a Brähler (2001), autoři Dotazníku životní spokojenosti, o jehož překlad do češtiny se zasloužili Rodná a Rodný, chápou životní spokojenost jako komplexní charakteristiku. Postulují, že celková životní spokojenost je dána mírou spokojenosti v jednotlivých složkách, kterými jsou: zdraví, práce a zaměstnání, finanční situace, volný čas, manželství a partnerství, vztah k vlastním dětem, vlastní osoba, sexualita, přátelé, známí a příbuzní a bydlení.

Jiní autoři uvádějí, že životní spokojenost představuje kognitivní hodnocení vlastního života (Kim & Hatfield, 2004). Je potřeba zdůraznit, že tyto autoři nevykládají, že hodnocení může být nepřímo ovlivněno také emočním naladěním, za primární faktor však považují rozumové posouzení (Diener, 2009). V tomto pojetí lze životní spokojenost chápat jako jednu ze složek osobní pohody, které se blíže věnujeme v další kapitole.

2.2 Osobní pohoda (well-being)

Osobní pohoda neboli well-being je základním konceptem pozitivní psychologie a zároveň konceptem nadřazeným životní spokojenosti. Pojem well-being pochází z angličtiny a jeho překlad do češtiny není úplně snadný. Název konceptu vznikl spojením dvou anglických slov „well“, které znamená „dobře“ a „being“, což je tvar slovesa „to be“, v překladu „býti“. Používání doslovného překladu nabízí Křivohlavý (2015), který uvádí, že by pojem mohl

vyjadřovat stav, „kdy je člověku dobře“ a obecně, „kdy je člověk v pohodě“. V české odborné literatuře se nejčastěji setkáváme s termínem osobní pohoda (Blatný, 2015).

Do povědomí lidí se pojem well-being dostal díky Světové zdravotnické organizaci (WHO), která jej zařadila do své definice zdraví. To již nebylo definováno jako pouhá nepřítomnost poruchy či choroby, ale jako „*stav úplné tělesné, duševní a společenské pohody (well-being)*“ (World Health Organization, 1946, 1).

My zde uvádíme několik definic osobní pohody, se kterými se lze v odborné literatuře setkat. McMahan a Estes (2011, 93) vymezují well-being stručně jako „*kognitivní reprezentaci zakoušené osobní pohody a její povahy*“. Za tradiční a obecně přijímanou lze považovat definici Blatného et al. (2005, 12), podle kterých představuje well-being „*subjektivní reflexi lidského prožívání a hodnocení vztahu k sobě i okolnímu světu a jeho psychologického zpracování*“.

Širší definici poskytuje Diener, Sapyta a Suh, (1998), kteří uvádějí, že osobní pohoda je založena na hodnocení vlastního života daným jedincem. Toto hodnocení může být jak kognitivní, tak emocionální. Rozumové zhodnocení vlastního života vyjadřuje míru spokojenosti v oblastech jako je např. manželství či práce, ovlivněno však může být emočními reakcemi na dané situace (tj. přítomností kladných emocí a nálad a absencí emocí nepříjemných). Autoři věří, že osobní pohoda je výsledkem několika proměnných, kterými jsou temperament, pozitivní sociální vztahy, pocit, že člověk dokáže dosáhnout stanovených cílů, dělání pokroků směrem k těmto cílům a schopnost ponoření se do zajímavých a příjemných aktivit.

Křivohlavý (2013) chápe well-being jako relativně stabilní charakteristiku daného člověka. Zároveň však dodává, že se tato charakteristika může v průběhu života mírně měnit, a to vlivem událostí, do kterých se osoba dostává (např. autonehoda, nemoc atd). Při zjišťování míry osobní pohody je tedy nezbytné brát vždy ohled na okolnosti, ve kterých se zkoumaná osoba právě nachází. Křivohlavý (2013, 27) však také zdůrazňuje, že hodnocení toho, jak je člověku dobře je „*viděno jen a jen ze subjektivního pohledu dané osoby – jen právě ten dotyčný to pociťuje a jen on sám to hodnotí podle svých měřítek*“. Well-being tedy nepředstavuje objektivní, nýbrž subjektivní osobnostní charakteristiku.

Z hlediska dospívání vymezuje Macek (2003, 75) osobní pohodu jako „*konstrukt, který má pomoci objasnit psychologickou kvalitu pocitů z běžné životní spokojenosti adolescentů, jako je štěstí, radost, dobrá nálada či životní spokojenost*“.

V průběhu 20. století vznikla řada teoretických koncepcí well-beingu, přičemž dvě z nich získaly mezi badateli významnou pozici, jedná se o koncept subjektivního well-beingu (Diener, 1984) a psychologického well-beingu (Ryff, 1989). Subjektivní osobní pohoda vychází z filozofického hédonismu a je založena na kognitivním hodnocení života jako celku – životní spokojenosti, nízké úrovni negativních emocí a převaze prožívaných pozitivních emocí (Diener, 1984). Psychologická osobní pohoda vychází z tradice eudaimonismu a je považována za výsledek uskutečňování pozitivních životních snah, mezi které patří dosahování životních cílů, nezávislost, harmonické vztahy s ostatními atd. (Ryff, 1989). Přestože subjektivní i psychologická osobní pohoda existují jako dva samostatné koncepty, existuje mezi nimi interkorelace (Gallagher, Lopez, & Preacher, 2009). Lze je tedy považovat za koncepty navzájem se doplňující.

My se v této práci dále věnujeme především subjektivní osobní pohodě, neboť právě tento koncept nazírá životní spokojenost jako jeden z hlavních faktorů, které ji sytí. Pro úplnost však považujeme za vhodné vymezit také koncept psychologické osobní pohody, neboť i v tomto pojetí well-beingu hraje životní spokojenost svou roli.

2.2.1 Subjektivní osobní pohoda

S pojmem subjektivní osobní pohoda (subjective well-being) se v literatuře setkáváme od konce 50. let 20. století. Rané výzkumy v této oblasti ukázaly, že přestože lidé žijí v objektivně definovaných životních podmínkách, je to spíše jejich subjektivní vnímání světa, na kterém závisí to, jak se budou chovat, jak budou prožívat jednotlivé životní události i to, jak budou přistupovat k životním výzvám. Od 60. let 20. století začínají být rozlišovány dvě základní složky subjektivní osobní pohody, a to *životní spokojenost* (life satisfaction) a *šťěstí* (happiness) (Bradburn, 1969). Životní spokojenost představuje rozdíl mezi aktuální životní situací člověka a jeho očekáváními a aspiracemi (Campbell, Converse, & Rodgers, 1976) a štěstí představuje vyvážený stav mezi prožívanými pozitivními a negativními emocemi (Bradburn, 1969).

V rámci dalších studií tohoto konceptu pak byla k předcházejícím složkám modelu přidána další, a to afektivní komponenta představující pozitivní a negativní emoce. Pavot et al. (1991) vymezili jednotlivé složky modelu osobní pohody následovně:

- *životní spokojenost*: představuje kognitivní komponentu modelu, je založena především na míře plnění životních cílů;

- *štěstí*: představuje časově neomezenou emocionální komponentu modelu, jedná se o dlouhodobý stav pozitivního ladění;
- *pozitivní afektivní komponenta*: představuje přechodný pocit radosti;
- *negativní afektivní komponenta*: představuje přechodný pocit smutku.

Obdobný pohled na tuto problematiku nám nabízí také Diener, Suh, Lucas a Smith (1999, 277), kteří definují subjektivní osobní pohodu jako „*rozsáhlou kategorii fenoménů zahrnující emocionální reakce, spokojenost v jednotlivých oblastech a globální hodnocení životní spokojenosti*“. Subjektivní well-being je dle autorů výsledkem jak racionálního, tak emocionálního hodnocení vlastního života, přičemž pozitivní afektivita, negativní afektivita a životní spokojenost představují na sobě nezávislé proměnné (Diener, Lucas, & Oishi, 2009). V novějších publikacích pak svou koncepci osobní pohody Diener obohacuje o pojem „*flourishing*“, jenž znamená doslova „*vzkvétání*“, tedy všestranné optimální prospívání jedince. Celkově tedy subjektivní osobní pohodu tvoří následující aspekty:

- *pozitivní emoce* (positive affect) a *negativní emoce* (negative affect): pozitivní emoce by měly převažovat nad těmi negativními;
- *životní spokojenost* (life satisfaction): představuje kognitivní zhodnocení spokojenosti se životem, globální hodnocení může být doplněno tzv. doménovým (domain satisfaction), které vyjadřuje míru spokojenosti v jednotlivých složkách života;
- *vzkvétání* (flourishing): vyjadřuje míru spokojenosti v důležitých oblastech života, kterými jsou např. zdraví, práce, volný čas, spokojenost s vlastní osobou apod. (Diener & Biswas-Diener, 2008).

2.2.2 Psychologická osobní pohoda

Zatímco hédonická koncepce životní spokojenosti stojí na celkové životní spokojenosti a prožívání pozitivních a negativních emocí, eudaimonická koncepce vychází z vývojových koncepcí a existenciálních otázek lidského života. Ryffová (1989) sestavila na základě styčných bodů několika teoretických koncepcí pozitivního vývoje multidimenzionální model psychologické osobní pohody skládající se ze šesti základních dimenzí. Každá dimenze reflektuje odlišné životní výzvy, s nimiž se v průběhu života jedinec setkává a které se podílejí na jeho pozitivním seberozvoji. Jedná se o tyto dimenze:

- *sebepřijetí*: pozitivní postoj k vlastní osobě, znalost sebe sama, přijetí jak pozitivních, tak negativních osobnostních vlastností, srozumění se s vlastní minulostí;
- *osobní rozvoj*: pocit neustálého osobního růstu a rozvoje, otevřenost vůči novým zkušenostem, schopnost realizovat svůj potenciál a vidět pozitivní změny ve svém chování;
- *smysl života*: schopnost klást si životní cíle, uvažovat o smyslu života a vnímat současný i dřívější život jako smysluplný;
- *zvládnání prostředí*: pocit kompetence a zvládnutelnosti prostředí, schopnost vytvořit si prostředí, které člověku umožní dosahovat jeho cílů;
- *autonomie*: nezávislost, schopnost udržet si své jednání myšlení, nezávislost na hodnocení jiných lidí;
- *pozitivní vztahy s druhými lidmi*: schopnost navazovat důvěrné a vřelé vztahy s druhými lidmi, schopnost intimity, empatie a vzájemnosti ve vztazích.

K předchozím dimenzím pak Keyes (1998) přidává dva další aspekty, a to emocionální a sociální pohodu. Emocionální pohoda je tvořena *životní spokojeností, pozitivními emocemi a štěstím*. Sociální pohoda je tvořena *sociální akceptací, sociální aktualizací, sociálním přínosem, sociální soudržností a sociální integrací*.

2.3 Faktory ovlivňující životní spokojenost

V této podkapitole se věnujeme činitelům, kteří se na utváření životní spokojenosti významně podílejí. Nejčastěji jsou mezi tyto činitele zahrnovány sociodemografické údaje, sociální, osobnostní a biologické faktory (Sobotková, Reiterová, & Hurníková, 2011).

Sociodemografické faktory

Prvním faktorem, kterým se v souvislosti se zaměřením diplomové práce zabýváme, je věk. Na základě provedených studií lze konstatovat, že vztah mezi věkem a životní spokojeností, resp. subjektivní osobní pohodou, nejlépe vyjadřuje křivka ve tvaru písmena U. Nejvyšší životní spokojenost se dle této křivky pojí zejména s mladším a starším věkem, zatímco minima dosahuje ve středním věku. Jedním z vysvětlení může být fakt, že mladí jedinci se těší silné sociální a společenské podpoře, nemají tolik zodpovědnosti jako starší lidé, jsou flexibilní a jejich chyby jsou jim tolerovány (Brown & Brown, 2006), zatímco lidé ve středním věku zažívají krizi, která může být spojena s nespokojeností v manželství,

profesní stagnací, dětmi v pubertě atd. (Roberts, Wood, & Smith, 2005). Další vysvětlení poskytuje Van Praag a Ferrer-I-Carbonell (2010), kteří předpokládají, že důležitost jednotlivých oblastí života se v průběhu času mění. S rostoucím věkem sice roste finanční spokojenost, ovšem spokojenost v oblasti zdraví je mnohem nižší.

Pohlaví, dle některých autorů, v souvislosti s životní spokojeností nehraje roli (Fahrenberg et al., 2001; Hamplová, 2004, Šolcová & Kebza, 2005). Autoři Sousa a Lyubomirsky (2001) však udávají, že rozdíl mezi pohlavími můžeme pozorovat v jednotlivých složkách životní spokojenosti. Pro ženy je důležitá spokojenost v oblastech jako je rodina, přátelé a sociální vztahy, zatímco pro muže je důležitá spokojenost v oblasti zaměstnání, finančního zabezpečení a úspěchu.

Dalším faktorem, který má vliv na životní spokojenost je příjem. Clark, Frijters a Shields (2008) předpokládají pozitivní vztah mezi příjmem a osobní pohodou. Dle Blatného (2016) má však finanční hodnocení význam pouze do dosažení určité minimální úrovně, která představuje jakýsi práh ekonomického standardu či dostatku. Dále je pak tento vztah ovlivněn např. vzájemným srovnáváním mezi lidmi s totožným i odlišným příjmem. Významným, leč nedoceněným, faktorem je vzdělání. Výzkum Šolcové a Kebzy (2005), který byl proveden na české populaci potvrdil, že univerzitně vzdělaní jedinci zažívají téměř jedenapůlkrát větší pocit životní spokojenosti než jedinci, kteří jsou vyučení.

Sociální faktory

Mezi sociální faktory můžeme zařadit např. sociální kontakty, partnerské vztahy, práci a soužití v rodině (Sobotková et al., 2011). Dle Blatného (2010) je důležitou složkou životní spokojenosti partnerský vztah. Výzkum Dolana, Peasgooda a Whitea (2008) potvrdil, že z hlediska spokojenosti, je výhodnější žít v páru než samostatně. S tímto poznatkem souhlasí také Fahrenberg et al. (2001), kteří uvádějí, že lidé sezdání vykazují vyšší míru životní spokojenosti a jsou obecně šťastnější. Hamplová (2004) však dodává, že pro vztah mezi rodinným stavem a životní spokojeností je důležité, aby byli oba partneři ve vztahu spokojeni. Jestliže tomu tak není, tak výhody společného soužití, a tudíž i značná část spokojenosti, mizí.

Poněkud rozporuplné jsou výsledky ohledně vlivu rodičovství na osobní spokojenost. Podle Dolana et al. (2008) nemá rodičovství statistický významný vliv na štěstí jedince, ale pozitivní vliv na jeho životní spokojenost byl ve studiích konzistentně podpořen. Tento fakt autoři vysvětlují tak, že nároky, které jsou na rodiče kladeny, mohou mít vliv na úroveň

prožívaných pozitivních emocí (štěstí), na kognitivní úrovni (životní spokojenost) však rodiče svoje děti pokládají za důležitý zdroj osobní pohody.

Svůj podíl na utváření životní spokojenosti má také práce a zaměstnání. Nezaměstnaní jedinci ve výzkumech vykazovali v porovnání se svými zaměstnanými protějšky nižší psychickou i fyzickou pohodu. Negativní vliv nezaměstnanosti na životní spokojenost potvrzuje několik výzkumů (Dolan et al., 2008, Šolcová & Kebza, 2005). Dle Dolana et al. (2008) jsou spokojenější lidé, kteří pracují na plný úvazek v porovnání s těmi, co pracují na úvazek částečný. Meier a Stutzer (2008) však dodávají, že spokojenost stoupá s počtem pracovních hodin jen do určitého bodu, potom prudce klesá.

Lze konstatovat, že kvalitní sociální kontakty a prosociální chování obecně zvyšují životní spokojenost. Tento fakt podpořila řada výzkumů, mezi které patří například i výzkum Meiera a Stutzer (2008). Ten potvrdil, že lidé, kteří se věnovali dobrovolnické činnosti vykazují větší spokojenost v životě, oproti těm, kteří dobrovolnictví nikdy nevykonávali.

Osobnostní faktory

Osobní pohoda se sledovala zejména v souvislosti s osobnostními rysy, které představují určité dispozice chovat se a prožívat jistým způsobem (Blatný, 2016). Jednou ze zásadních byla v tomto ohledu studie Costy a McCrae (1980), která poskytla důkazy o tom, že extraverte se pojí pouze s pozitivní afektivitou, zatímco neuroticismus se pojí pouze s afektivitou negativní.

Tato studie se však zabývala pouze afektivní složkou osobní pohody, k obdobným výsledkům nicméně došly také výzkumy zabývající se vztahem mezi osobnostními rysy a životní spokojeností, které prokázaly, že extraverte a neuroticismus představují významné prediktory spokojenosti se životem (Schimmack, Oishi, Furr, & Funder, 2004). Fahrenberg et al. (2001) v manuálu k Dotazníku životní spokojenosti uvádí, že mezi extravertí a životní spokojeností existuje pozitivní korelace, zatímco mezi introvertí a životní spokojeností lze pozorovat korelaci negativní, tzn. že osoby extravertované bývají v životě více spokojené než osoby introvertní.

Dalším faktorem, jenž se podílí na životní spokojenosti, je sebehodnocení. Vyšší sebehodnocení téměř vždy souvisí s vyšší prožívanou životní spokojeností, avšak pouze v případě, je-li založeno na realistickém vnímání sebe sama (Kebza, 2005). K životní spokojenosti dále přispívá to, zda si člověk myslí, že je schopen zvládat těžké životní situace, tzv. self-efficacy, i to, jak tyto situace zvládá, tzn. jaké užívá copingové strategie. Zde bylo

zjištěno, že životní spokojenost se pojí s přímými copingovými strategiemi, tedy s těmi, které se zaměřují na řešení problému. Zatímco únikově zaměřené strategie se pojí spíše s životní nespokojeností (Blatný & Osecká, 1998).

Mezi další prediktory životní spokojenosti patří např. Rotterova lokalizace místa kontroly, Heiderova kauzální atribuce, osobní příčinná orientace, atribuční styl, Antonovského koncept smyslu pro soudržnost – sense of coherence, Kobasové pojetí odolnosti - hardiness, charakteristika distribuovaných emocí – pozitivní vs. negativní emotivita, dispoziční a naučený optimismus atd. (Kebza, 2005).

Biologické faktory

Mezi biologické faktory bychom mohli jednoznačně zařadit zdraví (Diener et al., 1999). Rozlišujeme tři úrovně pozitivního zdraví, a to subjektivní, biologickou a funkcionální. Subjektivní rovina představuje pocit dobrého zdraví, dostatek životní energie a vitality, spokojenost a optimální prospívání. Biologickou rovinu tvoří objektivně měřitelné aspekty zdraví, jako je výška tlaku, množství hormonů v krvi apod. Funkcionální rovina pak představuje kvalitu mezilidských vztahů, pracovní spokojenost a trávení volného času (Slezáčková, 2012). Z hlediska životní spokojenosti je důležitý zejména subjektivní pocit dobrého zdraví (Šolcová & Kebza, 2005).

Svůj vliv na životní spokojenost má také tělesná zdatnost. Bylo zjištěno, že pohybová aktivita má pozitivní vliv na zvyšování psychické pohody a vede ke snižování výskytu deprese, úzkostí a stresu (Norris, Carroll, & Cochrane, 1992). Vedle cvičení má svůj význam také správná a vyvážená dieta (Piko, 2006). Kladný vztah existuje také mezi osobní pohodou a pravidelným a dostatečným spánkem. U spánku bylo potvrzeno, že má mimo jiné pozitivní vliv i na další psychické charakteristiky, kterými jsou např. smysluplnost života, pozitivní sebepřijetí nebo pozitivní sociální vztahy, což jsou všechno aspekty, které životní spokojenost ovlivňují (Hamilton, Nelson, Steven, & Kitzman, 2007).

Negativně se s životní spokojeností, zejména u adolescentů, pojí zdravotně rizikové chování, kterým může být např. zneužívání návykových látek jako je kokain, marihuana, alkohol, ale i cigarety nebo steroidy (Zullig, Valois, Huebner, Oeltmann, & Drane, 2001). Bez ohledu na věk je však nejvíce ohrožujícím faktorem životní spokojenost deprese (Piko, 2006; Zullig et al.; Schimmack et al., 2004).

2.4 Metody měření životní spokojenosti

V této podkapitole představujeme krátce několik metod, které lze k měření životní spokojenosti využít. Dragomirecká a Škoda (1997) vymezují tři základní pohledy, ze kterých lze na životní spokojenost nahlížet. Prvním z nich je objektivní hodnocení sociálních ukazatelů životní spokojenosti, mezi které lze zařadit např. míru zabezpečení, úroveň vzdělání nebo stabilitu rodiny. Subjektivně pak lze hodnotit životní spokojenost buď na základě míry spokojenosti v zadaných oblastech nebo celkově na základě ukazatelů, které sám respondent považuje za směrodatné.

Životní spokojenost může být sledována jak jednodimenzionálně, tak multidimenzionálně. Přestože jednopoložkové dotazníky vykazují relativně dobrou validitu i reliabilitu, přednost se dává spíše metodám obsahujícím položek více (Sousa & Lyubomirsky, 2001). Níže uvádíme několik jak jednopoložkových, tak vícepoložkových dotazníků:

- **Self-Anchoring Scale** je nástroj, který představil Cantril již v roce 1965. Jedná se o jednopoložkové měřítko životní spokojenosti využívající metaforu žebříku. Respondenti jsou požádáni, aby si představili žebřík, kde nejvyšší příčka představuje pro ně ideální život a nejnižší příčka život, který by rozhodně nechtěli žít. Poté mají označit příčku, kde se aktuálně nacházejí, což odráží jejich současnou životní spokojenost (Cantril, 1965).
- **Delighted-Terrible Scale** představuje další jednopoložkovou metodu vytvořenou v roce 1976, jejíž autory jsou Andrews a Withey. Metoda je tvořena škálou sedmi obličejů seřazených od nejšťastnějšího po nejsmutnějšího. Respondenti mají vybrat obličej, který nejlépe odráží to, jak spokojeni jsou se svým životem jako celkem (Andrews & Withey, 1976, in Sousa & Lyubomirsky, 2001).
- **Satisfaction with Life Scale (SWLS)** je metoda kterou navrhl v roce 1985 Diener a jeho kolegové. Je tvořena pěti výroky, se kterými respondent vyjadřuje míru souhlasu či nesouhlasu pomocí klasické Likertovy škály. Stupnice se užívá k měření celkové životní spokojenosti (Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985).
- **Life Satisfaction Index A (LSI-A)** je nástroj k měření životní spokojenosti starších dospělých, který v roce 1961 vytvořil Neugarten a jeho kolegové. Skládá se z dvanácti pozitivních a osmi negativních výroků (Neugarten, Havighurst, & Tobin, 1961).

- **Life Satisfaction Questionnaire (LSQ-32)** představuje dotazník, který byl vydán v roce 1996 Carlssonem a Hamrinem. Byl vytvořen speciálně pro pacienty s rakovinou a má 32 položek, které jsou zodpovídány na sedmistupňové škále (Carlsson & Hamrin 1996).
- **Dotazník životní spokojenosti (DŽS)** je multidimenzionální dotazník vytvořený roku 1986 Fahrenbergem a jeho kolegy, v roce 2001 se pak metoda dočkala českého překladu (Fahrenberg et al. 2001). Více informací o dotazníku uvádíme ve výzkumné části práce.

3 VYNOŘUJÍCÍ SE DOSPĚLOST

Vynořující se dospělost představuje relativně nový vývojový koncept, kterým lze charakterizovat vývojové období mezi dospíváním a dospělostí. V první části této kapitoly uvádíme důvody, jež k vytvoření tohoto nového vývojového stádia vedly. Následně se zabýváme definicí vynořující se dospělosti a jejím vymezením vůči ostatním vývojovým fázím. Závěrečná část kapitoly je věnována problematice hodnot, morálky a životní spokojenosti v tomto věku.

3.1 Vznik teorie

V posledních desetiletích se pohled euro-americké společnosti na mladé lidi, jež se nacházejí na prahu dospělosti, výrazně změnil. Kritéria dospělosti, mezi které lze zařadit např. přijímání zodpovědnosti, rozhodování na základě vlastních hodnot a přesvědčení, finanční nezávislost či manželství a zakládání rodiny, se přesouvají do vyššího věku. Naopak některé fenomény adolescence, např. psychosociální moratorium, se objevují i u mladých dospělých (Nelson & Luster, 2015).

Současné vývojové teorie vesměs shodně uvádějí, že adolescence je obdobím, kdy dochází k významným biologickým, psychickým a sociálním změnám. Věkové rozmezí této vývojové fáze je do značné míry individuální, její začátek bývá spojován převážně s biologickými změnami, zatímco její ukončení se pojí s různými psychickými a sociálními kritérii, např. dosažením stabilní identity, dokončením střední školy apod. (Levine & Munsch, 2016). Většina teoretických koncepcí předpokládá, že adolescence končí dosažením 18-20 let. Následuje období, jež bývá nejčastěji nazýváno jako mladá dospělost. Psychosociální a věkové vymezení této etapy se různí u jednotlivých autorů, lze však konstatovat, že nastává někdy mezi 18-30 rokem života. Dospělost nelze stanovit pomocí normativních měřítek, je založena na subjektivním prožívání jedince. Záleží tedy na tom, zda se člověk dospělým cítí být či nikoliv (Baumgartner & Karaffová, 2012).

Široké časové vymezení mladá dospělosti můžeme považovat za první impulz k vytvoření nové teorie, neboť je zřejmé, že život lidí ve dvaceti letech se značně liší od života třicátníků. Jednotlivými etapami vývoje v dospělosti se zabýval již v 70. letech 20. století Daniel J. Levinson. Životní cyklus nazírá jako sled epoch, které mají svůj vlastní

biopsychosociální charakter. Mezi jednotlivými epochami se nacházejí přechodová stádia, která trvají pět let. Období od 17-22 let představuje fázi přechodu do mladé dospělosti. V této fázi člověk opouští období adolescence a pomalu vstupuje do fáze mladé dospělosti. Charakteristiky obou období se zde prolínají a mohou vést k určitým rozporům, neboť jedinec dosahuje zralosti v attributech náležících předchozí fázi, zároveň však vykazuje značnou nezralost v attributech fáze nové (Levinson, 1986).

Propracovanější model vývoje navrhl Jeffrey J. Arnett (2000), který předpokládá, že období mezi 18-25 rokem, představuje samostatnou a nikoli pouze přechodovou vývojovou fázi (Arnett, 2015). Věkovou hranici v pozdějších pracích posunul Tanner, Arnett a Leis (2009) na 29 let. Rozpětí tohoto období se však může lišit v závislosti na konkrétní zemi, a dokonce i etnické skupině (Arnett, 2011). Jedná se tedy o kulturně podmíněnou životní fázi a nelze ji tedy považovat za univerzální a neměnnou. Arnett (2000) ve své teorii uvádí důvody, proč pro tuto etapu nelze použít názvy jako *pozdní adolescence*, *mladá dospělost*, *fáze přechodu do dospělosti* a *mláďá*.

Použití termínu *pozdní adolescence* je nevhodné zejména proto, že život adolescentů ve věku 10-17 let se zcela zásadně liší od života lidí ve věku okolo 18-25 let, u kterých již neprobíhá puberta, nechodí nadále na základní školu, dokonce je již ani nelze právně považovat za děti (Arnett, 2000). *Mladá dospělost* je také problematická, neboť téměř každý autor uvádí jiné věkové vymezení tohoto období, přičemž někteří do této fáze zahrnují věk až čtyřicet let. Pokud tedy použijeme termín *mladá dospělost* pro lidi ve věku okolo dvaceti let, pak vyvstává otázka, jak budeme nazývat období kolem čtvrté dekády života (Arnett, 2007a). Do vývojového období mladé dospělosti řadí Arnett (2000) třicátníky, neboť tito, na rozdíl od jedinců ve věku 18-25 let, již shodně uvádějí, že se cítí být dospělými. Dalším důvodem je také to, že většina lidí ve věku 18-25 je stále v procesu odborné přípravy na budoucí povolání, zatímco většina třicátníků má již stabilní práci. Lidé okolo dvaceti let jen zřídka žijí v sezdaném partnerství a mají děti, zatímco většina třicátníků žije v manželském svazku a má alespoň jedno dítě.

Sociologie tuto životní etapu chápe jako *fázi přechodu do dospělosti*, přičemž se zaměřuje především na jednotlivé události přechodu, jako je dokončení vzdělání, vlastní bydlení, svatba či založení rodiny (Arnett, 2000). Tuto koncepci Arnett (2007a) také odmítá, neboť zdůrazňuje, že tyto jednotlivé události nereprezentují celé období, často k nim dochází buď na jeho začátku nebo konci. Pojem *mláďá* byl často používán v Evropě i v USA, jeho užívání však není vhodné pro jeho široké věkové rozpětí a nejednoznačnost hranic. Tento

pojem se vžil do povědomí zejména na základě výzkumů Kenistona (1971), který jej v souvislosti s květinovou revolucí popsal jako období rebelie proti společnosti.

3.2 Vymezení období vynořující se dospělosti

Vynořující se dospělost představuje období relativní nezávislosti na sociálních rolích a očekávání. Lidé v tomto věku se již oprostili od závislosti typické pro dětství a adolescenci, stále však ještě nevstoupili do světa povinností a zodpovědnosti dospělých. Charakteristické pro tuto životní fázi je zkoumání a objevování různých možností jak v lásce, tak v práci. Dochází k formování pohledu na svět a stabilizaci názorů. Budoucnost je otevřená a jedinec může vybírat z mnoha životních cest, žádné rozhodnutí však není definitivní a může být změněno. Je to období experimentování a nepřeberného množství příležitostí (Arnett, 2000).

Na základě kvalitativního výzkumu vynořující se dospělosti bylo stanoveno pět charakteristik typických pro toto období, mezi které patří zkoumání identity, nestabilita, zaměření se na sebe, pocit „mezi“ a experimentování (Arnett, 2007d).

Období zkoumání identity

Hartl a Hartlová (2015, 221) definují identitu jako „*prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních, jedná se o soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité specifické skupině*“. Její vývoj představuje několikaletý proces doprovázený různými úkoly. Velká krize existenciální identity nastává v adolescenci. V tomto období člověk zkouší různé role a hledá takovou, která by mu vyhovovala nejvíc. Může docházet k pocitům zmatenosti, neboť dřívější hodnoty ztrácejí smysl a rozpadají se. Erikson upozorňuje na to, že důležitou rolí při formování identity mají pracovní a vztahové zkušenosti. Tyto zkušenosti se však většinou váží až k období mladé dospělosti (Erikson, 2015).

Arnett (2000) souhlasně s Eriksonem uvádí, že identita se začíná formovat v adolescenci, tento vývoj však přesahuje do dalšího vývojového období, tedy do fáze vynořující se dospělosti. V průběhu vynořující se dospělosti lidé prozkoumávají své možnosti především v oblastech lásky, práce a pohledu na svět (Arnett, 2015). V oblasti lásky můžeme vidět hned několik rozdílů mezi adolescenty a lidmi ve věku vynořující se dospělosti. Milostné vztahy v dospívání většinou probíhají ve větších skupinkách a jejich smyslem je zejména zábava a potěšení. Vztahy ve věku vynořující se dospělosti se již týkají pouze daného páru, přičemž se klade důraz na objevování potenciálu emoční a psychické

intimity. Tyto vztahy jsou brány vážněji a mají delší trvání než vztahy adolescentní (Shulman & Connolly, 2016).

Také v pracovní oblasti nacházíme rozdíl mezi adolescenty a jedinci ve věku vynořující se dospělosti. Většina adolescentů si přivydělává peníze pomocí brigád, které se nejčastěji uskutečňují v oblasti služeb. Jen málo dospívajících lidí tyto brigády považuje za přípravu na budoucí stabilní zaměstnání. Ve věku vynořující se dospělosti však lidé již přikládají výběru pracovních příležitostí větší význam. Snaží se najít takovou práci, která by pro ně byla příjemná, naplňující a vyjadřovala jejich vlastní identitu. Toto období poskytuje dostatek prostoru k vyzkoušení si různých profesních rolí (Arnett, 2007d).

Ve věku vynořující se dospělosti také dochází ke změnám v pohledu na svět. Tento fakt empiricky podpořil William Perry (1999), který na toto téma dělal výzkum u vysokoškolských studentů. Zjistil, že většina lidí přichází na vysokou školu s pohledem na svět, který získali v dětství a adolescenci, v průběhu studia jsou však seznámeni s mnoha dalšími možnostmi, jak na svět nahlížet, což vede k přezkoumávání jejich vlastního názorového a hodnotového systému. Vysokou školu pak často opouští s jiným světonázorem, než se kterým přišli, přičemž tento názor je otevřen dalším změnám. Většina výzkumů zabývajících se problematikou změn v pohledu na svět byla realizována na souboru studujících jedinců, avšak i pracující lidé v tomto věku shodně uvádějí, že vytvoření si určitého světonázoru a rozhodování se na základě vlastních přesvědčení a hodnot je jedním z indikátorů dospělosti (Arnett, 2000).

Období nestability

Explorace identity v souvislosti se zkoušením různých životních možností je spojena se zvýšenou subjektivní i objektivní nestabilitou. Tato nestabilita je provázána změnami v oblasti vzdělání, práce i vztahů. Většina lidí považuje období kolem dvacátého roku života za pozitivní, avšak časté změny mohou být stresujícím faktorem (Arnett, 2000).

Změna partnera může být vzrušující, může však představovat také velké zklamání, a to především tehdy, jestliže jedinec není zdrojem této změny, ale jejím příjemcem. Podobné problémy nastávají i v oblasti vzdělání a práce. Lidé dnes běžně mění studijní obor na vysoké škole, a to často i více než jedenkrát. Rozhodnutí pro změnu může být doprovázeno nadějí z dosažení vzdělání, které bude pro danou osobu vyhovující, ale také strachem z neúspěchu v daném oboru. Změna pracovního místa může být stresující, neboť může být doprovázena strachem z neschopnosti nalézt vyhovující zaměstnání. Míra

nezaměstnanosti u lidí ve věku vynořující se dospělosti je dvakrát vyšší než ve všech dalších stádiích dospělosti a je doprovázena pocity frustrace, úzkosti a demoralizace (Arnett, 2007d).

Nestabilita v tomto věku se odráží také v residenčních změnách (Arnett, 2000). V jižní Evropě lidé zůstávají bydlet s rodiči do svých dvaceti až třiceti let. Nicméně pro severní a východní Evropu je typické, že mladí lidé opouštějí domov krátce po dokončení střední školy. Následující dekáda je charakteristická množstvím rezidenčních změn. Nejprve dochází k přesunu z domova na internát, koleje nebo sdílený byt, jakmile však spolubydlení začne být únavné, lidé se odstěhují. Následuje společné bydlení s partnerem a opětovné stěhování po rozchodu. Celý tento proces se může několikrát zopakovat. Rezidenční změny mohou probíhat jak uvnitř jednotlivých států, tak mezi nimi (Arnett, 2007d).

Období zaměření se na sebe

Dalším rysem vynořující se dospělosti je velká osobní svoboda. V této části života jsou jedinci relativně osvobozeni od institucionálních požadavků a povinností. Děti a adolescenti jsou vázáni na školní docházku a volný čas jim organizují rodiče, dospělí jsou zase omezováni pracovními povinnostmi a závazky vůči partnerům a dětem (Arnett, 2015). Vynořující se dospělost poskytuje lidem možnost rozhodovat se téměř výhradně na základě vlastních potřeb a zájmů. Nabývají takové svobody rozhodování, jakou neměli nikdy předtím a jakou nebudou mít už ani nikdy potom. Tento předpoklad potvrzuje fakt, že v dnešní Evropě je zcela běžné, že si mladí lidé po dokončení střední školy a před nástupem na školu vysokou dají rok pauzu. Tento rok stráví odpočinkem, cestováním či prací (Arnett, 2007d).

V souvislosti s tímto rysem se objevuje názor, že jedinci ve věku vynořující se dospělosti jsou nezodpovědní, sobečtí, žijí materialistické životy, zaměřují se pouze na sebe a nestarají se o svět okolo nich. Arnett (2007c) tento názor odmítá s tím, že se jedná pouze o mýtus. V souvislosti s tím vyzdvihuje skutečnost, že dnešní mladí lidé se zapojují do dobrovolnických aktivit mnohem více než předešlé generace. V USA vykonávalo v roce 1989 dobrovolnickou činnost 66 % vysokoškolských studentů prvních ročníků, v roce 2001 už to bylo 82 %. Mladí lidé tvoří také velkou část členů mírových sborů a dobrovolnického programu AmeriCorps. Arnett uvádí, že kritika lidí v tomto věku pramení z nepochopení toho, v jakém stádiu vývoje se nacházejí. Jedná se o období zaměření na sebe v tom smyslu, že tato životní fáze lidem poskytuje nejvíc možností na vzdělání, seberozvoj

a pracovní přípravu na dospělý život. Téměř všichni nakonec plánují přijmout povinnosti a závazky dospělých.

Období pocitu „mezi“

Pro jedince ve věku vynořující se dospělosti je typické, že se necítí ani jako adolescenti ani jako dospělí, často mají pocit, že se nacházejí někde mezi oběma obdobími (Macek, Bejček, & Vaničková, 2007). Právě tento poznatek vedl Arnetta (2000) k vytvoření této nové vývojové fáze. Abychom porozuměli tomu, proč u lidí okolo dvaceti let převažují pocity existence „mezi“, je potřeba si uvést kritéria, které dle dnešních mladých lidí indikují dospělost.

V dřívějších dobách byl za hlavní indikátor dospělosti považován sňatek. Vstupem do manželského svazku se partneři stávali oficiálně členy dospělé komunity. Na základě rozhovorů a dotazníkových šetření však bylo zjištěno, že dnešní mladí lidé již sňatek za hlavní kritérium dospělosti nepovažují. Odmítají i další milníky indikující dospělost, kterými jsou dokončení školy, nástup do práce či narození dítěte (Arnett, 2007d). Za dospělého považují takového jedince, který je zodpovědný sám za sebe, činí nezávislá rozhodnutí a je finančně nezávislý. Jedná se o postupný proces, všechna tato kritéria tedy nenastávají současně. Okolo osmnácti let se člověk začíná cítit částečně dospěle, dosáhnout však plného pocitu dospělosti může trvat ještě několik dalších let. Během této doby za sebe jedinec postupně přebírá zodpovědnost, utvrzuje se v nezávislosti svých rozhodnutí a stává se finančně nezávislým na svém okolí (Arnett, 2015).

Období možností a experimentování

Vynořující se dospělost je obdobím otevřených možností, nepřeborného množství příležitostí, velkých nadějí a vysokých očekávání. Sny lidí v této životní fázi se liší od snů dětí a adolescentů. Zatímco dospívající jedinci si přejí být slavnými zpěváky, herci či sportovci, jedinci ve věku vynořující se dospělosti si volí realističtější sny a cíle, přejí si najít dobrou práci, vhodného partnera, mít zdravé děti atd. I přesto, že život v tomto období může být protkaný celou řadou zklamání jak v oblasti profesní, tak osobní, většina lidí věří, že k nim život bude přívětivý (Arnett, 2007d).

Dalším významným aspektem tohoto období je možnost změnit směr dosavadního vývoje. Tento fakt hraje velkou roli zejména u lidí vyrůstajících v nefunkčních rodinách. Do této doby neměli tito jedinci možnost odpoutat se od rodinných problémů, neboť se každý den museli vracet do prostředí, kde tyto problémy vznikaly. Jestliže se rodiče hodně

hádali, děti to musely poslouchat, jestliže byli rodiče chudí, tak i děti žily v chudobě apod. V období vynořující se dospělosti se však tito jedinci mohou osamostatnit, odstěhovat se od rodičů a vydat se na svou životní cestu. Pro lidi pocházející z dobrého rodinného prostředí tato fáze představuje příležitost k oproštění se od přání a představ rodičů, jak by měl vypadat jejich život. Nyní mohou učinit nezávislé rozhodnutí, kým chtějí být a kam chtějí směřovat (Arnett, 2015).

3.3 Morálka a hodnoty ve věku vynořující se dospělosti

V předchozích kapitolách jsme si uvedli jeden z mýtů doprovázející koncept vynořující se dospělosti, kterým je přesvědčení, že jedinci v tomto věku jsou sobečtí, narcističtí a nezodpovědní (Arnett, 2007c). Tento negativismus se odráží také v pohledu na morálku mladých lidí, která je často nazírána jako egoistická, individualistická a relativistická. V souvislosti s tím se realizuje mnoho výzkumů výskytu kriminality, agrese, deprese, nevázaného sexu a užívání návykových látek v tomto věku. Zde je však potřeba zdůraznit, že během třetí dekády života se morálka stále vyvíjí a chování jedinců ne vždy přesně odráží kognitivní a emoční procesy probíhající pod povrchem (Padilla-Walker, 2014).

V 60. letech 20. století vytvořil svou teorii o hodnotách a vývoji mravního vědomí Lawrence Kohlberg. Navázal na koncepci Jeana Piageta (1960), kterou revidoval a doplnil o empirické poznatky. Na rozdíl od Piageta, který věřil, že morální citění se vyvíjí především v dětství, Kohlberg postuluje, že vývoj morálky trvá déle a vyzdvihuje význam adolescence a pozdějšího období pro rozvoj vyšších hodnot. Morálku rozdělil na prekonvenční, konvenční a postkonvenční, přičemž každá z těchto kategorií obsahuje dvě morální fáze. Jeho koncept bychom mohli označit za epigenetický a diskontinuitní, což znamená, že jednotlivé fáze za sebou následují v přesně stanoveném sledu a že morální vývoj není plynulý, neboť se realizuje v podobě kvalitativních skoků z nižší fáze do vyšší (Cakirpaloglu, 2012).

Morálka člověka nesouvisí s inteligencí, ale úzce se pojí s kognitivním vývojem. Rozvoj morálního vědomí je kognitivním vývojem omezen, což znamená, že úroveň morálního citění nemůže být nikdy vyšší než úroveň poznávacích schopností jedince (Blatný, 2016). Dosažení nejvyššího morálního stupně je možné, většina lidí však dosahuje pouze prvních pěti fází morálky. Kohlbergova teorie má silné empirické kořeny. Metodou zkoumání v jeho výzkumu byla sada vykonstruovaných příběhů s hrdinou, který řešil určitý morální problém. Alternativy, které se hrdinovi nabízely, vytvářely morální dilema, subjekt

se pak musel rozhodnout mezi dvěma typy morálky. První se vztahovala k pocitům, které schvaluje zákon, druhá je založena na pocitu oprávněnosti vzhledem k obecnému mravnímu principu (Cakirpaloglu, 2009).

Vývoj morálního usuzování od pozdní adolescence do vynořující se dospělosti bychom mohli připodobnit ke tvaru písmena U. Během pozdního dospívání a prvních dvou let na vysoké škole dochází k poklesu úrovně morálního uvažování zvláště u jedinců dosud uvažujících na vysoké úrovni. Tento pokles bychom mohli vysvětlit tím, že jedinci v tomto věku berou při rozhodování v potaz velké množství úvah, které mohou vést k nesouladu mezi vícenásobnou etikou, např. kolektivní vs. individuální. Tato etická disonance může být důvodem zmatku, který se projevuje v uvažování i chování mladých lidí (Padilla-Walker, 2014).

Motivaci pro morální uvažování a následné jednání poskytují morální emoce. Přestože existuje pouze malé množství studií zabývajících se morálními emocemi v průběhu vynořující se dospělosti, lze předpokládat, že i ve třetí dekádě života dochází k jejich změnám. Za jednu z nejdůležitějších morálních emocí je považována empatie. Jedná se o emoční reakci člověka, která vykazuje větší kongruenci se situací jiného jedince než s jeho vlastní (Hoffman, 2000). Empatie může vést buď k sympatii, která je charakteristická zájmem o emoční situaci jiného člověka nebo k empatickému distresu, který je typický úzkostlivou reakcí na emoční stav někoho jiného. Sympatie je spojena s prosociálním chováním a morálním uvažováním na vyšší úrovni, zatímco empatický distres je asociován s nižší úrovní morálního usuzování a většinou nevede k prosociálnímu jednání. Mezi další emoce, které předchází morálnímu jednání patří pocit viny, studu a znechucení. Vina se vyskytuje v souvislosti s nějakým přestupkem a je typická snahou o jeho nápravu. Stud představuje imobilizující emoci, která snižuje sebehodnocení člověka a je spojena s neschopností hledat nápravu. Na základě emocí lze v některých případech intuitivně určit, co je morálně špatné a co dobré (Padilla-Walker, 2014).

V posledních letech se kromě studia morální kognice a emocí začala věnovat pozornost také problematice morální identity. Morální identitu lze definovat stupněm důležitosti, který jedinec přisuzuje morálnímu jednání ve svém pojetí self. Morální identita je příčinou souladu či nesouladu mezi morálními soudy a jednáním (Padilla-Walker, 2014). Výzkum Krettenauera, Murua a Jia (2016) potvrdil lineární souvislost mezi věkem a morální identitou. Lidé s rostoucím věkem přisuzují větší individuální důležitost hodnotám, které považují za esenciální pro vysoce morální jedince. Během adolescence a vynořující

se dospělosti dochází ke změnám morálních priorit na základě různých okolností. Po tomto procesu diferenciací nastává proces reintegrace hodnotových priorit tak, aby morální identita nebyla dána pouze uspořádáním hodnot dle individuální důležitosti, ale jejich konzistentní důležitostí v různých oblastech života. Uspořádání hodnot, jenž definují morální identitu se může v průběhu života měnit. Morální identita je asociována s různými typy prosociálního chování, vyšším sebevědomím, stejně jako s nižší úrovní deprese, úzkosti či výskytu rizikového jednání (Padilla-Walker, 2014).

Dle Arnetta (2015) mají hodnoty ve věku vynořující se dospělosti velký význam, společně s přesvědčeními se totiž podílejí na utváření pohledu na svět. Velkou roli hrají také při procesu rozhodování, neboť představují komplex morálních principů, kterými se daný jedinec řídí (Benish-Weisman, 2015). Při výzkumu hodnot ve věku vynořující se dospělosti se Arnett (2015) zaměřil na to, zda v tomto věku převažují hodnoty individuální či kolektivní. Svým respondentům položil dvě otázky, první se vázala k hodnotám, které by chtěli naplnit během svého života, druhá k hodnotám, které by rádi předali dalším generacím.

Odpovědi na první otázku reflektovaly především individuální hodnoty, přičemž ústředním tématem bylo hledání individuálního štěstí. Některé odpovědi však odrážely také hodnoty kolektivní, které se vázaly především k tomu, co by daní jedinci chtěli udělat pro své primární i sekundární rodiny. V některých odpovědích se individuální a kolektivní hodnoty propojovaly. Také odpovědi na druhou otázku odrážely oba typy hodnot, zajímavým jevem bylo, že jedinci zdůrazňující kolektivní hodnoty měli často hostilní postoj k hodnotám individuálním. V odpovědích se objevily také náboženské hodnoty a touha o jejich zachování (Arnett, 2015).

Několik výzkumníků, např. Salceanu (2019) nebo Williams a Ciarrochi (2019), se zabývalo tím, zda existuje rozdíl mezi hodnotami a hodnotovými orientacemi u adolescentů a jedinců ve věku vynořující se dospělosti. Zde se ukázalo, že jak adolescenti, tak jedinci ve věku vynořující se dospělosti mají relativně jasně vytvořenou určitou hodnotovou orientaci, dle které se řídí. Významný rozdíl však existuje ve stabilitě hodnotové orientace, zatímco důležitost hodnot adolescentů se stále mění, jedinci ve věku vynořující se dospělosti vykazují ve svých hodnotových orientacích značnou stabilitu. Salceanu (2019) potvrdila také rozdíly v preferenci určitých hodnot, např. hodnota autonomie byla mnohem více preferována u jedinců ve věku vynořující se dospělosti než u adolescentů.

Svoboda, která je charakteristická pro období vynořující se dospělosti, způsobuje značnou rozmanitost v hodnotách přijímaných jedinci v tomto věku. Některé hodnoty jsou silně individuální, jiné horlivě kolektivní, některé spojují obě etiky. Důležité je, že tyto hodnoty jsou výsledkem svobodné individuální volby. Většina jedinců se neřídí jednou vyhraněnou etikou, ale snaží se žít život, který by je naplňoval a činil šťastnými, a zároveň se snaží udělat něco dobrého pro ostatní (Arnett, 2015).

3.4 Životní spokojenost ve věku vynořující se dospělosti

Osobní pohoda zahrnující aspekt životní spokojenosti si udržuje středně silnou stabilitu v čase (Blatný, 2016). Studie zabývající se subjektivní osobní pohodou zjistily, že životní spokojenost a prožívání pozitivních emocí s rostoucím věkem mírně stoupá, zatímco výskyt negativních emocí klesá (Diener & Suh, 1998; Xing & Huang, 2014). Longitudinální výzkum Carstensenové et al. (2011) tento předpoklad potvrdil, když prokázal, že rozdíl mezi pozitivními a negativními zážitky se v dospělosti zvětšuje. Dochází také ke zvýšení stability a komplexity emočních prožitků.

Životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti se liší podle toho, jak daní jedinci tuto životní etapu chápou a prožívají. Lidé, kteří na vynořující se dospělost nahlíží jako na období „experimentování a možností“ vykazují v průměru vyšší životní spokojenost než ti, kteří ji chápou jako období „nestability“ (Lane, 2020). Pocit nestability a nejistoty, který se může pojit jak s profesní, tak s osobní stránkou života, představuje jeden z nejvíce stresujících faktorů ovlivňujících životní spokojenost v tomto věku (Luyckx, De Witte, & Goossens, 2011). Negativně s životní spokojeností koreluje také pocit, že člověk není ani adolescentem ani dospělým, ale nachází se někde mezi oběma obdobími (Lane, 2020). Tento pocit může vést k prodlouženému období hledání identity. Nejistota identity a její hledání představuje další zátěžový faktor, který může životní spokojenost ovlivnit (Dwivedi & Rastogi, 2017).

Významným determinantem životní spokojenosti v této vývojové fázi je sociální opora. Ta je dle Lane (2020) prospěšná bez ohledu na to, zda je přijímaná v online či offline podobě. Přestože vynořující se dospělost je obdobím charakteristickým nabýváním nezávislosti a osamostatňováním se, představuje vztah s rodiči a jeho kvalita jeden z faktorů významně přispívajících k životní spokojenosti (Guarnieri, Smorti, & Tani, 2015; Lane, 2020; Žukauskienė et al., 2020). Svůj význam však mají i sourozenecké, přátelské a zejména partnerské vztahy (Guarnieri et al., 2015).

Přestože většina lidí nazírá období vynořující se dospělosti jako pozitivní a bezstarostné, přináší s sebou tento věk také určitý stres. Pro některé jedince se tento stres stane natolik nesnesitelným, že se rozhodnou ukončit svůj život. Tam, Lee, Har a Chan (2011) uvádí, že sebevražda představuje třetí nejčastější příčinu smrti v tomto věku. Yao et al. (2014) uvádí, že suicidální chování v tomto věku má kořeny právě v životní nespokojenosti. To, jak si člověk dokáže poradit se stresem lze charakterizovat pomocí copingových strategií, které s životní spokojeností silně korelují. Využívání proaktivních copingových strategií vede k větší životní spokojenosti, zatímco strategie zaměřené na vyhýbání se problému životní spokojenost snižují (Dwivedi & Rastogi, 2017).

4 PANDEMIE COVID-19

COVID-19 představuje infekční virové onemocnění způsobené novým typem koronaviru SARS-CoV-2. Mezi nejčastější příznaky nemoci patří respirační problémy (dušnost, kašel), únava, horečka a bolesti kloubů a svalů. V souvislosti s globálním rozšířením nemoci začala Světová zdravotnická organizace od 11.3.2020 mluvit o pandemii (World Health Organization, 2021).

Snaha o zpomalení šíření koronaviru vedla ve většině zemí postižených nákazou k vyhlášení celé řady restriktivních opatření týkajících se osobního, pracovního a společenského života. V této kapitole se nesnažíme o kompletní výčet jednotlivých opatření na území ČR, jednak proto, že to vzhledem k tématu práce nepovažujeme za podstatné a také proto, že opatření se měnila téměř každý týden. Pro představu zde však uvádíme ty opatření, které se běžného života mladých lidí dotkly nejvíce.

Dne 12.3.2020 vyhlásila vláda ČR nouzový stav, který přinesl několik mimořádných opatření, zejména omezení volného pohybu občanů. Od 13.3.2020 byla zakázána prezenční výuka na základních, středních, vyšších odborných i vysokých školách. Následně byl zakázán provoz restaurací a obchodů (s výjimkami), došlo k uzavření státních hranic a 19.3.2020 byla vyhlášena povinnost nosit roušky. Pracující jedinci přecházeli na home office, pokud to povaha jejich zaměstnání umožňovala. Opatření se začala rozvolňovat na přelomu května a června 2020 a žáci ZŠ a SŠ se mohli ve zvláštním režimu vrátit na necelý měsíc do školy. V létě se situace uklidnila, lidé mohli vycestovat a opatření se dále rozvolňovala (Vláda České republiky, 2020).

V září byl ovšem znovu vyhlášen nouzový stav a od 12.10.2020 byla opět omezena prezenční školní docházka. Po celou dobu trvání pandemie byly v různé míře omezeny také kulturní, společenské a sportovní akce. V lednu roku 2021 se do ČR dostala vakcína proti SARS-CoV-2 a bylo zahájeno očkování obyvatel. Některé následující opatření pak měly různou platnost pro očkované a neočkované obyvatele, což určitým způsobem rezonovalo ve společnosti. Žáci a studenti všech typů škol se plnohodnotně vrátili do školních lavic až v září 2021 (Vláda České republiky, 2021).

Pandemie COVID-19 zasáhla každodenní rutinu prakticky všech lidí v postižených zemích. Jedinců ve věku vynořující se dospělosti se dotkla zejména díky uzavření

vzdělávacích a veřejných zařízení, nařízené sociální distanci a nutnosti zůstat doma. Zatímco fyzické zdraví je v souvislosti s prodělanou nemocí COVID-19 u jedinců v tomto věku ohroženo méně než u starších dospělých, jejich psychické zdraví je dle několika výzkumů ohroženo nejvíce ze všech věkových kohort. Ukazuje se, že v průběhu pandemie došlo u těchto lidí k prudkému nárůstu deprese a úzkosti a celkovému snížení životní spokojenosti (Daly, Sutin, & Robinson, 2020; Gambin et al., 2021).

Vynořující se dospělost je obdobím, kdy se jedinci osamostatňují, stávají se nezávislymi na rodičích a získávají nové sociální role (Arnett, 2000). Pandemie COVID-19 mohla tento proces narušit ve dvou hlavních oblastech, a to ekonomické a sociální. Ekonomické důsledky pandemie mohou poškodit vzdělávací a pracovní příležitosti jedinců v tomto věku. Narušení v této oblasti může vést k vyšší nezaměstnanosti a nízkým platům, což v důsledku vede k protražované závislosti na rodičích. Mnoho jedinců v tomto věku bylo v průběhu pandemie nuceno opustit internáty, koleje a podnájemy a vrátit se do domova rodičů. Zavření škol, zákaz volnočasových, kulturních a sportovních aktivit výrazně zasáhlo možnosti socializace, která má pro proces osamostatňování klíčovou roli. Nedostatek kontaktů s vrstevníky, nemožnost navazovat a udržovat přátelské a partnerské vztahy může vést k vyšší úrovni deprese, úzkosti a osamělosti (Elmer, Mepham, & Stadtfeld, 2020).

Dopadem pandemie COVID-19 na studenty ve věku vynořující se dospělosti se zabývala celá řada autorů. Aucejo, French, Araya a Zafar (2020) zjistili, že až 40 % studentů přišlo kvůli pandemii o práci, brigádu či stáž. Dále uvedli, že mladí lidé věří, že současná situace bude mít na jejich kariéru zásadní vliv, předpokládají problémy s nalezením práce a očekávají dlouhodobě nižší výdělky. Son, Hegde, Smith, Wang a Sasangohar (2020) udávají, že studenti v průběhu pandemie hlásili nárůst obav týkajících se jejich akademického výkonu, pociťovali pokles motivace a měli problémy se soustředěním. Nedostatek sociálních kontaktů, obavy o zdraví vlastní i zdraví rodiny vedly k nárůstu stresu, poruchám spánku a úzkostem.

Právě sociální izolace byla jedním z největších stresorů pro jedince v tomto věku. Vztahy s vrstevníky mají dle Arnetta (2007b) v životě mladých lidí nezastupitelnou roli. Jedinci, kteří i v době pandemie vnímali své vrstevnické kontakty za vyhovující vykazovali větší životní spokojenost než ti, kteří s mírou těchto kontaktů spokojeni nebyli (Magson et al., 2020). Nenahraditelnost přátelských vztahů potvrzuje zjištění, že přestože se mnoho lidí vrátilo do domu rodičů, kde nebyli sami, jejich pocit osamělosti se zvýšil (Son et al., 2020).

5 PŘEDCHOZÍ VÝZKUMY

V této části prezentujeme výsledky výzkumů, jež byly na téma hodnot a životní spokojenosti provedeny. Respondenty níže uvedených výzkumů byli lidé, kteří věkově spadají do období vynořující se dospělosti. Výše jsme uvedli, že vynořující se dospělost představuje kulturně a sociálně podmíněný koncept. Macek et al. (2007) svým výzkumem potvrdil, že Česká republika patří mezi země, ve kterých lze toto vývojové období identifikovat.

5.1 Výzkumy hodnot

Výzkum zabývající se hodnotami realizoval již v roce 1991 Mojmir Svoboda. Cílem jeho výzkumu bylo zmapovat hodnotovou orientaci vysokoškolských studentů a její změny v průběhu studia. Z výzkumu vyplynulo, že největší rozdíly v hodnotové orientaci byly dány odlišným věkem studentů. Studenti prvních ročníků preferovali hodnoty vztahující se k jejich osobě, vysoce cenili svobodu, přátelství, krásu. Studenti pátých ročníků preferovali hodnoty svědčící o jejich zodpovědném přístupu ke své budoucnosti i budoucnosti společnosti. Vysoce cenili hodnoty mírový život, rodinné bezpečí, zralá láska. Nebyly potvrzeny rozdíly v hodnotové orientaci mužů a žen, což mohlo být zapříčiněno malým počtem mužů v souboru (Svoboda, 1991).

Vladimír Řehan a Panajotis Cakirpaloglu (2000) se zabývali hodnotovou orientací mladé generace v souvislosti s různým sociálně-ekonomickým statutem. Výzkum prokázal, že sociální status mladých lidí není primárním zdrojem hodnotových rozdílů. Jedinci v témže věku měli i přes odlišný sociálně-ekonomický původ podobnou hodnotovou orientaci. Mezi terminální hodnoty s vysokou preferencí patřila svoboda, rodinné bezpečí, zralá láska, štěstí, upřímné přátelství, mír ve světě, moudrost, vnitřní harmonie. Vysoce preferované instrumentální hodnoty představovala zodpovědnost, poctivost, veselost, odvaha, ochota, čistota, laskavost. Z výzkumu vyplývá, že mladí lidé jsou realističtí, snaží se čelit problémům a neutíkat do fantazie, chtějí být nekonformní a zavrhnou oportunismus. Hojně zastoupena je v jejich hodnotové orientaci sociabilita. Pohodlný život, spiritualismus a rozvoj kariéry naopak pro tyto jedince nepředstavuje příliš důležité hodnoty (Řehan & Cakirpaloglu, 2000).

Další výzkum zabývající se hodnotovou orientací studentů se uskutečnil v roce 2015 pod vedením Lucie Křeménkové. Tento výzkum potvrdil rozdíly mezi hodnotovou orientací mužů a žen. Ženy preferovaly nejvíce cílové hodnoty spasení, zralou lásku, štěstí, svět v míru, vzrušující život a rovnost. Muži nejvíce cenili zralou lásku, pravé přátelství, štěstí, svět v míru, rovnost a pocit úspěchu. Muži i ženy byli více orientováni na uskutečňování cílů skupiny než svých vlastních, lišili se však strategií dosažení těchto cílů. Ženy volily spolupráci, vyskytovala se u nich vysoká míra citlivosti vůči potřebám ostatních, muži se naopak soustředili více na dosažení výsledku než na prostředky, jejich citlivost vůči ostatním byla minimální (Křeménková, 2015).

Longitudinální výzkum hodnot studentů Fakulty humanitních studií UK realizoval od roku 2002 Libor Prudký. Hodnotová orientace studentů v letech 2002-2006 odrážela otevřenost, liberalismus, hédonismus, neochotu podřídit se autoritám a odpor dosahování smyslu skrze vysoké pozice. Velký význam dávali studenti hodnotě rodiny. V letech 2008-2016 nedošlo v hodnotových orientacích k výrazným změnám. Největší podporu měl liberalismus, nekonformita, hédonismus a sekularita. Studenti nesouhlasili s dosažením úspěchu za každou cenu, podporovali snížení příjmových rozdílů ve společnosti a odmítali xenofobii. Rozdíl v hodnotových orientacích u mužů a žen byl pozorovatelný, nebyl však zásadní. U mužů převažovala tendence dosáhnout cíle bez ohledu na užitá prostředky. U žen se častěji vyskytovaly nábožensky laděné hodnotové orientace, ale na druhou stranu také hédonistické tendence (Prudký, 2017).

Zajímavý výzkum týkající se vlivu kulturních hodnot na život jedinců ve věku vynořující se dospělosti realizovali Jorgensen, Nelson a Duan (2017) v Číně. Filialní neboli synovská zbožnost představuje nejdůležitější čínskou morálku konfucianismu vyžadující silnou loajalitu a úctu k rodičům, v širším kontextu ji lze chápat jako familismus. Tato hodnota výrazně ovlivňuje jedince ve věku vynořující se dospělosti. Mladí Číňané jsou sice přesvědčeni, že by měli mít kontrolu nad svým životem, přesto pod vlivem této hodnoty věří, že určité části jejich života mají právo řídit jejich rodiče. Důležitost rodinných hodnot se potvrdila také ve výzkumu bilingválních rodin, kde rodiče neuměli hovořit jazykem země, ve které žili. U jedinců ve věku vynořující se dospělosti, kteří měli v rodině roli překladače fungovala hodnota familismu jako protektivní faktor vůči depresím a úzkosti (Rainey, Flores-Lamb, Gjorgieva, & Speed, 2020).

Problematikou sociální hodnotové orientace se zabýval výzkum Ehlerta et al. (2021), který prokázal, že ženy jsou ve věku vynořující se dospělosti více prosociální než muži.

S časem však sociální hodnotová orientace žen klesá a přibližuje se tak úrovni mužů. Lze tedy konstatovat, že prosociální hodnotová orientace s věkem koreluje negativně. Vzdělání korelovalo se sociálními hodnotami pozitivně, zatímco pravicová politická orientace negativně.

5.2 Výzkumy životní spokojenosti

Problematikou životní spokojenosti ve věku vynořující se dospělosti se zabývali Kohútová, Špajdel a Dědová (2021). Vynořující se dospělost byla v tomto výzkumu vymezena pomocí šesti dimenzí, kterými jsou stabilita, zaměření se na sebe, difúzní orientace, jasnost hodnot, zkoumání identity a péče o druhé. Všechny tyto dimenze vykazovaly spojitost s prožívanou životní spokojeností. Nejsilnější vztah byl nalezen mezi stabilitou, jasností hodnot a zkoumáním identity. Jedinci, kteří měli jasně utvořenou identitu, považovali svůj život za stabilní a měli jasně vymezené hodnoty vykazovali větší životní spokojenost než ti, kteří svou identitu stále objevovali, svůj život považovali za nestabilní a hodnoty za nejasné. Silným prediktorem životní spokojenosti byly také faktory velké pětky.

Rodriguez, Dutra-Thomé a Koller (2021) se zabývaly vztahem mezi životní spokojeností a cíli, které si jedinci ve věku vynořující se dospělosti stanovují. Cíle rozdělily na intrinsické (zdraví, sebepřijetí, afiliace, prosociální chování) a extrinsické (finanční úspěch, popularita, atraktivní vzhled). Lidé stanovující si cíle na základě vnitřních potřeb vykazovali větší životní spokojenost než ti, kteří toužili po dosažení vnějších cílů.

Životní spokojenost v tomto věku bývá také často asociována s užíváním internetu a vlivu sociálních sítí. V tomto ohledu poskytují výzkumy značně heterogenní výsledky. Errasti, Amigo a Villadangos (2017) uvádějí, že časté užívání sociálních sítí vede ke snížení sebevědomí, životní spokojenosti i celkovému well-beingu, zatímco výzkum Lane (2020) potvrdil pozitivní vztah mezi užíváním Facebooku a životní spokojeností. Hernandez a Chalk (2021) v souvislosti s touto problematikou postulují, že záleží na tom, z jakého důvodu lidé sociální sítě využívají. Pokud slouží k udržování již existujících vztahů, je jejich vliv na životní spokojenost pozitivní, pokud ovšem slouží k vytvoření nových vztahů či snaze získat informace, pak tento předpoklad neplatí.

Za velmi aktuální téma lze považovat problematiku životní spokojenosti v souvislosti s pandemií COVID-19. Výzkum, jenž provedl Preetz et al. (2021) ukázal, že životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti byla v průběhu pandemie nižší než

v době před jejím vypuknutím. Na druhé straně psychické problémy těchto jedinců v této době vzrostly. Osamostatňování se, odchod z domova a finanční nezávislost představují důležité úkoly charakteristické pro toto období, vládní nařízení týkající se uzavírání škol, zavádění karantén a nařízení sociální distance však plnění těchto úkolů velmi ztížilo, což může být jednou z příčin poklesu životní spokojenosti. Přestože většina respondentů udávala snížení životní spokojenosti a nárůst psychických problémů, čtvrtina respondentů uvedla, že se jejich spokojenost a psychický stav v této době zlepšil.

VÝZKUMNÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍLE PRÁCE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY

V předchozích kapitolách jsme se věnovali teoretickému vymezení hodnot, konceptu životní spokojenosti a charakteristice vývojového období vynořující se dospělosti. Zabývali jsme se také pandemií COVID-19, a to zejména jejím vlivem na každodenní život a psychickou pohodu mladých lidí. Tyto poznatky by měly poskytnout základní teoretický rámec pro pochopení dané problematiky. V této části práce seznamujeme čtenáře s výzkumným problémem a cíli našeho výzkumu. Uvádíme zde také výzkumné otázky a hypotézy, kterými se v rámci našeho šetření zabýváme.

6.1 Výzkumný problém a cíle práce

Pandemie COVID-19 zasáhla téměř celý svět a prakticky tak na víc jak dva roky ovlivnila každodenní život miliónů lidí. Hlavním cílem naší diplomové práce je zjistit, jaká je hodnotová orientace, zejména pak preference existenčních cílů a prostředků k jejich dosažení a celková životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti právě v době probíhající pandemie. V souvislosti s hodnotami nás dále zajímá, zda existuje rozdíl v hodnotových systémech mužů a žen. Dle Svobody (1991) nemá pohlaví na hodnotovou orientaci vliv, my však v souladu s poznatky jiných autorů (Ehlert et al., 2021; Křeménková, 2015; Prudký, 2017) předpokládáme, že se hodnotové orientace založené na preferenci terminálních a instrumentálních hodnot mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie liší.

Hnilica (2007) uvádí, že významné historické události mohou vést ke změnám hodnot v jednotlivých kohortách, ale také v celé společnosti. Pandemie COVID-19 jednoznačně významnou historickou událost představuje, a proto nás zajímá, zda v jejím důsledku došlo ke změnám hodnotových orientací u jedinců ve věku vynořující se dospělosti. Srovnávat budeme hodnoty jedinců v tomto věku v době před pandemií s hodnotami stejně starých lidí v jejím průběhu. Jako kontrolní studii použijeme naši bakalářskou diplomovou práci (Němcová, 2020), která se zabývala hodnotovou orientací jedinců ve věku vynořující se dospělosti a sběr dat probíhal krátce před vypuknutím pandemie.

Výzkumů, které se zabývají zdravotními a ekonomickými následky pandemie existuje již celá řada. V poslední době se však čím dál více odborníků zabývá otázkou, jaké následky má a bude mít pandemie na psychické zdraví a osobní pohodu. Značná část z nich se shoduje, že opatření, které byly v souvislosti s pandemií nařizovány vedly u mladých lidí ke zvýšení deprese, úzkostí, pocitů osamělosti a celkové psychické nepohodě (Aucejo et al., 2020; Preetz et al., 2021; Son et al., 2020). Lze konstatovat, že deprese je v kontradikci s prožívanou životní spokojeností (Fahrenberg et al., 2001), a proto předpokládáme, že celková životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti bude v době pandemie nižší než před jejím vypuknutím.

Kromě celkové životní spokojenosti nás bude zajímat také to, jak jsou jedinci ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 spokojeni v jednotlivých oblastech života. I přestože předpokládáme, že se celková životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti snížila, nemusí to nutně znamenat, že došlo k poklesu spokojenosti ve všech škálách, které ji tvoří. Spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie v jednotlivých oblastech života budeme porovnávat se spokojeností ve shodných oblastech u normální zdravé populace v témže věku.

Za protektivní faktor lze nejen v době pandemie pokládat silnou sociální oporu a dostatek sociálních vztahů. Za krucální lze v této souvislosti považovat partnerský vztah, který dle Rappa a Staudera (2020) představuje důležitou složku životní spokojenosti. Domníváme se tedy, že jedinci, kteří byli v době pandemie v partnerském nebo manželském vztahu budou vykazovat vyšší míru celkové životní spokojenosti než ti, kteří byli sami.

6.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Hlavním cílem našeho výzkumu je zjistit, jaká je hodnotová orientace a životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. V souvislosti s touto hlavní výzkumnou otázkou jsme si stanovili také několik doplňujících otázek, které dle našeho názoru obohacují výzkum o další zajímavé informace.

- **VO1:** Existuje rozdíl v preferenci terminálních hodnot u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a před jejím vypuknutím?
- **VO2:** Existuje rozdíl v preferenci instrumentálních hodnot u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a před jejím vypuknutím?

- **VO3:** Jaká je životní spokojenost v jednotlivých škálách DŽS u mužů ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 v porovnání se zdravou populací mužů v témže věku?
- **VO4:** Jaká je životní spokojenost v jednotlivých škálách DŽS u žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 v porovnání se zdravou populací žen v témže věku?

Stanovení hypotéz nám pak umožnilo naši hlavní výzkumnou otázku statisticky uchopit a zpracovat. První dvě hypotézy H1 a H2 se týkají hodnotové preference jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie. Konkrétně se zabývají vlivem nezávislé proměnné, kterou v našem případě představuje pohlaví, na závislé proměnné, kterými jsou terminální a instrumentální hodnoty.

Zbylé hypotézy byly definovány v souvislosti s výzkumem životní spokojenosti. Hypotézy H3 a H4 porovnávají celkový skór DŽS u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 s normou naměřenou u jedinců v témže věku v době před vypuknutím pandemie. Poslední, tedy pátá hypotéza H5, se zabývá vlivem nezávislé proměnné, kterou je rodinný stav, na závislou proměnnou, jež představuje celkový hrubý skór DŽS naměřený u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie.

- **H1:** V době pandemie COVID-19 existuje rozdíl v preferenci terminálních hodnot u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti.
- **H2:** V době pandemie COVID-19 existuje rozdíl v preferenci instrumentálních hodnot u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti.
- **H3:** Celkové skóre v DŽS je u mužů ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 v porovnání se zdravou populací mužů v témže věku nižší.
- **H4:** Celkové skóre v DŽS je u žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 v porovnání se zdravou populací žen v témže věku nižší.
- **H5:** Celkové skóre v DŽS je vyšší u jedinců ve věku vynořující se dospělosti, kteří v době pandemie COVID-19 měli partnera v porovnání s těmi, kteří partnera neměli.

7 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Pro výzkum realizovaný v rámci této práce jsme se rozhodli využít kvantitativní design, který se s ohledem na výzkumný problém jeví jako nejvhodnější. Vytvořili jsme testovou baterii skládající se ze tří hlavních částí. První část obsahovala krátký dotazník týkající se sociodemografických údajů, kde jsme zjišťovali pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, rodinný a pracovní stav našich respondentů. Druhá část baterie se věnovala hodnotám, k jejichž zjišťování jsme použili Rokeachovu škálu hodnot (RVS). V poslední, třetí, části jsme měřili míru životní spokojenosti jedinců ve věku vnořující se dospělosti pomocí Dotazníku životní spokojenosti (DŽS). Testová baterie byla vytvořena jak v papírové, tak elektronické podobě. Každý respondent si tak mohl vybrat, která z těchto variant je pro něj příjemnější.

7.1 Rokeachova škála hodnot (RVS)

Autorem námi zvolené škály hodnot je, jak již z názvu vyplývá, Milton Rokeach. Ve své teorii z roku 1973 postuluje, že hodnoty představují trvalé přesvědčení určující specifičnost našeho chování. Umožňují odůvodnit naše postoje, přesvědčení a jednání tak, aby byly žádoucí jak individuálně, tak sociálně (Rokeach, 1973).

K měření hodnot vytvořil Rokeach hierarchickou škálu založenou na velmi jednoduchém principu. Testovanému subjektu jsou předloženy dva sloupce hodnot, první sloupec tvoří 18 terminálních hodnot, druhý 18 instrumentálních hodnot. Terminální hodnoty představují cíle, zatímco instrumentální hodnoty představují prostředky k jejich dosažení. Úkolem respondenta je označit každou položku v rámci jednoho sloupečku číslem od 1 do 18 podle důležitosti, kterou dané hodnotě přisuzuje. Číslem 1 označí nejvíce preferovanou hodnotu, číslem 18 hodnotu preferovanou nejméně. Výsledky této škály umožní stanovit hodnotovou orientaci každého probanda (Rokeach, 1973).

Mezi cílové neboli **terminální hodnoty** řadí Rokeach (1973): *pohodlný život, vzrušující život, pocit úspěchu, rodinné bezpečí, svobodu, štěstí, vnitřní harmonii, zralou lásku, bezpečnost národa, mír ve světě, krásu, rovnost, spokojenost, spásu duše, sebeúctu, společenské uznání, upřímné přátelství, moudrost*. Prostředky k dosažení těchto cílů představují **instrumentální hodnoty**: *ctižádostivost, svobodomyslnost, schopnost, veselost,*

čistota, odvaha, smířlivost, ochota, poctivost, fantazie, nezávislost, intelekt, logika, laskavost, poslušnost, přívětivost, zodpovědnost, sebekontrola.

Autor metody ve své publikaci uvádí, že reliabilita terminálních hodnot byla po 3 týdnech od prvního měření 0,73, po 15 měsících klesla na 0,69. Reliabilita instrumentálních hodnot nabývala hodnot od 0,71 do 0,61 pro stejné časové intervaly (Rokeach, 1973). Lze tedy konstatovat, že se tato škála prokazuje značnou reliabilitou a můžeme ji tedy považovat za spolehlivou. Přes relativně vysoké stáří představuje stále hojně používanou metodu.

7.2 Dotazník životní spokojenosti (DŽS)

Dotazník životní spokojenosti představuje standardizovaný nástroj, který v roce 1989 vytvořil Joachen Fahrenberg a jeho kolegové. Původní dotazník se skládal z osmi oblastí života, které byly následně rozšířeny o další dvě. Každá z těchto oblastí je v dotazníku zastoupena sedmi výroky, se kterými respondent vyjadřuje míru souhlasu či nesouhlasu pomocí sedmibodové škály Likertova typu. O český překlad metody se zasloužila Kateřina Rodná a Tomáš Rodný. Českou verzi dotazníku vydala v roce 2001 společnost Tescentrum Praha. Níže uvádíme jednotlivé škály dotazníku dle Fahrenberga et al. (2001):

- **Zdraví (ZDR):** Vysoké skóre v této škále značí spokojenost s celkovým zdravotním stavem, duševní i tělesnou kondicí, fyzickou výkonností a odolností vůči nemocem. Spokojenost v této oblasti se s přibývajícím věkem snižuje. Nižší skóre je v této škále také typické pro ženy, osoby s nižším vzděláním a nižším příjmem.
- **Práce a zaměstnání (PAZ):** Jedinci dosahující vysoké škálové hodnoty jsou spokojeni se svou pozicí v zaměstnání, se svými kariéerními úspěchy a možnostmi postupu. Pozitivně hodnotí klima na pracovišti, svou profesní budoucnost a jsou spokojeni s mírou zátěže a požadavky, které jim zaměstnání přináší. Spokojenější v této oblasti bývají muži, mladší osoby a skupiny s vyšším příjmem.
- **Finanční situace (FIN):** Lidé s vysokým skóre v této škále považují svůj příjem, majetek a životní standard za uspokojující. Spokojenost se váže k současné situaci, ale také k možnosti výdělku v budoucnu a zajištění ve stáří. Finanční spokojenost významně roste s přibývajícím věkem.

- **Volný čas (VLC):** Spokojenost v této škále se pojí s délkou, kvalitou a pestrostí volného času a dovolené. Jedinci s vysokým skóre hodnotí pozitivně množství času, které mají pro své koníčky a rodinu. Spokojenost s volným časem roste s věkem.
- **Manželství a partnerství (MAN):** Vysoké škálové hodnoty vyjadřují spokojenost v důležitých oblastech manželství, resp. partnerství, kterými jsou otevřenost partnera, podpora, pochopení, ochota pomáhat, něžnost, bezpečí atd.
- **Vztah k vlastním dětem (DET):** Vysoké skóre v této škále udává spokojenost jedinců se vztahem, který mají se svými vlastními dětmi. Lidé spokojení v této oblasti pozitivně hodnotí to, jak s dětmi vycházejí a jsou spokojeni s vlivem, který na své děti mají. Dělalí jim radost jednotlivé pokroky jejich potomků a námaha a zátěž, kterou jim děti přinášejí považují za adekvátní. Vyšší skóre se vyskytuje u žen a mladších osob.
- **Vlastní osoba (VLO):** Lidé, kteří vykazují vysoké hodnoty v této škále jsou spokojeni se svým vzhledem, schopnostmi, vitalitou, charakterem i sebevědomím. Spokojenost s vlastní osobou je vyšší u mužů a osob žijících v partnerském vztahu. Tato škála nejvíce koreluje s celkovou životní spokojeností.
- **Sexualita (SEX):** Osoby s vysokou škálovou hodnotou hodnotí pozitivně svou fyzickou atraktivitu, sexuální výkonnost, sexuální kontakty i sexuální reakce. Důležitá je pro ně také otevřenost a možnost hovořit o sexualitě s partnerem. Vyšší spokojenost v oblasti sexuality se vyskytuje u mladších mužů a osob žijících v partnerství či manželství.
- **Přátelé, známí, příbuzní (PZP):** Spokojenost v této škále se váže ke kvalitě sociálních vztahů, do kterých řadíme kontakty s přáteli, příbuznými či sousedy, sociální podporu, angažovanost a obecně četnost styku s ostatními lidmi. Vyšší spokojenost v této oblasti byla pozorována u mladších lidí a jedinců žijících v manželství.
- **Bydlení (BYD):** Jedinci s vysokým škálovým skóre jsou spokojeni se svými bytovými podmínkami tzn. s velikostí bytu, jeho polohou a dopravní dostupností, s náklady, které bydlení přináší i hlukovou zátěží. Spokojenost v této škále roste s věkem, je vyšší u ženatých/vdaných osob a jedinců žijících v partnerském vztahu.
- **Celková životní spokojenost (SUM):** Osoby s vysokou škálovou hodnotou vykazují nadprůměrnou spokojenost v mnoha významných oblastech života. Celková životní spokojenost odráží spokojenost v jednotlivých složkách, kterými jsou zdraví,

finanční situace, volný čas, vlastní osoba, sexualita, přátelé, známí a příbuzní a standard bydlení. Mají-li jedinci důvod být v některé z těchto oblastí nespokojeni, pak je tato nespokojenost kompenzována spokojeností v jiné sféře. Škály manželství a partnerství, vztah k dětem a práce a povolání se mnoha lidí netýkají, a proto byly z výpočtu celkové životní spokojenosti vynechány. Celkově jsou v životě více spokojeni mladí lidé, lidé v manželském či partnerském vztahu a lidé s vyššími příjmy.

8 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

V této kapitole se zabýváme zejména charakteristikou výzkumného souboru. Následně popisujeme, jak jsme postupovali při sběru dat, a to jak při využití klasické papírové formy dotazníků, tak při využití elektronické testové baterie v rámci internetového šetření. V neposlední řadě se vyjadřujeme také k etické stránce našeho výzkumu.

8.1 Výzkumný soubor

Jediným kritériem pro účast v našem výzkumu bylo věkové omezení, kdy jsme požadovali, aby naši participanti byli ve věku vnořující se dospělosti, tedy mezi 18-25 rokem. Naším cílem bylo získat dostatečně velký a zároveň rozmanitý soubor, ve kterém budou zastoupeni jedinci obou pohlaví s různým stupněm vzdělání, rodinným a pracovním statutem. Pro získávání respondentů jsme se rozhodli využít metodu samovýběru a metodu sněhové koule. Metoda samovýběru se uplatnila zejména v online prostředí, zatímco metodu sněhové koule jsme využívali při klasickém dotazování tužka-papír.

Našeho výzkumu se účastnilo celkem 575 jedinců. Celkem 50 z nich jsme však z výsledného souboru museli vyřadit. Důvodem pro vyřazení bylo ve 38 případech nedodržení věkové normy a ve 12 případech vadné vyplnění testové baterie. V případě vadného vyplnění testové baterie šlo nejčastěji o problém v části zaměřující se na zjišťování hodnotové orientace, kdy respondenti seřadili pouze část hodnot a zbytek nechali neseřazený, takovéto neúplné dotazníky nebylo možné považovat za validní. Výsledný soubor nakonec tvořilo 525 jedinců ve věku vnořující se dospělosti, 308 žen a 217 mužů. Informace o věkovém složení znázorňuje tabulka č. 1.

Tab. 1: Popisné charakteristiky výzkumného souboru mužů a žen z hlediska věku

skupina	počet	průměr	sm. odch.	minimum	maximum
ženy	308	22	2,3	18	25
muži	217	22,2	2,2	18	25
celý soubor	525	22,1	2,3	18	25

Z hlediska úrovně nejvyššího dosaženého vzdělání jsou v našem výzkumu zastoupeni jedinci se ZŠ, SOŠ, SŠ i VŠ, jejich rozložení ve výzkumném souboru odpovídá

Gaussově křivce. Nejvíce našich respondentů tvořili studenti, kterých bylo 376, pracujících jedinců bylo 130 a nezaměstnaní byli 4, celkem 15 žen bylo na mateřské dovolené. V tabulce č. 2 jsou zaznamenány informace o rodinném stavu našich participantů. Celkem 335 respondentů žilo samostatně, zatímco 190 jedinců sdílelo bydlení s partnerem.

Tab. 2: Popisné charakteristiky výzkumného souboru mužů a žen z hlediska rodinného stavu

skupina	v manželství	v partnerství	bez partnera
ženy	20	156	132
muži	11	72	134
celý soubor	31	228	266

Pro úplnost zde uvádíme také základní charakteristiky výzkumného souboru z bakalářské diplomové práce (Němcová, 2020), který jsme využili pro srovnání hodnotové orientace jedinců ve věku vynořující se dospělosti v průběhu pandemie COVID-19 a před jejím vypuknutím. Kontrolní výzkumný soubor je tvořen 165 respondenty, 110 ženami a 55 muži. Úroveň vzdělání v kontrolní skupině odpovídá normálnímu rozdělení. Celkem 128 respondentů studovalo, zatímco 37 respondentů bylo pracujících. Z hlediska rodinného stavu bylo 66 participantů ve vztahu a 99 bylo nezadaných. Detailnější informace o věkovém složení kontrolní skupiny poskytuje tabulka č. 3.

Tab. 3: Popisné charakteristiky kontrolního souboru mužů a žen z hlediska věku (Němcová, 2020)

skupina	počet	průměr	sm. odch.	minimum	maximum
ženy	110	21,1	1,8	18	25
muži	55	21,5	2,2	18	25
celý soubor	165	21,3	2	18	25

8.2 Průběh sběru dat

Sběr dat do našeho výzkumu probíhal od 1.2.2022 do 3.3.2022. Kromě klasické papírové podoby dotazníků jsme se rozhodli vytvořit také elektronickou verzi testové baterie, kterou jsme propagovali na několika různých facebookových stránkách, což nám umožnilo získat do výzkumu respondenty, ke kterým bychom se v běžném životě nedostali.

V případě klasického offline sběru dat jsme postupovali obvyklým způsobem. Každému respondentovi jsme se snažili zajistit tiché místo, aby měl na vyplňování dotazníků

klid. Před zahájením administrace byli všichni respondenti informováni o tom, co je účelem tohoto výzkumu a bylo jim zdůrazněno, že jejich účast v něm je dobrovolná a mohou z něj kdykoliv odstoupit. Všichni byli také obeznámeni s tím, že získaná data budou anonymní a nebude k nim mít přístup nikdo jiný než výzkumník. Následně jsme přistoupili k samotné administraci. Nejprve jsme všem rozdali krátký dotazník týkající se jejich sociodemografických údajů, po jeho vyplnění se respondenti přesunuli k řazení hodnot v rámci Rokeachovy škály hodnot a jako poslední pak vyplňovali Dotazník životní spokojenosti. Po ukončení administrace měli všichni participanti možnost pokládat dotazy a případně sdělit jakékoliv připomínky k výzkumu, dotazníkům či průběhu testování. Všem jsme také v případě zájmu nabídli možnost zaslání výsledků výzkumu.

V případě online sběru dat jsme dbali na to, aby respondenti, jež zvolili tuto formu administrace, dostali stejné informace jako ti, kteří vyplňovali dotazníky metodou tužka-papír. Elektronická testová baterie byla vytvořena na základě analogie ke klasické papírové verzi dotazníků. První strana elektronické verze informovala respondenty o tom, čeho se výzkum týká a kdo je jeho autorem. Dále zde bylo uvedeno, že účast ve výzkumu je dobrovolná, je možné z něj kdykoliv odstoupit a že získaná data budou anonymní. Uvedli jsme zde také přibližný čas, který respondentům vyplňování dotazníků zabere.

Po úvodní straně se respondentům ukázal dotazník zjišťující sociodemografické údaje, který byl naprosto shodný se svou papírovou verzí. Následovala Rokeachova škála hodnot, jejíž administrace se od papírové podoby mírně lišila. V počítačové verzi dotazníku respondenti neřadili hodnoty tak, že by jim přiřazovali čísla 1-18, ale postupně je dle preference přesouvali způsobem „Drag and Drop“ do vedlejšího prázdného pole. Výsledkem tak byl sloupec hodnot seřazený dle preference každého konkrétního respondenta. Verze pro tablety a chytré telefony pak byla více podobná papírovému originálu, čísla konkrétním hodnotám respondenti přiřazovali tak, že na ně klikli. Nejprve tedy bylo potřeba kliknout na hodnotu, kterou daný respondent preferoval nejvíce, tímto jí bylo přiděleno číslo jedna, druhá zakliknutá hodnota byla označena číslem dvě atd. Poslední část elektronické verze byla tvořena Dotazníkem životní spokojenosti, který byl opět shodný se svým papírovým originálem. Na konci celé testové baterie pak bylo poděkování a náš email, na který nás mohli respondenti v případě jakýchkoliv dotazů či žádosti o zaslání výsledků výzkumu kontaktovat. Celkem 7 respondentů vyjádřilo zájem o výsledky výzkumu.

8.3 Etické hledisko a ochrana soukromí

Hodnotová orientace a životní spokojenost v době pandemie COVID-19 je název testové baterie, která nám posloužila ke sběru dat. Již z jejího názvu bylo participantům jasné, čím se náš výzkum zabývá. Nepovažovali jsme za nutné tento název nijak upravovat nebo měnit, neboť věříme, že znalost pravé podstaty naší studie nijak zásadně neovlivnila odpovědi našich respondentů. Vzhledem k tomu, že jsme v průběhu sběru dat respondenty neklamali, nepovažujeme náš výzkum za eticky problematický.

Před samotným začátkem administrace byli všichni respondenti informováni o povaze výzkumu a jeho účelu. Zároveň byli ujištěni, že účast ve výzkumu je zcela dobrovolná a že z něj mohou kdykoli odstoupit, a to i v průběhu vyplňování testové baterie nebo po jejím dokončení. Respondenti byli poučeni o tom, že data získaná vyplněním testové baterie jsou anonymní a budou použity výhradně pro účely tohoto výzkumu. Testová baterie neobsahovala žádnou identifikační informaci, na základě které, by bylo možné přiřadit dané odpovědi ke konkrétnímu jedinci.

Přestože získané výsledky nevykazovaly vysokou míru citlivosti, bylo s nimi nakládáno tak, aby k nim nikdo jiný, než my neměl přístup. Elektronická data byla ukládána do počítače s antivirovým programem, který byl zabezpečený vstupním heslem. Papírová podoba testové baterie a její výsledky byly uloženy na místo, kde k nim neměla přístup žádná třetí osoba. Všem respondentům jsme v případě zájmu nabídli možnost klást dotazy či si nechat zaslat výsledky našeho výzkumu. Za tímto účelem se na konci testové baterie nacházel náš email, díky kterému nás participanti mohli kontaktovat.

9 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

V první podkapitole této části popisujeme, jak jsme postupovali při práci s daty. Uvádíme zde, pomocí jakých statistických testů jsme se rozhodli ověřit platnost stanovených hypotéz a jaké ukazatele jsme zvolili pro popisnou statistiku. Dále se zde nachází podkapitola, která čtenáře seznamuje se symbolikou užitou ve výsledkové části, kterou následují samotné výsledky deskriptivní a induktivní statistiky.

9.1 Práce s daty

Výhodou internetového dotazování bylo, že data získaná touto cestou jsme mohli jednoduše stáhnout do podoby datové tabulky v programu Microsoft Excel, se kterou jsme dále pracovali. Naším prvním úkolem bylo čištění dat, kterým jsme se zbavili nežádoucích či neúplných odpovědí. Vyřazovali jsme odpovědi jedinců, kteří nedodrželi věkovou normu nebo vyplnili pouze část testové baterie. Následně jsme datovou tabulku doplnili o výsledky získané klasickou papírovou formou dotazování.

K analýze našich dat jsme využili jak popisnou, tak induktivní statistiku. Deskriptivní statistika nám umožnila získat odpověď na hlavní výzkumnou otázku a několik doplňujících otázek, které jsme si v rámci našeho výzkumu stanovili a u nichž máme za to, že zajímavě dokreslují informace o celém souboru. V případě popisné statistiky jsme pracovali zejména s mediánem a aritmetickým průměrem.

Hodnotové preference našich respondentů jsme určili pomocí mediánu (Mdn), který jsme v rámci různých skupin vypočítali zvlášť pro každou hodnotu. Z těchto skupin jsme následně utvořili různé dvojice, u kterých jsme sledovali míru konsenzu v hodnotové preferenci. Pro posouzení životní spokojenosti jsme využili aritmetický průměr, pomocí kterého jsme zjistili průměrnou celkovou životní spokojenost i průměrnou spokojenost v jednotlivých oblastech života. Průměry jsme mohli porovnat se středními hodnotami normovacího souboru a zjistit tak, jaký je rozdíl v životní spokojenosti jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a před jejím vypuknutím.

K ověření platnosti statistických hypotéz jsme pak použili anglickou verzi programu Statistica 13.3. Výsledkem Rokeachovy škály hodnot jsou proměnné ordinální úrovně, a proto jsme pro ověření statistických hypotéz týkajících se hodnot, konkrétně H1, H2, zvolili neparametrický test dvou nezávislých skupin Mann-Whitney U test. Za účelem minimalizace rizika chyby prvního a druhého řádu jsme u testu provedli Bonferroniho korekci, kterou jsme udělali tak, že zamýšlenou hladinu α , jsme vydělili počtem dílčích testů statistických hypotéz. Protože jsme naše výzkumné hypotézy chtěli testovat na 5% hladině významnosti, bylo potřeba jednotlivé testy provádět na hladině významnosti $\alpha = 0,05/18 = 0,002778$.

Výsledkem Dotazníku životní spokojenosti jsou metrické proměnné, u kterých jsme nejdříve pro různé skupiny ověřili předpoklad normálního rozdělení pomocí Shapiro-Wilkova testu a následně jsme Leveneho testem ověřili homogenitu rozptylů. Výsledky obou testů prokázaly, že pracujeme s proměnnými, které mají normální rozdělení a shodné rozptyly, proto jsme mohli k ověření hypotéz využít parametrické testy ze skupiny t-testů. Pro ověření platnosti hypotéz H3, H4 jsme zvolili t-test pro jeden výběr. Naměřené hrubé skóry celkové životní spokojenosti v Dotazníku životní spokojenosti u mužů ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 jsme srovnávali se střední hodnotou představující normu naměřenou u zdravé populace mužů téhož věku. Stejný postup jsme použili také u souboru žen. Pro ověření platnosti H5 jsme zvolili t-test pro dva nezávislé výběry. V tomto případě jsme porovnávali hrubé skóry celkové životní spokojenosti jedinců ve věku vynořující se dospělosti, kteří v době pandemie měli partnera s těmi, kteří partnera neměli.

9.2 Symbolika výsledkové části

Za účelem větší přehlednosti výsledkové části zde uvádíme seznam zkratk a kódů, kterých bylo ve výsledkových tabulkách užito. Tabulka č. 4 zobrazuje jednotlivé kódy terminálních a instrumentálních hodnot.

Tab. 4: Kódy terminálních a instrumentálních hodnot

zkratka	název terminální hodnoty	zkratka	název instrumentální hodnoty
I. PŽ	pohodlný život	II. CT	ctížádostivost
I. VZ	vzrušující život	II. SVB	svobodomyšlnost
I. PU	pocit úspěchu	II. SCH	schopnost
I. RB	rodinné bezpečí	II. VE	veselost
I. SV	svoboda	II. ČI	čistota
I. ŠT	štěstí	II. OD	odvaha
I. VH	vnitřní harmonie	II. SM	smířlivost
I. ZL	zralá láska	II. OCH	ochota
I. BN	bezpečnost národa	II. POC	poctivost
I. MS	mír ve světě	II. FA	fantazie
I. KR	krása	II. NE	nezávislost
I. RO	rovnost	II. IN	intelekt
I. SP	spokojenost	II. LO	logika
I. SD	spása duše	II. LA	laskavost
I. SE	sebeúcta	II. POS	poslušnost
I. SU	společenské uznání	II. PŘ	přívětivost
I. UP	upřímné přátelství	II. ZO	zodpovědnost
I. MO	moudrost	II. SEB	sebekontrola

V deskriptivní části srovnáváme současný výzkum s výsledky našeho výzkumu realizovaného v roce 2020 v rámci bakalářské diplomové práce. Za účelem rozlišení obou výzkumů označujeme soubor z roku 2020 za **kontrolní**, zatímco současný soubor získaný v roce 2022 označujeme za **výzkumný**.

V tabulkách s mediány jsme jednotlivé hodnoty obarvili dle preference. Hodnoty vysoce preferované mají zelenou barvu, středně preferované hodnoty jsou bílé a hodnoty nepreferované jsou zabarveny červeně. Při prezentaci dat z Dotazníku životní spokojenosti užíváme oficiální zkratky uvedené v příručce k dané metodě. Jednotlivé zkratky jsou uvedeny v kapitole 7.2.

9.3 Výsledky deskriptivní statistiky

Pomocí deskriptivní statistiky si můžeme odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která se ptá na to, jaká je hodnotová orientace a životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 i na několik doplňujících výzkumných otázek, které jsme si v rámci našeho výzkumu stanovili. Popisná statistika nám také umožní doplnit výsledky induktivní statistiky o detaily a rozdíly, které samotné statistické testy nezachytí.

Za ukazatel míry preference jednotlivých hodnot jsme zvolili medián. Čím je hodnota mediánu nižší, tím je daná hodnota preferovanější a naopak. Dle výše mediánu jsme hodnoty rozdělili na skupiny, a to na skupinu vysoce preferovaných hodnot (Mdn 1-6), skupinu středně preferovaných hodnot (Mdn 7-12) a skupinu nepreferovaných hodnot (Mdn 13-18). Tabulky č. 5 a 6 znázorňují mediány terminálních a instrumentálních hodnot jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19, zatímco v tabulkách č. 7 a 8 jsou uvedeny mediány téže hodnot u jedinců ve věku vynořující se dospělosti před vypuknutím pandemie.

Pro srovnání životní spokojenosti mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 se zdravou populací v témže věku jsme využili aritmetický průměr, který jsme vypočítali pro každou škálu zvlášť. Nami stanovený aritmetický průměr jsme pak porovnávali se střední hodnotou, která byla vypočítána u věkově odpovídajícího normovacího souboru před vypuknutím pandemie, což znázorňují tabulky č. 9 a 10.

Tab. 5: Mediány terminálních hodnot výzkumného souboru

hodnota	ženy	muži	celý soubor
I. PŽ	13	11	12
I. VZ	14	12	13
I. PU	11,5	11	11
I. RB	3	4	3
I. SV	6	5	6
I. ŠT	6	6	6
I. VH	6	8	7
I. ZL	6	6	6
I. BN	12	14	13
I. MS	12	13	13
I. KR	16	15	16
I. RO	10	12	10
I. SP	5	5	5
I. SD	15	15	15
I. SE	7	9	8
I. SU	13	13	13
I. UP	7	5	6
I. MO	9	8	9

K hlavní výzkumné otázce lze na základě informací uvedených v tabulce č. 5 uvést, že nejvíce preferovanou cílovou hodnotou u výzkumného souboru bylo rodinné bezpečí,

na druhém místě se nachází spokojenost a třetí místo sdílí hodnoty svoboda, štěstí, zralá láska a upřímné přátelství. Nejméně preferovanou hodnotou v celém souboru byla krása, předposlední místo zaujala spása duše, kterou následovaly hodnoty vzrušující život, bezpečnost národa, mír ve světě a společenské uznání. Středně preferovanými hodnotami napříč celým souborem byly pohodlný život, pocit úspěchu, vnitřní harmonie, rovnost, sebeúcta a moudrost.

K H1 můžeme z tabulky č. 5 vyčíst, že muži i ženy vysoce preferují terminální hodnoty rodinné bezpečí, svobodu, štěstí, zralou lásku a spokojenost. Středně preferují pocit úspěchu, rovnost, sebeúctu a moudrost. Za nepreferované hodnoty považují obě pohlaví krásu, spásu duše a společenské uznání. Hodnoty pohodlný život a vzrušující život jsou u žen nepreferované, zatímco u mužů jsou to hodnoty střední preference. Vysokou preferenci má u žen vnitřní harmonie, která je u mužů preferována středně. Bezpečnost národa a mír ve světě představují středně preferované hodnoty pro ženy a nepreferované hodnoty pro muže. Rozdíl lze pozorovat také u hodnoty upřímné přátelství, která je vysoce preferována muži, zatímco u žen má preferenci střední.

Tab 6: Mediány instrumentálních hodnot výzkumného souboru

hodnota	ženy	muži	celý soubor
II. CT	14	14	14
II. SVB	10,5	12	11
II. SCH	9	9	9
II. VE	8	8	8
II. ČI	12	12	12
II. OD	8	10	9
II. SM	14	13	14
II. OCH	7	7	7
II. POC	4	5	4
II. FA	9	10	9
II. NE	8	6	8
II. IN	11	7	9
II. LO	4	7	5
II. LA	16	16	16
II. POS	10	11	10
II. PŘ	5	6	5
II. ZO	10	8	9
II. SEB	13	13	13

K hlavní výzkumné otázce můžeme na základě výsledků uvedených v tabulce č. 6 uvést, že nejvíce preferovanou instrumentální hodnotou v rámci celého výzkumného souboru je poctivost, druhé místo pak sdílí hodnoty logika a přívětivost. Hodnotou s nejmenší preferencí je laskavost, kterou následuje ctižádostivost, smířlivost a sebekontrola. Střední preferenci mají u celého souboru hodnoty svobodomyšlnost, schopnost, veselost, čistota, odvaha, ochota, fantazie, nezávislost, intelekt, poslušnost a zodpovědnost.

K H2 můžeme z tabulky č. 6 vyčíst, že nejvíce preferovanými instrumentálními hodnotami jsou pro obě pohlaví poctivost a přívětivost. Hodnotami se střední preferencí jsou svobodomyšlnost, schopnost, veselost, čistota, odvaha, ochota, fantazie, intelekt, poslušnost, zodpovědnost. Nepreferovanými hodnotami jsou u obou pohlaví ctižádostivost, smířlivost, laskavost a sebekontrola. Muži vysoce preferují nezávislost, která má u žen střední preferenci. Ženy vysoce preferují logiku, zatímco u mužů je tato hodnota preferována středně.

Tab. 7: Mediány terminálních hodnot kontrolního souboru (Němcová, 2020)

hodnota	ženy	muži	celý soubor
I. PŽ	13	10	12
I. VZ	13	10	12
I. PU	10	9	10
I. RB	2	5	3
I. SV	7	6	6
I. ŠT	6	7	6
I. VH	7	10	8
I. ZL	5,5	7	7
I. BN	12	15	13
I. MS	12	14	12
I. KR	15	15	15
I. RO	11	12	11
I. SP	7	7	7
I. SD	16	16	16
I. SE	7,5	9	8
I. SU	14	13	14
I. UP	5	5	5
I. MO	9	8	9

Tabulka č. 7 přináší informace o preferenci terminálních hodnot jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době před vypuknutím pandemie. Pro náš aktuální výzkum

je důležitý zejména poslední sloupec vyjadřující preference cílových hodnot celého kontrolního souboru. Hodnotami s vysokou preferencí jsou u kontrolního souboru rodinné bezpečí, svoboda, štěstí a upřímné přátelství, naopak nejméně preferovanými hodnotami jsou spása duše, krása, společenské uznání a bezpečnost národa.

Porovnáním informací uvedených v tabulkách č. 5 a 7 získáme odpověď na první doplňující otázku, v rámci které se ptáme na to, zda existuje rozdíl v preferenci terminálních hodnot u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a před jejím vypuknutím. Z výsledků uvedených v tabulkách č. 5 a 7 vyplývá, že tento rozdíl existuje, lze ho pozorovat u hodnot vzrušující život a mír ve světě, které jsou výzkumným souborem nepreferované, zatímco u kontrolního souboru z roku 2020 se jedná o hodnoty se střední preferencí. Další odlišnost lze identifikovat u hodnot zralá láska a spokojenost, které jsou u jedinců z výzkumného souboru vysoce preferované, kdežto jedinci z kontrolní skupiny tyto hodnoty preferují středně.

Tab. 8: Mediány instrumentálních hodnot kontrolního souboru (Němcová, 2020)

hodnota	ženy	muži	celý soubor
II. CT	9	9	9
II. SVB	9	5	7
II. SCH	8	6	7
II. VE	6	6	6
II. ČI	9,5	12	10
II. OD	8	7	8
II. SM	13	11	12
II. OCH	7	8	7
II. POC	5	6	5
II. FA	13	12	13
II. NE	11	11	11
II. IN	9	10	9
II. LO	12,5	10	12
II. LA	6	12	8
II. POS	17	16	16
II. PŘ	11,5	14	13
II. ZO	6	7	6
II. SEB	11	9	11

U tabulky č. 8 se opět zaměříme na poslední sloupec, který znázorňuje preference instrumentálních hodnot celého kontrolního souboru. Vysoce preferovanými

instrumentálními hodnotami jsou u kontrolního souboru veselost, poctivost a zodpovědnost. Nepreferované hodnoty představuje fantazie, poslušnost a přívětivost. Po srovnání výsledků uvedených v tabulkách č. 6 a 8 získáváme odpověď na druhou doplňující otázku, která se ptá na to, zda existuje rozdíl v preferenci instrumentálních hodnot u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a před jejím vypuknutím. Na základě dat uvedených v tabulkách č. 6 a 8 lze konstatovat, že tento rozdíl existuje.

Největší diferenci lze pozorovat u přívětivosti, která je vysoce preferovanou hodnotou u výzkumného souboru, avšak nepreferovanou hodnotou u souboru kontrolního. Ctižádostivost, smířlivost, laskavost a sebekontrola představují u výzkumného souboru hodnoty nepreferované, zatímco u kontrolního souboru se jedná o hodnoty se střední preferencí. Naopak hodnoty veselost a zodpovědnost, které jsou vysoce preferované u kontrolního souboru, jsou u výzkumného souboru preferovány jen středně. Odlišná je také preference hodnot fantazie a logika. U jedinců z kontrolního souboru je fantazie nepreferovaná, kdežto u jedinců z výzkumného souboru má tato hodnota střední preferenci. Logika je vysoce preferovaná výzkumným souborem a středně preferovaná kontrolním souborem.

Tab. 9: Souhrnné výsledky DŽS u mužů

škála	průměr	norma	rozdíl
ZDR	35,17	42,75	-7,58
PAZ	35,93	36,35	-0,42
FIN	35,04	31,71	3,33
VLC	34,42	37,63	-3,21
MAN	38,89	38,62	0,27
DET	34,63	37,21	-2,58
VLO	33,84	39,82	-5,98
SEX	33,19	36,20	-3,01
PZP	35,94	38,15	-2,21
BYD	37,54	35,93	1,61
SUM	245,16	262,18	-17,02

Pozn.: záporné znaménko u rozdílu značí pokles spokojenosti u výzkumného souboru v porovnání s normou

Na základě výsledků uvedených v tabulce č. 9 můžeme porovnat průměrnou životní spokojenost mužů ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 se zdravou populací mužů v témže věku, čímž získáme odpověď na třetí doplňující otázku. Pokles životní spokojenosti vidíme v sedmi z celkem deseti škál, které Dotazník životní spokojenosti tvoří.

Největší úbytek spokojenosti u výzkumného souboru mužů v porovnání s normou lze pozorovat v oblasti zdraví. Druhý největší pokles zaznamenáváme u škály zabývající se vlastní osobou a třetí největší snížení spokojenosti pozorujeme v oblasti trávení volného času. Méně spokojeni jsou muži tvořící výzkumný soubor také ve škálách vztah k vlastním dětem, sexualita a přátelé, známí a příbuzní. Na druhou stranu můžeme vidět nárůst spokojenosti v oblasti financí a bydlení. Téměř nepatrné rozdíly lze pozorovat v oblasti práce a zaměstnání, kde se spokojenost výzkumného souboru v porovnání s normou mírně snížila a v oblasti partnerství a manželství, kde se naopak mírně zvýšila.

K H3 lze z tabulky č. 9 vyčíst, že rozdíl mezi celkovou životní spokojeností mužů ve věku vyoňující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a zdravou populací mužů v témže věku činí 17,02 bodů. Průměrná životní spokojenost výzkumného souboru mužů je tedy o 17,02 bodu nižší než průměrná životní spokojenost mužů tvořících normovací soubor.

Tab. 10: Souhrnné výsledky DŽS u žen

škála	průměr	norma	rozdíl
ZDR	33,04	39,58	-6,54
PAZ	34,71	35,93	-1,22
FIN	34,26	32,14	2,12
VLC	32,79	35,61	-2,82
MAN	39,11	40,00	-0,89
DET	35,74	38,16	-2,42
VLO	33,85	37,94	-4,09
SEX	34,61	35,75	-1,14
PZP	35,09	37,01	-1,92
BYD	38,10	35,94	2,16
SUM	241,74	253,97	-12,23

Pozn.: záporné znaménko u rozdílu značí pokles spokojenosti u výzkumného souboru v porovnání s normou

Pomocí informací uvedených v tabulce č. 10 získáme odpověď na čtvrtou doplňující otázku, která se zabývá tím, jaká je spokojenost v jednotlivých škálách Dotazníku životní spokojenosti u žen ve věku vyoňující se dospělosti v době pandemie COVID-19 v porovnání se zdravou populací žen v témže věku. Z výsledků vyplývá, že k poklesu spokojenosti u výzkumného souboru žen došlo v osmi z celkem deseti škál, které Dotazník životní spokojenosti tvoří.

Největší pokles spokojenosti u žen tvořící výzkumný soubor lze pozorovat v oblasti zdraví. Druhý největší propad zaznamenáváme u škály zabývající se vlastní osobou a třetí

největší snížení spokojenosti jsme identifikovali v oblasti trávení volného času. Výzkumný soubor žen je v porovnání s normovacím souborem žen méně spokojen ve škálách práce a zaměstnání, vztah k vlastním dětem, sexualita a přátelé, známí a příbuzní. K mírnému poklesu spokojenosti došlo také v oblasti vztahů, tedy ve škále partnerství a manželství. Stejně jako u mužů, tak i u žen se v době pandemie zvýšila spokojenost v oblasti financí a bydlení.

K H4 lze na základě údajů uvedených v tabulce č. 10 uvést, že rozdíl mezi celkovou životní spokojeností žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a zdravou populací žen v témže věku činí 12,23 bodů. Průměrná životní spokojenost žen tvořících výzkumný soubor je tedy o 12,23 bodu nižší než průměrná životní spokojenost žen tvořících normovací soubor.

9.4 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

V této podkapitole prezentujeme výsledky statistických testů využitých pro posouzení platnosti námi definovaných hypotéz. Tabulky č. 11 a 12 znázorňují výsledky neparametrického Mann-Whitney U testu terminálních a instrumentálních hodnot u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. Z každé tabulky lze vyčíst hodnotu testové statistiky U, testovou statistiku Z, p-hodnotu před korekcí, počet jedinců v jednotlivých skupinách a p-hodnotu po Bonferroniho korekci.

U každé hodnoty je také uveden ukazatel míry účinku, konkrétně AUC (Area under curve), který vyjadřuje pravděpodobnost, že náhodně vylosovaná konkrétní hodnota z jedné skupiny bude mít vyšší hodnotu než tatáž náhodně vylosovaná hodnota ze skupiny druhé. Pro rozhodování o platnosti statistických hypotéz pro nás budou krucální hodnoty korigované p-hodnoty.

Tab. 11: Mann-Whitney U test terminálních hodnot mužů a žen v době pandemie

hodnota	U	Z	p-hodnota	počet žen	počet mužů	p-hodnota po Bonf. korekci	AUC
I. PŽ	27885,5	3,23	0,00	308	217	0,00	0,58
I. VZ	26317,5	4,15	0,00	308	217	0,00	0,61
I. PU	30542,5	1,68	0,09	308	217	0,09	0,54
I. RB	27725,0	-3,33	0,00	308	217	0,00	0,59
I. SV	32383,0	0,60	0,55	308	217	0,55	0,52
I. ŠT	33102,5	0,18	0,85	308	217	0,85	0,50
I. VH	28020,0	-3,15	0,00	308	217	0,00	0,58
I. ZL	33314,0	-0,06	0,95	308	217	0,95	0,50
I. BN	28136,0	-3,09	0,00	308	217	0,00	0,58
I. MS	28731,5	-2,74	0,01	308	217	0,01	0,57
I. KR	29253,0	2,43	0,01	308	217	0,01	0,56
I. RO	29480,0	-2,30	0,02	308	217	0,02	0,56
I. SP	30920,0	-1,46	0,14	308	217	0,14	0,54
I. SD	33007,0	0,24	0,81	308	217	0,81	0,51
I. SE	27104,0	-3,69	0,00	308	217	0,00	0,59
I. SU	32071,0	0,79	0,43	308	217	0,43	0,52
I. UP	26495,0	4,04	0,00	308	217	0,00	0,60
I. MO	27628,5	3,38	0,00	308	217	0,00	0,59

Tab. 12: Mann-Whitney U test instrumentálních hodnot mužů a žen v době pandemie

hodnota	U	Z	p-hodnota	počet žen	počet mužů	p-hodnota po Bonf. korekci	AUC
II. CT	31914,5	-0,88	0,38	308	217	0,38	0,52
II. SVB	30312,0	-1,81	0,07	308	217	0,07	0,55
II. SCH	32171,5	0,73	0,47	308	217	0,47	0,52
II. VE	31099,0	1,35	0,18	308	217	0,18	0,53
II. ČI	32972,5	-0,26	0,79	308	217	0,79	0,51
II. OD	29281,0	-2,42	0,02	308	217	0,02	0,56
II. SM	31134,5	1,33	0,18	308	217	0,18	0,53
II. OCH	33217,5	-0,12	0,91	308	217	0,91	0,50
II. POC	31271,5	-1,25	0,21	308	217	0,21	0,53
II. FA	29863,0	-2,08	0,04	308	217	0,04	0,55
II. NE	29966,5	2,02	0,04	308	217	0,04	0,55
II. IN	21770,5	6,80	0,00	308	217	0,00	0,67
II. LO	23189,5	-5,98	0,00	308	217	0,00	0,65
II. LA	30420,5	1,75	0,08	308	217	0,08	0,54
II. POS	31223,0	-1,28	0,20	308	217	0,20	0,53
II. PŘ	31383,0	-1,19	0,23	308	217	0,23	0,53
II. ZO	27110,0	3,69	0,00	308	217	0,00	0,59
II. SEB	32867,0	0,32	0,75	308	217	0,75	0,51

V tabulce č. 13 jsou zaznamenány výsledky parametrického t-testu pro jeden výběr. Z tabulky lze vyčíst průměrný celkový skór DŽS, směrodatnou odchylku, rozsah souboru (n), střední hodnotu normovacího souboru, testovou statistiku t, počet stupňů volnosti (s.v.), p-hodnotu a míru účinku (d). Ukazatel míry účinku bychom mohli v tomto případě interpretovat jako počet směrodatných odchylek o který se pozorovaný průměr liší od průměru, který bychom očekávali v případě platnosti nulové hypotézy.

Tab. 13: T-test pro jeden výběr u mužů a žen

pohlaví	průměr	sm. odch.	n	norma	t	s.v.	p	d
muži	245,16	36,24	217	262,18	-6,92	216	0,00	-0,47
ženy	241,74	36,15	308	253,97	-5,94	307	0,00	-0,34

V tabulce č. 14 jsou znázorněny výsledky parametrického t-testu pro dva nezávislé výběry. Soubor jedinců, kteří měli partnera jsme označili písmenem n, zatímco soubor jedinců, kteří partnera neměli značíme písmenem m. Z tabulky lze vyčíst průměrnou hodnotu celkového skóru DŽS, testovou statistiku t, počet stupňů volnosti (s.v.), p-hodnotu,

četnosti jednotlivých skupin, směrodatné odchylky obou skupin a ukazatel míry účinku, kterým je v tomto případě Cohenovo d.

Tab. 14: T-test pro dva nezávislé výběry u zadaných a nezadaných jedinců

škála	průměr n	průměr m	t	s.v.	p	n	m	sm. odch. n	sm. odch. m	d
SUM	248,56	237,89	3,41	523	0,00	259	266	35,80	35,86	0,30

Výsledky ve výše uvedených tabulkách nám umožnily rozhodnout o platnosti statistických hypotéz. Z tabulek č. 11 a 12 vyplývá, že při stanovené hladině spolehlivosti $\alpha = 0,05$ existuje po Bonferroniho korekci mezi muži a ženami ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 významný rozdíl v preferovaných hodnotách.

Tabulka č. 13 potvrzuje pokles celkové životní spokojenosti u mužů i žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie. Na základě tabulky č. 14 pak můžeme konstatovat, že celková životní spokojenost byla vyšší u jedinců, kteří v době pandemie měli partnera v porovnání s těmi, kteří partnera neměli.

Na základě výsledků uvedených v tabulce č. 11 **přijímáme H1:** V době pandemie COVID-19 existuje rozdíl v preferenci terminálních hodnot u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti. Srovnávali jsme skupinu 308 žen a 217 mužů, po provedení Bonferroniho korekce se 8 hodnot signifikantně lišilo od nuly. U hodnot PŽ, VZ, RB, VH, BN, SE, UP, MO $p = 0,00$.

Na základě výsledků uvedených v tabulce č. 12 **přijímáme H2:** V době pandemie COVID-19 existuje rozdíl v preferenci instrumentálních hodnot u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti. Srovnávali jsme skupinu 308 žen a 217 mužů, po provedení Bonferroniho korekce se 3 hodnoty signifikantně lišily od nuly. U hodnot IN, LO, ZO $p = 0,00$.

Na základě výsledků uvedených v tabulce č. 13 **přijímáme H3:** Celkové skóre v DŽS je u mužů ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 v porovnání se zdravou populací mužů v témže věku nižší. Skupinu 217 mužů jsme srovnávali s normovacím souborem mužů ve stejném věku. SUM je u mužů ve výzkumném souboru v porovnání s normou signifikantně nižší $t(216) = -6,92$, $p = 0,00$, $d = -0,47$.

Na základě výsledků uvedených v tabulce č. 13 **přijímáme H4:** Celkové skóre v DŽS je u žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 v porovnání

se zdravou populací žen v témže věku nižší. Skupinu 308 žen jsme srovnávali s normovacím souborem žen ve stejném věku. SUM je u žen ve výzkumném souboru v porovnání s normou signifikantně nižší $t(307) = -5,94$, $p = 0,00$, $d = -0,34$.

Na základě výsledků uvedených v tabulce č. 14 **přijímáme H5**: Celkové skóre v DŽS je vyšší u jedinců ve věku vynořující se dospělosti, kteří v době pandemie COVID-19 měli partnera v porovnání s těmi, kteří partnera neměli. Srovnávali jsme skupinu 259 jedinců, kteří měli partnera s 266 jedinci, kteří partnera neměli. SUM zadaných jedinců je signifikantně vyšší než u jedinců nezadaných $t(523) = 3,41$, $p = 0,00$, $d = 0,30$.

10 DISKUZE

V této kapitole si detailně rozebereme výsledky, ke kterým jsme v rámci našeho výzkumu došli. Z důvodu větší přehlednosti jsme kapitolu rozdělili do tří částí. V první části diskutujeme nad hlavním výzkumným cílem, ve druhé části se věnujeme diskuzi k jednotlivým výzkumným otázkám a v poslední části diskutujeme výsledky jednotlivých hypotéz.

10.1 Diskuze k hlavnímu výzkumnému cíli

Hlavní cílem této diplomové práce bylo zjistit, jaká je hodnotová orientace a životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. Hodnotovou orientaci jsme určili na základě preferencí terminálních a instrumentálních hodnot, jež představují existenční cíle a prostředky k jejich dosažení.

Nejvíce preferovanou cílovou hodnotou v našem výzkumném souboru bylo rodinné bezpečí. Vysoká preference této hodnoty u mladých lidí byla potvrzena celou řadou dřívějších výzkumů (Arnett, 2015; Němcová, 2020; Prudký, 2017; Řehan & Cakirpaloglu, 2000; Svoboda, 1991). Lze tedy konstatovat, že rodina má v hierarchii hodnot mladých lidí tradičně vysoké postavení. Druhou nejvíce preferovanou hodnotou byla spokojenost. Třetí místo pak sdílely hodnoty svoboda, štěstí, zralá láska a upřímné přátelství, tyto hodnoty patřily mezi vysoce preferované také ve výzkumu Řehana a Cakirpaloglu (2000).

Máme za to, že si jedinci v tomto věku vysoce cení svobody právě proto, že jim poskytuje takovou míru nezávislosti, kterou do této doby nikdy nezažili a nejspíš již nikdy ani nezažijí. Tuto nezávislost mohou využít k hledání individuálního štěstí a vytvoření si takových životních podmínek, se kterými budou spokojeni. Dle Eriksona (2015) probíhá ve věku vynořující se dospělosti konflikt intimity vs izolace. Ctnost, kterou člověk obdrží vyřešením tohoto konfliktu je láska. Předpokládáme, že jedinci v tomto věku vysoce preferují hodnotu zralá láska právě proto, že pro ně nalezení pravého partnera představuje jeden z nejaktuálnějších cílů. Na cestě k dosažení tohoto cíle pro ně mohou být velkou oporou přátelé a kamarádi, a proto pro ně i upřímné přátelství představuje vysoce ceněnou hodnotu. Nenahraditelnost přátelských vztahu potvrzuje také výzkum Sona et al. (2020).

Středně preferovanými terminálními hodnotami byly u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 pohodlný život, pocit úspěchu, vnitřní harmonie, rovnost, sebeúcta a moudrost. Nejméně preferovanou hodnotou z této skupiny byl pohodlný život, což podle nás vyvrací názor Levinea (2005), který uvádí, že přechod do dospělosti nebyl nikdy tak skličující jako je tomu v dnešní době, kdy mladí lidé odmítají dospět a opustit pohodlí svého náctiletého já. Máme za to, že pokud by tomu tak opravdu bylo, byla by hodnota pohodlný život u jedinců mnohem více preferovaná, než tomu doopravdy je.

Za zajímavý považujeme fakt, že v době pandemie došlo u mladých lidí k nárůstu preference hodnoty vnitřní harmonie, jež před pandemií představovala hodnotu nepreferovanou (Němcová, 2020). Jedním z vysvětlení tohoto jevu může být, že restriktivní opatření, jež vedly ke snížení možnosti hledání podnětů ve vnějším světě vedly mladé lidi k tomu, aby se zaměřili na svůj vnitřní svět a více pečovali o svou fyzickou, psychickou a duševní pohodu.

Mezi cílové hodnoty, které mladí lidé v době pandemie COVID-19 nepreferovali, patří vzrušující život, bezpečnost národa, mír ve světě, krása, spása duše a společenské uznání. Světový mír představoval pro mladé lidi, kteří se účastnili výzkumu Křeménkové (2015) a Řehana a Cakirpaloglu (2000) vysoce ceněnou hodnotu, v našem bakalářském výzkumu (Němcová, 2020) se jednalo o hodnotu se střední preferencí a současný výzkum ukazuje, že mladí lidé v době pandemie považují tuto hodnotu za nepreferovanou. Na základě těchto výsledků bychom mohli usuzovat, že zájem o mezinárodní politiku a bezpečnost má u mladých lidí klesající tendenci. V souvislosti s tímto trendem vyvstává otázka, zda bychom ke stejným výsledkům došli i v současné situaci. V kontextu války na Ukrajině se totiž téma mezinárodní i vnitrostátní bezpečnosti dostalo do centra zájmu mnoha lidí a důležitost těchto hodnot se tak mohla změnit.

Nízká preference hodnoty krása se potvrdila jak v našem současném výzkumu, tak v našem bakalářském výzkumu (Němcová, 2020), ale i ve výzkumu Řehana a Cakirpaloglu (2000). Na základě toho můžeme oponovat názoru, že dnešní mladí lidé jsou povrchní a záleží jim pouze na vzhledu. Tradičně nízkou preferenci má u jedinců ve věku vynořující se dospělosti hodnota spása duše, což vyplývá z výzkumů Němcové (2020), Prudkého (2017) a Řehana a Cakirpaloglu (2000). Domníváme se, že nízká preference této hodnoty souvisí se sekularizačními tendencemi české společnosti (Hanuš, 2005).

Nejvíce preferovanou instrumentální hodnotou, kterou jedinci ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie využívali pro dosažení svých cílů, byla poctivost. Tato hodnota byla vysoce preferovaná také ve výzkumu Řehana a Cakirpaloglu (2000). Máme za to, že se jedná o vysoce morální hodnotu, a proto lze předpokládat, že mladí lidé mají jasně utvořenou představu o tom, co je z hlediska morálky žádoucí a co není a chovají se podle toho. Dalšími vysoce ceněnými hodnotami byly logika a přívětivost.

Střední preferenci mají u celého souboru instrumentální hodnoty svobodomyšlnost, schopnost, veselost, čistota, odvaha, ochota, fantazie, nezávislost, intelekt, poslušnost a zodpovědnost. Za zajímavé v této oblasti považujeme zejména nárůst preference hodnot fantazie a poslušnost. Obě hodnoty se totiž v celé řadě výzkumů řadí mezi nepreferované (Němcová, 2020; Prudký, 2017; Řehan & Cakirpaloglu, 2000). Dle našeho názoru se na této změně mohla podílet právě probíhající pandemie. V souvislosti s ní totiž byly nařizovány různé omezující opatření, jejichž dodržování bylo podmíněno určitou mírou poslušnosti. Na základě těchto opatření byl omezován volný pohyb, možnosti kulturních, sportovních i společenských akcí. Je tedy možné, že nemožnost rozptýlení v reálném světě vedla u mladých lidí k častějším útěkům do fantazie.

Hodnotami, které mladí lidé nepreferují jako prostředky k dosažení jejich cílů, jsou ctižádostivost, smířlivost, laskavost a sebekontrola. Smířlivost patří mezi nepreferované hodnoty také u výzkumného souboru Řehana a Cakirpaloglu (2000). Zajímavý je pro nás rozdíl mezi hodnotami laskavost a přívětivost. Zatímco přívětivost je mladými lidmi vysoce ceněna, laskavost patří mezi hodnoty nepreferované, byť se podle nás jedná o hodnoty velice podobné. Pozoruhodné také je, že v našem bakalářském výzkumu (Němcová, 2020) byla preference těchto hodnot téměř obrácená, laskavost měla střední preferenci a přívětivost byla nepreferovaná.

Kromě hodnotové orientace nás zajímalo také to, jak jsou jedinci ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 spokojeni se svým životem. Celá řada výzkumů ukazuje, že v době pandemie došlo u mladých lidí k nárůstu deprese, úzkosti, pocitů osamělosti a celkové psychické nepohodě (Aucejo et al., 2020; Daly et al., 2020; Magson et al., 2020; Son et al., 2020). Na základě těchto poznatků jsme předpokládali, že celková životní spokojenost u mladých lidí v době pandemie bude nižší než před jejím vypuknutím. Z výsledků našeho výzkumu pak vyplynulo, že tento předpoklad byl správný, čímž jsme mohli potvrdit výsledky výzkumu Preetze et al. (2021).

Co se týče pohlaví, tak to v souvislosti s životní spokojeností nehrálo významnou roli. Mladí lidé tvořící náš výzkumný soubor byli nejméně spokojeni v oblasti zdraví. Přestože se nejspíš jedná o přirozený jev vzhledem k tomu, že nás zajímala spokojenost v době pandemie, byl pro nás tento výsledek mírně překvapující. Onemocnění totiž pro mladé jedince ve většině případů nepředstavuje výraznou hrozbu. Nicméně je možné, že v souvislosti s pandemií docházelo k častější nemocnosti, což mohlo hodnocení spokojenosti v této oblasti ovlivnit.

K poklesu došlo také v hodnocení spokojenosti s vlastní osobou. Mladí lidé jsou v porovnání s normou mnohem méně spokojeni se svým vzhledem, charakterem, schopnostmi i dovednostmi. Dle Errastiho et al. (2017) souvisí snížené sebevědomí u mladých lidí s využíváním sociálních sítí, jež vede k neustálému srovnávání se s prezentovaným ideálem. Škála vlastní osoba však silně koreluje se škálou zdraví (Fahrenberg et al., 2001) a je tedy možné, že pokles spokojenosti v této škále je dán právě tímto vztahem.

Dle Elmera et al. (2020) zasáhla pandemie mladé lidi ve dvou hlavních oblastech, a to v oblasti finanční a sociální. Co se týče oblasti financí, tak zde jsme došli k překvapivému výsledku, a to, že mladí lidé jsou v době pandemie se svými financemi spokojeni více než v době před pandemií. To samé však neplatilo pro oblast sociálních kontaktů s jejichž kvalitou a četností byli jedinci v době pandemie spokojeni méně. V souvislosti s nařízenou sociální izolací a uzavíráním a omezováním provozu sportovních, kulturních, společenských a restauračních zařízení jsme očekávali také menší spokojenost s náplní trávení volného času, což se nám potvrdilo.

10.2 Diskuze k jednotlivým výzkumným otázkám

V návaznosti na hlavní výzkumnou otázku jsme si stanovili také čtyři doplňující výzkumné otázky. První dvě se vázaly k výzkumu hodnot a zajímaly se o to, zda existuje rozdíl v preferenci terminálních a instrumentálních hodnot u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 a před jejím vypuknutím. Další dvě pak navazovaly na výzkum životní spokojenosti. Pomocí těchto otázek jsme chtěli zjistit, jak jsou jedinci ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie spokojeni v jednotlivých oblastech života a zda se tato spokojenost nějak liší od spokojenosti jedinců v témže věku v době před vypuknutím pandemie.

K prvním dvěma výzkumným otázkám můžeme uvést, že hodnotová orientace založená na preferenci terminálních a instrumentálních hodnot je u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 jiná než u jedinců v témže věku v době před pandemií. Po porovnání preferencí terminálních a instrumentálních hodnot našeho výzkumného souboru s kontrolním souborem (Němcová, 2020) jsme identifikovali následující rozdíly. Před vypuknutím pandemie měly cílové hodnoty vzrušující život a mír ve světě u jedinců ve věku vynořující se dospělosti střední preferenci, v průběhu pandemie se však posunuly v preferenčním žebříčku dolů. Další rozdíl lze pozorovat také u hodnot zralá láska a spokojenost, které byly v době pandemie vysoce preferovanými hodnotami, zatímco před jejím vypuknutím se jednalo o hodnoty se střední preferencí.

Určitou diferenci lze pozorovat také v sadě instrumentálních hodnot. Největší rozdíl byl u hodnoty přívětivost, kterou jedinci ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 vysoce preferovali, zatímco před pandemií se jednalo o hodnotu nepreferovanou. Odlišně jsou také posuzovány hodnoty ctižádostivost, smířlivost, laskavost a sebekontrola jejichž preference v době pandemie klesla. Před vypuknutím pandemie byly pro mladé lidi důležité hodnoty veselost a zodpovědnost, v současné době však mají tyto hodnoty střední preferenci. Zajímavý je také posun u hodnot fantazie a logika, jejichž důležitost v době pandemie vzrostla.

Ke třetí a čtvrté výzkumné otázce můžeme uvést, že v porovnání s normou, která je uvedena v příručce Dotazníku životní spokojenosti (Fahrenberg et al., 2001) došlo v době pandemie COVID-19 u mužů i žen ve věku vynořující se dospělosti k poklesu spokojenosti hned v několika oblastech života. U mužů jsme mohli tento pokles sledovat v celkem sedmi škálách. Nejméně spokojeni byli mladí muži ve škále zdraví, jež odráží zdravotní stav, duševní a fyzickou kondici i např. odolnost vůči nemocem (Fahrenberg et al., 2001). Výrazně poklesla také jejich spokojenost s vlastní osobou. Menší spokojenost jsme mohli pozorovat i v oblasti sexuality, trávení volného času, vztahu k vlastním dětem a sociálních kontaktů. Elmer et al. (2020) v souvislosti s pandemií COVID-19 předpokládá změnu na trhu práce, která povede k nižším platům a vyšší nezaměstnanosti, což může u mladých lidí vést k nespokojenosti v profesní sféře. Spokojenost v oblasti práce a zaměstnání však u mužů ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie jen nepatrně poklesla, zatím tedy nelze mluvit o nějaké zásadní změně v této oblasti. Nárůst spokojenosti jsme naopak mohli sledovat v oblasti financí, bydlení a partnerských a manželských vztahů.

U žen ve věku vynořující se dospělosti došlo v době pandemie COVID-19 k poklesu spokojenosti v osmi z celkem deseti škál tvořící Dotazník životní spokojenosti. Nejméně byly mladé ženy spokojeny se svým zdravím, vlastní osobou a způsobem trávení volného času. Více či méně významný pokles spokojenosti jsme pozorovali také ve škálách práce a zaměstnání, manželství a partnerství, vztah k vlastním dětem, sexualita a sociální vztahy. Na druhou stranu byly ženy v době pandemie více spokojeny s bydlením a se svou finanční situací. Celkově můžeme konstatovat, že spokojenost mužů a žen se v jednotlivých oblastech života nijak významně neliší.

10.3 Diskuze k jednotlivým hypotézám

V rámci našeho výzkumu jsme si stanovili pět statistických hypotéz, jejichž platnost jsme ověřovali u souboru jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. První dvě hypotézy se vázaly k výzkumu hodnot, další tři se pak týkaly výzkumu životní spokojenosti.

V souladu s výzkumy Ehlerta et al. (2021), Křeménkové (2015) a Prudkého (2017) jsme se domnívali, že existuje rozdíl v preferenci hodnot na základě pohlaví. První hypotéza předpokládala, že v době pandemie COVID-19 existuje rozdíl v preferenci terminálních hodnot u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti. Tuto hypotézu jsme přijali. Ukázalo se, že muži a ženy se statisticky významně liší v preferenci cílových hodnot pohodlný život, vzrušující život, rodinné bezpečí, vnitřní harmonie, bezpečnost národa, sebeúcta, upřímné přátelství a moudrost.

Přijali jsme také druhou hypotézu, která očekávala, že muži a ženy ve věku vynořující se dospělosti se budou v době pandemie COVID-19 lišit v preferenci instrumentálních hodnot. V tomto případě jsme sledovali statisticky významnou odlišnost v preferenci instrumentálních hodnot intelekt, logika a zodpovědnost. V souvislosti s přijetím obou hypotéz lze konstatovat, že pohlaví představuje proměnnou, jež má na hodnotovou preferenci jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie vliv. Tento závěr je v rozporu s výsledky výzkumu Svobody (1991), který uvádí, že hodnotové preference se u mužů a žen neliší. Za zajímavé považujeme také fakt, že muži a ženy se nejvíce liší ve volbě existenčních cílů, zatímco prostředky k jejich dosažení tolik rozdílné nejsou.

Z popisné statistiky vyplývá, že problematika vnitrostátní i mezinárodní bezpečnosti je akcentována spíše u žen než u mužů. Cílové hodnoty bezpečnost národa a mír ve světě

byly více preferovány ženami, zatímco muži tyto hodnoty považovali za nepreferované. Tyto poznatky se liší od výsledků výzkumu Křeménkové (2015), kde byla hodnota mír ve světě vysoce preferovaná jak u mužů, tak u žen. Ke stejným výsledkům jako Křeménková (2015) jsme však došli v případě hodnoty upřímné přátelství, která byla v obou výzkumech více preferována muži. Ženám v době pandemie tolik nezáleželo na hédonistických hodnotách jako jsou pohodlný či vzrušující život, důležitá však pro ně byla vnitřní rovnováha a klid, což se odráží ve vysoké preferenci hodnoty vnitřní harmonie.

Jedním z hlavních úkolů, které se s věkem vynořující se dospělosti pojí, je dosažení finanční a názorové nezávislosti (Arnett, 2015), proto bychom mohli očekávat, že instrumentální hodnota nezávislost bude vysoce preferovaná jak u mužů, tak u žen. Z našeho výzkumu však vyplývá, že tato hodnota je důležitější pro muže než pro ženy. Máme za to, že to může být dáno odlišností sociálních rolí, které jedinci v tomto věku přijímají. Tradiční ženské role bývají často spojovány s menší mírou nezávislosti, zatímco pro některé mužské role je nezávislost zcela krucální. Významný rozdíl jsme mohli pozorovat u hodnoty logika, která byla mnohem více preferovaná u žen než u mužů.

Hypotézy číslo tři a čtyři předpokládaly, že životní spokojenost mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti je v době pandemie COVID-19 nižší než před jejím vypuknutím. Obě hypotézy jsme potvrdili. V souladu s výzkumy Dalyho et al. (2020), Gambina et al. (2021) a Preetze et al. (2021) tedy můžeme konstatovat, že jedinci ve věku vynořující se dospělosti jsou v době pandemie COVID-19 celkově méně spokojeni se životem, než byli jedinci v témže věku před vypuknutím pandemie.

V rámci výzkumu duševního zdraví a životní spokojenosti jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 stanovil Preetz et al. (2021) několik protektivních a rizikových faktorů, jež mohou mít na životní spokojenost jedinců v tomto věku vliv. Za významný protektivní faktor považují autoři partnerský vztah. Zda se opravdu jedná o faktor, který má na životní spokojenost pozitivní vliv, jsme se rozhodli ověřit v rámci páté hypotézy, kdy jsme očekávali, že celková životní spokojenost bude vyšší u jedinců ve věku vynořující se dospělosti, kteří v době pandemie COVID-19 měli partnera v porovnání s těmi, kteří partnera neměli. Tuto hypotézu jsme přijali. V souladu s poznatkami Blatného (2010), Preetze et al. (2020) a Rappa a Staudera (2020) tedy můžeme konstatovat, že partnerský vztah představuje významnou složku životní spokojenosti.

V rámci diskuze bychom chtěli uvést také některá omezení, ke kterým jsme v rámci našeho výzkumu došli. Výzkumný soubor, který čítal přes pět set lidí pokládáme za dostatečný, jako pozitivum vidíme také to, že se nám podařilo získat soubor, který je relativně genderově vyvážený. Za nedostatek však považujeme fakt, že našimi respondenty byli ve většině případů studenti. Další omezení plyne z malého rozsahu srovnávacího souboru (Němcová, 2020), který byl tvořen pouze 165 respondenty. V souvislosti s pandemií COVID-19 si také klademe otázku, jak velký vliv tato historická událost na náš výzkum měla a do jaké míry jsou tedy výsledky našeho výzkumu zobecnitelné.

Výhodou internetového šetření podle nás bylo, že si každý respondent mohl vyplnit dotazník v klidu sám doma. Na rozdíl od hromadné administrace tedy nikdo nevěděl, jaké odpovědi volili ostatní, což mohlo snížit riziko zkreslení způsobené sociální desirabilitou. Co jsme ovšem zajistit nemohli, bylo zkreslení způsobené záměrným či nezáměrným klamáním, kterého se mohli dopustit ti respondenti, kteří si nějakým způsobem chtěli vylepšit sebeobraz.

11 ZÁVĚR

Hlavním cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jaká je hodnotová orientace a životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. Tento výzkum jsme realizovali na souboru, který byl tvořen 525 respondenty. V souvislosti s naším šetřením jsme si kromě hlavní výzkumné otázky stanovili také čtyři doplňující otázky a pět statistických hypotéz.

Hodnotovou orientaci jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie jsme určili na základě preference jednotlivých hodnot. Nejvíce preferovanými byly u mladých lidí hodnoty: rodinné bezpečí, svoboda, štěstí, zralá láska, spokojenost, upřímné přátelství (terminální); poctivost, logika, přívětivost (instrumentální). Hodnotami se střední preferencí byly: pohodlný život, pocit úspěchu, vnitřní harmonie, rovnost, sebeúcta, moudrost (terminální); svobodomyšlnost, schopnost, veselost, čistota, odvaha, ochota, fantazie, nezávislost, intelekt, poslušnost, zodpovědnost (instrumentální). Nepreferovanými hodnotami byly: vzrušující život, bezpečnost národa, mír ve světě, krása, spása duše, společenské uznání (terminální); laskavost, ctižádostivost, smířlivost, sebekontrola (instrumentální).

Na základě těchto výsledků můžeme konstatovat, že hodnotový profil mladých lidí v době pandemie tvoří altruistické tendence rodinné bezpečí, upřímné přátelství a zralá láska. Tito jedinci si cení svobody, štěstí a stavu spokojenosti. Nejsou příliš orientováni na kariéru (společenské uznání, ctižádostivost) a nezajímají je ani otázky vnitrostátní či mezinárodní politiky (bezpečnost národa, mír ve světě). Projevuje se u nich sekulární tendence (spása duše), snaží se však rozvíjet a pečovat o svůj vnitřní svět (vnitřní harmonie). Jedná se o racionálně uvažující (logika) a přívětivé jedince, kteří svých cílů chtějí dosahovat poctivostí.

Celková životní spokojenost byla u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie nižší než v době před pandemií. Došlo také k poklesu spokojenosti v jednotlivých oblastech života. Nejméně byli mladí lidé spokojeni se svým zdravotní stavem, vlastní osobou a náplní trávení volného času. Nárůst spokojenosti jsme naopak mohli pozorovat v oblasti bydlení a financí.

V rámci doplňujících výzkumných otázek jsme se ptali na to, zda se hodnotová preference jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 liší od preference hodnot stejně starých lidí před pandemií. Z výsledků popisné statistiky vyplývá, že určitou odlišnost pozorovat můžeme, přesto lze identifikovat hodnoty, které mají u mladých lidí v průběhu času stabilní postavení. Dále nás zajímalo, jaká je spokojenost mužů a žen v jednotlivých oblastech života. Zde jsme zjistili, že muži byli méně spokojeni v 7 z celkem 10 škál Dotazníku životní spokojenosti. Ženy vykazovaly menší spokojenost dokonce v 8 těchto škálách.

Platnost statistických hypotéz jsme ověřili pomocí induktivní statistiky. První dvě hypotézy předpokládaly, že bude existovat rozdíl v preferenci terminálních a instrumentálních hodnot u mužů a žen. Obě tyto hypotézy jsme přijali. V rámci třetí a čtvrté hypotézy jsme očekávali, že životní spokojenost mužů i žen v době pandemie bude v porovnání se zdravou populací před pandemií nižší, což se nám také potvrdilo. Pátá hypotéza předpokládala, že jedinci, kteří v době pandemie měli partnera, jsou se svým životem více spokojeni než ti, kteří partnera neměli. Tuto hypotézu jsme také přijali. Na základě těchto výsledků můžeme konstatovat, že muži a ženy se liší jak v preferenci existenčních cílů, tak i ve výběru prostředků, které k jejich dosažení volí. Dále jsme také mohli pozorovat, že celková životní spokojenost u mladých lidí v době pandemie klesla, za protektivní faktor však v tomto směru můžeme považovat partnerský vztah.

12 SOUHRN

Hodnoty představují hluboce zakořeněné, abstraktní motivy, které nám radí, ovlivňují a objasňují naše mínění, postoje, normy a jednání (Schusterová 2008). V souvislosti s výzkumem hodnot bylo vytvořeno několik klasifikačních systémů. Rokeach (1973) dělí hodnoty na terminální a instrumentální, Schwartz a Bilsky (1987) na individuální, kolektivní a smíšené, Rohanová (2000) na individuální a sociální, Frankl (2005) na tvůrčí, zážitkové a postojevé, Maslow (2014) na D-hodnoty a B-hodnoty a Kučerová (1996) na přírodní, civilizační a duchovní. S hodnotami úzce souvisí hodnotová orientace, kterou lze určit na základě hodnotových preferencí daných jedinců či skupin. Hodnoty jsou podmíněny historickými, sociálními a individuálními determinanty a v průběhu života může docházet k jejich změnám. Funkci hodnot můžeme obecně rozdělit na individuální a sociální (Cakirpaloglu, 2009).

Životní spokojenost představuje komplexní charakteristiku, která je dána mírou spokojenosti v jednotlivých oblastech života (Fahrenberg et al., 2001). Lze ji také nahlížet jako kognitivní složku well-beingu (Kim & Hatfield, 2004). Well-being neboli osobní pohoda představuje „*subjektivní reflexi lidského prožívání a hodnocení vztahu k sobě i okolnímu světu a jeho psychologického zpracování*“ (Blatný, 2005, 12). Existuje mnoho modelů vysvětlující tento koncept, nejvíce etablované jsou však dva. Prvním z nich je model subjektivní osobní pohody, který předpokládá, že osobní pohoda je tvořena životní spokojeností, štěstím a pozitivními a negativními emocemi (Pavot et al., 1999). Druhým z nich je psychologická osobní pohoda, které kromě životní spokojenosti klade důraz také na naplňování existencionálních cílů (Ryff, 1989). Životní spokojenost ovlivňuje celá řada faktorů, např. věk, zdravotní stav, osobnost atd. K jejímu zjišťování bylo vytvořeno několik nástrojů.

Současná mladá generace se značně liší od generace jejich rodičů či prarodičů, což inspirovalo Arnetta (2000) k vytvoření nového vývojového období, kterému dal název vynořující se dospělost. Do této vývojové fáze řadí jedince ve věku 18-25 let, kteří se již necítí být dětmi, ale nepovažují se ještě za zcela dospělé. Dle Arnetta (2007d) se jedná o období zkoumání identity, nestability, zaměřenosti se na sebe, pocitu „mezi“ a experimentování. Jedinci v tomto věku mají relativně stabilní hodnotovou orientaci, která

odráží jak individuální, tak kolektivní hodnoty (Arnett, 2015). Životní spokojenost v tomto věku je hodně ovlivněna tím, jak jedinci toto období chápou a vnímají (Lane, 2020).

Pandemie COVID-19 byla vyhlášena 11.3.2020 Světovou zdravotnickou organizací (2021). V souvislosti se snahou omezit šíření nemoci byla vyhlášena celá řada mimořádných opatření, jež omezovaly volný pohyb a nařizovaly sociální izolaci. V České republice stejně jako i jinde ve světě došlo k uzavření škol. Pozastaven byl také provoz sportovních a kulturních zařízení (Vláda České republiky, 2021). V souvislosti s těmito opatřeními došlo u mladých lidí k nárůstu deprese, úzkosti a pocitu osamělosti (Elmer et al., 2020).

Problematikou hodnot mladých lidí se zabývala celá řada výzkumů. Svoboda (1991) realizoval výzkum hodnot u studentů Filozofické fakulty UJEP v Brně. Zjistil, že hodnoty mladých lidí se liší v závislosti na věku, rozdíl mezi muži a ženami však nepozoroval. Vztahem hodnot a sociálního statusu se zabýval Řehan a Cakirpaloglu (2000). Výsledky jejich výzkumu ukázaly, že sociální status není důvodem hodnotových rozdílů. Z výzkumu Křeménkové (2015) vyplynulo, že muži a ženy se v preferenci hodnot liší, což potvrdil také longitudinální výzkum Prudkého (2002). Důležitost rodinných hodnot u mladých lidí potvrdily výzkumy Jorgensena et al. (2017) a Raineyho et al. (2020). Dle výsledků výzkumu Ehlerta et al. (2021) jsou mladé ženy více prosociální než mladí muži.

Výzkumem životní spokojenosti ve věku vynořující se dospělosti se zabývala Kohútová et al. (2021), která za silný prediktor spokojenosti v tomto věku považuje faktory velké pětky. Z výzkumu Rodrigueze et al. (2021) vyplývá, že spokojenější jsou mladí lidé, kteří si stanovují intrinsické cíle v porovnání s těmi, jejichž cíle jsou extrinsické. Dle Errastiho et al. (2017) má na životní spokojenost mladých lidí negativní vliv užívání sociálních sítí. Dle výzkumů Lane (2020) a Hernandez a Chalka (2021) však nejsou tyto výsledky tak jednoznačné. Výzkum Preetze et al. (2021) potvrdil, že životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti se v době pandemie výrazně snížila.

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jaká je hodnotová orientace a životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. Dále nás zajímalo, zda existuje rozdíl v hodnotové preferenci mladých lidí v době před vypuknutím pandemie a v jejím průběhu. Chtěli jsme také vědět, jaká je v době pandemie životní spokojenost mladých lidí v jednotlivých oblastech života.

Pro náš výzkum jsme zvolili kvantitativní design. Výzkumnou metodou byla testová baterie, kterou jsme vytvořili jak v klasické papírové, tak i v elektronické podobě. První část

baterie tvořil sociodemografický dotazník, následovala Rokeachova škála hodnot a Dotazník životní spokojenosti. Výzkumný soubor tvořilo 525 jedinců ve věku vynořující se dospělosti. Pracovali jsme také s kontrolním souborem (Němcová, 2020), který byl tvořen 165 jedinci. Sběr dat probíhal od 1.2.2022 do 3.3.2022. Všichni účastníci výzkumu byli ujištěni, že jejich odpovědi jsou anonymní. Získaná data byla zajištěna tak, aby k nim neměla přístup žádná třetí osoba, a to i přesto, že nevykazovala vysokou míru citlivosti.

V souladu s cílem našeho výzkumu jsme stanovili hlavní výzkumnou otázku, kterou jsme rozšířili o čtyři doplňující otázky, v rámci kterých jsme se ptali, jak jsou jedinci ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie spokojeni v jednotlivých oblastech života a zda se jejich hodnotová preference liší od preference hodnot stejně starých lidí před pandemií. Stanovili jsme si také pět statistických hypotéz, jejichž platnost jsme chtěli ověřit. První dvě hypotézy předpokládaly, že v době pandemie COVID-19 bude rozdíl v preferenci terminálních a instrumentálních hodnot u mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti. Další dvě očekávaly nižší životní spokojenost mužů a žen ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie. Poslední předpokládala vyšší životní spokojenost u jedinců, kteří měli v době pandemie partnera v porovnání s těmi, co partnera neměli.

K analýze našich dat jsme využili jak deskriptivní, tak induktivní statistiku. Deskriptivní statistika nám umožnila získat odpovědi na hlavní i doplňující výzkumné otázky, zatímco pomocí induktivní statistiky jsme testovali platnost statistických hypotéz. Z deskriptivní statistiky jsme využili medián, který jsme vypočítali zvlášť pro každou hodnotu a určili tak její preferenci a aritmetický průměr, pomocí kterého jsme stanovili průměrnou spokojenost v jednotlivých škálách Dotazníku životní spokojenosti. K ověření platnosti statistických hypotéz týkajících se hodnotové orientace jsme zvolili Mann-Whitney U test s Bonferroniho korekcí. Hypotézy související s životní spokojeností jsme ověřovali t-testem pro jeden výběr a t-testem pro dva nezávislé výběry.

K hlavnímu výzkumnému cíli můžeme uvést, že hodnotový profil jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19 tvoří altruistické tendence rodinné bezpečí, upřímné přátelství a zralá láska. Tito jedinci si vysoce cení svobody, štěstí a stavu spokojenosti. Nejsou příliš orientováni na kariéru (nízká preference hodnot společenské uznání a ctižádostivost) a nezajímají je ani otázky vnitrostátní či mezinárodní politiky (bezpečnost národa a mír ve světě patří mezi nepreferované hodnoty). Projevuje se u nich sekulární tendence (nepreferují hodnotu spása duše), snaží se však dosáhnout vnitřní

harmonie. Za vysoce ceněné prostředky k dosažení cílů považují poctivost, logiku a přívětivost.

Celková životní spokojenost je u jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie nižší než v době před pandemií. Pokles spokojenosti můžeme sledovat i v jednotlivých oblastech života. Nejméně spokojeni byli mladí lidé se svým zdravotním stavem, vlastní osobou a náplní trávení volného času. Nárůst spokojenosti jsme naopak mohli pozorovat v oblasti bydlení a financí.

K doplňujícím výzkumným otázkám uvádíme, že hodnotové preference jedinců ve věku vynořující se dospělosti jsou v době pandemie jiné než hodnotové preference stejně starých jedinců před vypuknutím pandemie. Co se týče spokojenosti v jednotlivých oblastech života, tak zde v době pandemie došlo k poklesu ve většině z nich. Na základě výsledků induktivní statistiky jsme přijali všech pět našich hypotéz. Z přijetí prvních dvou hypotéz plyne, že existuje rozdíl v hodnotové preferenci u mužů a žen. Přijetí třetí a čtvrté hypotézy potvrdilo, že u mužů i žen došlo v době pandemie k poklesu celkové životní spokojenosti. Potvrzení páté hypotézy nás vede k závěru, že partnerský vztah lze v souvislosti s životní spokojeností považovat za protektivní faktor.

LITERATURA

- Aristotelés. (1996). *Etika Nikomachova* (2. vyd.). Praha: Petr Rezek.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469-480. doi:10.1037/0003-066X.55.5.469
- Arnett, J. J. (2007a). Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For? *Child Development Perspectives*, 1(2), 68-73. doi:10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x
- Arnett, J. J. (2007b). Socialization in emerging adulthood: From the family to the wider world, from socialization to self-socialization. In Grusec, J. E., Hastings, P. D. (Eds.), *Handbook of Socialization. Theory and Research* (208-231). New York: Guilford Press.
- Arnett, J. J. (2007c). Suffering, Selfish, Slackers? Myths and Reality About Emerging Adults. *Journal of Youth & Adolescence*, 36(1), 23-29. doi:10.1007/s10964-006-9157-z
- Arnett, J. J. (2007d). The long and leisurely route: Coming of age in Europe today. *Current History*, 106(698), 130-136. doi:10.1525/curh.2007.106.698.130
- Arnett, J. J. (2011). Emerging adulthood(s): The cultural psychology of a new life stage. In L. A. Jensen (Ed.), *Bridging cultural and developmental approaches to psychology: New syntheses in theory, research, and policy* (255-275). New York: Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2015). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties* (2. vyd.). New York: Oxford University Press.
- Aucejo, E. M., French, J., Ugalde Araya, M. P., & Zafar, B. (2020). The impact of COVID-19 on student experiences and expectations: Evidence from a survey. *Journal of Public Economics*, 191, Článek 104271. doi:10.1016/j.jpubeco.2020.104271
- Baumgartner, F., & Karaffová, E. (2012). Strategie zvládání ve vztahu k aspektům vynořující se dospělosti. *Psychologie pro praxi*, 47(1-2), 11-25.
- Benish-Weisman, M. (2015). The interplay between values and aggression in adolescence: A longitudinal study. *Developmental Psychology*, 51(5), 677-687. doi:10.1037/dev0000015

- Benish-Weisman, M., Daniel, E., & Knafo-Noam, A. (2017). The relations between values and aggression: A developmental perspective. In S. Roccas & L. Sagiv (Eds.), *Values and behavior: Taking a cross cultural perspective* (97-114). New York: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-56352-7_5
- Blackburn, S. (2008). *The Oxford dictionary of philosophy* (2. vyd.). Oxford: Oxford University Press.
- Blatný, M. (2010). *Psychologie osobnosti: Hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada.
- Blatný, M. (2015). *Člověk v kontextech celoživotního vývoje*. Brno: Academia.
- Blatný, M. (Ed.). (2016). *Psychologie celoživotního vývoje*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- Blatný, M., Dosedlová, J., Kebza, V., & Šolcová, I. (Ed.). (2005). *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Masarykova univerzita & nakladatelství MSD.
- Blatný, M., & Osecká, L. (1998). Zdroje sebehodnocení a životní spokojenosti: osobnost a strategie zvládnání. *Československá psychologie*, 42(5), 385-394.
- Blecha, I. (2002). *Filosofie* (4. vyd.). Olomouc: Nakladatelství Olomouc.
- Bradburn, N. M. (1969). *The Structure of Psychological Well-Being*. Chicago: Aldine Pub. Co.
- Brown, S. L., & Brown, M. R. (2006). Selective Investment Theory: Recasting the Functional Significance of Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 17(1), 1-29. doi:10.1207/s15327965pli1701_01
- Brugger, W. (1994). *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko.
- Cakirpaloglu, P. (2009). *Psychologie hodnot* (2. vyd.). Olomouc: Univerzita Palackého.
- Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing.
- Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. New York: Russell Sage Foundation.
- Cantril, H. (1965). *The pattern of human concerns*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

- Carlsson, M., & Hamrin, E. (1996) Measurement of quality of life in women with breast cancer. Development of a Life Satisfaction Questionnaire (LSQ-32) and a comparison with the EORTC QLQ-C30. *Quality Life Research*, 5, 265-274. doi:10.1007/bf00434748
- Carstensen, L. L., Turan, B., Scheibe, S., Ram, N., Ersner-Hershfield, H., Samanez-Larkin, G. R., ... Nesselroade, J. R. (2011). Emotional experience improves with age: Evidence based on over 10 years of experience sampling. *Psychology and Aging*, 26(1), 21-33. doi:10.1037/a0021285
- Cieciuch, J., Davidov, E., & Algesheimer, R. (2015). The Stability and Change of Value Structure and Priorities in Childhood: A Longitudinal Study. *Social Development*, 25(3), 503-527. doi:10.1111/sode.12147
- Clark, A. E., Frijters, P., & Shields, M. A. (2008). Relative Income, Happiness, and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles. *Journal of Economic Literature*, 46(1), 95-144. doi:10.1257/jel.46.1.95
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(4), 668-678. doi:10.1037/0022-3514.38.4.668
- Daly, M., Sutin, A., & Robinson, E. (2020). Longitudinal changes in mental health and the COVID-19 pandemic: Evidence from the UK Household Longitudinal Study. *Psychological Medicine*, 1-10. doi:10.1017/s0033291720004432
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575. doi:10.1037/0033-2909.95.3.542
- Diener, E. (Ed.). (2009). *The science of well-being: The collected works of Ed Diener*. Berlin: Springer Science & Business Media.
- Diener, E., & Biswas-Diener, R. (2008). *Happiness: unlocking the mysteries of psychological wealth*. Oxford: Blackwell Pub.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 1-75. doi:10.1207/s15327752jpa4901_13

- Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2009). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (2. vyd., 187-194). New York: Oxford University Press.
- Diener, E., Sapyta, J. J., & Suh, E. (1998). Subjective Well-Being Is Essential to Well-Being. *Psychological Inquiry*, 9(1), 33-37. Získáno z: <http://www.jstor.org/stable/1449607>
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302. doi:10.1037/0033-2909.125.2.276
- Dolan, P., Peasgood, T., & White, M. (2008). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of Economic Psychology*, 29(1), 94-122. doi:10.1016/j.joep.2007.09.001
- Dragomirecká, E., & Škoda, C. (1997). Kvalita života. Vymezení, definice a historický vývoj pojmu v sociální psychiatrii. *Česká a slovenská psychiatrie*, 93(2), 102-108.
- Dvořáková, J. (2008). *Morální usuzování: vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Brno: Masarykova univerzita.
- Dwivedi, A., & Rastogi, R. (2017). Proactive coping, time perspective and life satisfaction: A study on emerging adulthood. *Journal of Health Management*, 19(2), 1-11. doi:10.1177/0972063417699689
- Ehlert, A., Böhm, R., Fleiß, J., Rauhut, H., Rybníček, R., & Winter, F. (2021). The Development of Prosociality: Evidence for a Negative Association between Age and Prosocial Value Orientation from a Representative Sample in Austria. *Games*, 12(3), 67. doi.org/10.3390/g12030067
- Elmer, T., Mepham, K., & Stadtfeld, C. (2020). Students under lockdown: Comparisons of students' social networks and mental health before and during the COVID-19 crisis in Switzerland. *PLOS ONE*, 15(7), Článek e0236337. doi:10.1371/journal.pone.0236337
- English Oxford Living Dictionaries* (nedat.). Získáno z: <https://en.oxforddictionaries.com/>
- Erikson, E. H. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál.

- Errasti, J., Amigo, I., & Villadangos, M. (2017). Emotional uses of Facebook and Twitter: Its relation with empathy, narcissism, and self-esteem in adolescence. *Psychological Reports*, 120(6), 997-1018. doi:10.1177/0033294117713496
- Fahrenberg, J., Myrtek, M., Schumacher, J., & Brähler, E. (2001). *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum.
- Feather, N. T. (1995). Values, Valences, and Choice: The Influence of Values on the Perceived Attractiveness and Choice of Alternatives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(6), 1135-1151. doi:10.1037/0022-3514.68.6.1135
- Frankl, V. E. (2015). *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta.
- Gallagher, M. W., Lopez, S. J., & Preacher, K. J. (2009). The Hierarchical Structure of Well-Being. *Journal of Personality*, 77(4), 1025-1050. doi:10.1111/j.1467-6494.2009.00573.x
- Gambin, M., Sękowski, M., Woźniak-Prus, M., Wnuk, A., Oleksy, T., Cudo, A., ... Maison, D. (2021). Generalized anxiety and depressive symptoms in various age groups during the COVID-19 lockdown in Poland. Specific predictors and differences in symptoms severity. *Comprehensive Psychiatry*, 105, 1-10. doi:10.1016/j.comppsy.2020.1522
- Geist, B. (2000). *Psychologický slovník* (2. vyd.). Praha: Vodnář.
- Guarnieri, S., Smorti, M., & Tani, F. (2015). Attachment Relationships and Life Satisfaction During Emerging Adulthood. *Social Indicators Research*, 121(3), 833-847. doi:10.1007/s11205-014-0655-1
- Hamilton, N. A., Nelson, C. A., Stevens, N., & Kitzman, H. (2007). Sleep and psychological well-being. *Social Indicators Research*, 82(1), 147-163. doi:10.1007/s11205-006-9030-1
- Hamplová, D. (2004). *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České Republiky.
- Hanuš, J. (2005). *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník* (3. vyd.). Praha: Portál.
- Hernandez, A., & Chalk, H. M. (2021). Social Media Use: Relation to Life Satisfaction, Narcissism, and Interpersonal Exploitativeness. *Psi Chi Journal of Psychological Research*, 26(2), 199-207. doi:10.24839/2325-7342.JN26.2.78

- Hlavinka, P. (2013). *Etika: přehled filosofických a náboženských koncepcí*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense.
- Hnilica, K. (2004). Vliv pracovního stresu a životních událostí na spokojenost se životem. *Československá psychologie*, 48(3), 193-202.
- Hnilica, K. (2007). Vývoj a změny hodnot v dospělosti. *Československá psychologie*, 51(5), 437-463.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hošová, D. (prosinec, 2016). *Problémy hodnotovej orientácie detí*. Prohuman. Získáno z: <https://www.prohuman.sk/psychologia/problemy-hodnotovej-orientacie-deti>
- Jandourek, J. (2007). *Sociologický slovník* (2. vyd.). Praha: Portál.
- Jorgensen, N. A., Nelson, L. J., & Duan, X. (2017). Perceived Parenting Practices and Adjustment. *Emerging Adulthood*, 5(5), 371-376. doi:10.1177/2167696817694800
- Kebza, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia.
- Keniston, K. (1971). *Youth and dissent: The rise of a new opposition*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Keyes, C. L. M. (1998). Social Well-Being. *Social Psychology Quarterly*, 61(2), 121. doi:10.2307/2787065
- Kim, J., & Hatfield, E. (2004). Love Types and Subjective Well-being: A Crosscultural Study. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 32(2), 173-182. doi:10.2224/sbp.2004.32.2.173
- Kohútová, V., Špajdel, M., & Dědová, M. (2021). Emerging Adulthood – an Easy Time of Being? Meaning in Life and Satisfaction with Life in the Time of Emerging Adulthood. *Studia Psychologica*, 63(3), 307-321. doi:10.31577/sp.2021.03.829
- Krettenauer, T., Murua, L. A., & Jia, F. (2016). Age-related differences in moral identity across adulthood. *Developmental Psychology*, 52(6), 972-984. doi:10.1037/dev0000127
- Křeménková, L. (2015). Osobní hodnoty a hodnotové systémy studentů a pracovníků humanitního zaměření. *Psychologie a její kontexty*, 6(2), 17-35.
- Křivohlavý, J. (2013). *Psychologie pocitů štěstí: současný stav poznání*. Praha: Grada.

- Křivohlavý, J. (2015). *Pozitivní psychologie* (3. vyd). Praha: Portál.
- Kučerová, S. (1996). *Člověk, hodnoty, výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: ManaCon.
- Lane, J. A. (2020). Attachment, Ego Resilience, Emerging Adulthood, Social Resources, and Well-Being among Traditional-Aged College Students. *Professional Counselor*, 10(2), 157-169. doi:10.15241/jal.10.2.157
- Lašek, J. (2004). Subjektivní životní spokojenost u tří věkových skupin respondentů. *Československá psychologie*, 48(3), 215-224.
- Lee, J. A., Soutar, G. N., & Sneddon, J. (2010). Personal values and social marketing: Some research suggestions. *Journal of Research for Consumers*, 18, 1-4. Získáno z: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/personal-values-social-marketing-some-research/docview/817470536/se-2>
- Lee, J. A., Ye, S., Sneddon, J. N., Collins, P. R., & Daniel, E. (2017). Does the intra-individual structure of values exist in young children? *Personality and Individual Differences*, 110, 125-130. doi:10.1016/j.paid.2017.01.038
- Levine, M. (2005). *Ready or not, here life comes*. New York: Simon & Schuster.
- Levine, L. E., & Munsch, J. (2016). *Child development from infancy to adolescence: An active learning approach*. Los Angeles: Sage Publications, Inc.
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41(1), 3-13. doi:10.1037/0003-066X.41.1.3
- Luyckx, K., De Witte, H., & Goossens, L. (2011). Perceived instability in emerging adulthood: The protective role of identity capital. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 32(3), 137-145. doi:10.1016/j.appdev.2011.02.002
- Macek, P. (2003). *Adolescence* (2. vyd.). Praha: Portál.
- Macek, P., Bejček, J., & Vaničková, J. (2007). Contemporary Czech Emerging Adults. *Journal of Adolescent Research*, 22(5), 444-475. doi:10.1177/0743558407305417
- Magson, N. R., Freeman, J. Y. A., Rapee, R. M., Richardson, C. E., Oar, E. L., & Fardouly, J. (2020). Risk and protective factors for prospective changes in adolescent mental health during the COVID-19 pandemic. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, 44-57. doi:10.1007/s10964-020-01332-9

- Maslow, A. H. (2014). *O psychologii bytí*. Praha: Portál.
- McMahan, E. A., & Estes, D. (2011). Hedonic versus eudaimonic conceptions of well-being: Evidence of differential associations with self-reported well-being. *Social Indicators Research*, 103(1), 93-108. doi:10.1007/s11205-010-9698-0
- Meier, S., & Stutzer, A. (2008). Is volunteering rewarding in itself? *Economia*, 75, 79-101. doi:10.1111/j.1468-0335.2007.00597.x
- Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who Is Happy? *Psychological Science*, 6(1), 10–19. doi:10.1111/j.1467-9280.1995.tb00298.x
- Nelson, L. J., & Luster, S. S. (2015). “Adulthood” by Whose Definition?: The complexity of emerging adults’ conceptions of adulthood. In J. J. Arnett, (Ed.), *The Oxford Handbook of emerging adulthood* (421-437). New York: Oxford University Press.
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., & Tobin, S. S. (1961). The measurement of life satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16, 134-143. doi:10.1093/geronj/16.2.134
- Němcová, B. (2020). *Hodnotová orientace ve věku vynořující se dospělosti*. [Nepublikovaná bakalářská diplomová práce]. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Norris, R., Carroll, D., & Cochrane, R. (1992). The effects of physical activity and exercise training on psychological stress and well-being in an adolescent population. *Journal Of Psychosomatic Research*, 36(1), 55-65. doi:10.1016/0022-3999(92)90114-h
- Padilla-Walker, L. M. (2014). Moral Development During Emerging Adulthood. In J. J. Arnett (Ed.), *The Oxford Handbook of Emerging Adulthood* (449-463). Získáno 18. září 2019 z Oxford Handbooks Online.
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further Validation of the Satisfaction With Life Scale: Evidence for the Cross-Method Convergence of Well-Being Measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161. doi:10.1207/s15327752jpa5701_17
- Perry, W. (1999). *Forms of intellectual and ethical development in the college years: A scheme*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Piaget, J. (1960). *The Moral Judgement of the Child*. Glencoe: Free Press.

- Piko, B. F. (2006). Satisfaction with Life, Psychosocial Health and Materialism among Hungarian Youth. *Journal of Health Psychology*, 11(6), 827-831. doi:10.1177/1359105306069072
- Preetz, R., Filser, A., Brömmelhaus, A., Baalman, T., & Feldhaus, M. (2021). Longitudinal Changes in Life Satisfaction and Mental Health in Emerging Adulthood During the COVID-19 Pandemic. Risk and Protective Factors. *Emerging Adulthood*, 9(5), 602-617. doi:10.1177/21676968211042109
- Prudký, L. (2009). *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia.
- Prudký, L. (2017). *Vývoj hodnotových struktur studentů FHS UK*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. Získáno 20. října 2019 z Elektronické publikace FHS UK.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7. vyd.). Praha: Portál.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rainey, V. R., Flores-Lamb, V., Gjorgieva, E., & Speed, E. A. (2020). Language brokering and psychological adjustment in emerging adulthood: exploring cultural values as moderators. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 41(6), 471-487. doi:10.1080/01434632.2019.1630416
- Rapp, I., & Stauder, J. (2020). Mental and physical health in couple relationships: Is it better to live together? *European Sociological Review*, 36(2), 303-316. doi:10.1093/esr/jcz047
- Roberts, B. W., Wood, D. & Smith, J. L. (2005). Evaluating Five Factor Theory and social investment perspectives on personality trait development. *Journal of Research in Personality*, 39(1), 166-184. doi:10.1016/j.jrp.2004.08.002
- Roccas, S., & Sagiv, L. (2010). Personal values and behavior: Taking the cultural context into account. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(1), 30-41. doi:10.1111/j.1751-9004.2009.00234.x
- Rodriguez, S. N., Dutra-Thomé, L., & Koller, S. H. (2021). What do you really want? Change in goals and life satisfaction during Emerging Adulthood in Brazil. *Revista Latinoamericana de Psicología*, 53, 30-36. doi:10.14349/rlp.2021.v53.4

- Rohan, M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and Social Psychology Review*, 4(3), 255-277. doi:10.1207/S15327957PSPR0403_4
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free press.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081. doi:10.1037/0022-3514.57.6.1069
- Ryff, C. D. (2008). Challenges and opportunities at the interface of aging, personality, and well-being. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (399-418). New York: The Guilford Press.
- Řehan, V., & Cakirpaloglu, P. (2000). Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. *Československá psychologie*, 44(3), 202-215.
- Sak, P., & Saková, K. (2004). *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis.
- Salceanu, C. (2019). The Evolution of Human Values – A Comparative Study of Values in Adolescents and Emerging Adults. *Postmodern Openings*, 10(2), 74-83. doi:10.18662/po/72
- Shulman, S., & Connolly, J. (2016). The challenge of romantic relationships in emerging adulthood. In J. J. Arnett (Ed.), *The Oxford handbook of emerging adulthood* (230-244). New York: Oxford University Press.
- Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R. M., & Funder, D. C. (2004). Personality and Life Satisfaction: A Facet-Level Analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1062-1075. doi:10.1177/0146167204264292
- Schönpflug, U. (2001). Intergenerational Transmission of Values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(2), 174-185. doi:10.1177/0022022101032002005
- Schusterová, N. (2008). Konštrukt „hodnota“ v psychologickom ponímaní. *Československá psychologie*, 52(3), 265-275.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65. doi:10.1016/s0065-2601(08)60281-6

- Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied Psychology: An International Review*, 48(1), 23-47. doi:10.1111/j.1464-0597.1999.tb00047.x
- Schwartz, S. H. (2014). Rethinking the concept and measurement of societal culture in light of empirical findings. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(1), 5-13. doi:10.1177/0022022113490830
- Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(3), 268-290. doi:10.1177/0022022101032003002
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562. doi:10.1037/0022-3514.53.3.550
- Schwartz, S. H., & Butenko, T. (2014). *Values and behavior: Validating the refined value theory in Russia. European Journal of Social Psychology*, 44(7), 799-813. doi:10.1002/ejsp.2053
- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.-E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663-688. doi:10.1037/a0029393
- Sobotková, I., Reiterová, E., & Hurníková, K. (2011). Rozdíly mezi otci a matkami v pohledu na fungování rodiny, v životní spokojenosti a rovnováze mezi prací a rodinou. *Československá psychologie*, 55(2), 139-151.
- Son, C., Hegde, S., Smith, A., Wang, X., & Sasangohar, F. (2020). Effects of COVID-19 on college students' mental health in the United States: Interview survey study. *Journal of medical internet research*, 22(9), Článek e21279.
- Sousa, L., & Lyubomirsky, S. (2001). Life satisfaction. In J. Worell (Ed.), *Encyclopedia of women and gender: Sex similarities and differences and the impact of society on gender* (2. vyd., 667-676). San Diego, CA: Academic Press.
- Svoboda, M. (1991). Hodnotové orientace vysokoškolských studentů. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. I 25, Řada pedagogicko-psychologická* (40, 71-78). Brno: Masarykova univerzita.

- Šolcová, I., & Kebza, V. (2005). Prediktory osobní pohody (well-being) u reprezentativního souboru české populace. *Československá psychologie*, 49(1), 1-8.
- Tam, C. L., Lee, T. H., Har, W. M., & Chan, L. C. (2011). Perception of suicidal attempts among college students in Malaysia. *Asian. Social Science*, 7(7), 30-41. doi:10.5539/ass.v7n7p30
- Tanner, J. L., Arnett, J. J., & Leis, J. A. (2009). Emerging adulthood: Learning and development during the first stage of adulthood. In M. C. Smith & N. DeFrates-Densch (Eds.), *Handbook of research on adult learning and development* (34-67). New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Van Praag, B. M., & Ferrer-i-Carbonell, A. (2010). Happiness economics: A new road to measuring and comparing happiness. *Foundations and Trends® in Microeconomics*, 6(1), 1-97. doi:10.1561/07000000026
- Vecchione, M., Döring, A. K., Alessandri, G., Marsicano, G., & Bardi, A. (2015). Reciprocal Relations across Time between Basic Values and Value-expressive Behaviors: A Longitudinal Study among Children. *Social Development*, 25(3), 528-547. doi:10.1111/sode.12152
- Vláda České republiky. (2020). *Vládní usnesení související s bojem proti epidemii - rok 2020*. Získáno z: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii-koronaviru---rok-2020-186999/>
- Vláda České republiky. (2021). *Vládní usnesení související s bojem proti epidemii - rok 2021*. Získáno z: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii---rok-2021-193536/>
- Williams, K. E., & Ciarrochi, J. (2019). Perceived Parenting Styles and Values Development: A Longitudinal Study of Adolescents and Emerging Adults. *Journal of Research on Adolescence*, 30(2), 541-558. doi:10.1111/jora.12542
- World Health Organization (1946). *Constitution of The World Health Organization*. Získáno z: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf>
- World Health Organization (2021). *Timeline: WHO's COVID-19 response*. Získáno z: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeline#!>

- Xing, Z., & Huang, L. (2014). The Relationship Between Age and Subjective Well-Being: Evidence from Five Capital Cities in Mainland China. *Social Indicators Research, 117*(3), 743-756. Získáno z: <http://www.jstor.org/stable/24720968>
- Yao, Y. S., Chang, W. W., Jin, Y. L., Chen, Y., He, L. P., & Zhang, L. (2014). Life satisfaction, coping, self-esteem and suicide ideation in Chinese adolescents: A school-based study. *Child: Care, Health and Development, 40*(5), 747-752. doi:10.1111/cch.12142
- Zullig, K. J., Valois, R. F., Huebner, E. S., Oeltmann, J. E., & Drane, J. W. (2001). Relationship between perceived life satisfaction and adolescents' substance abuse. *Journal of Adolescent Health, 29*(4), 279-288. doi:10.1016/s1054-139x(01)00269-5
- Žukauskienė, R., Kaniušonytė, G., Nelson, L. J., Crocetti, E., Malinauskienė, O., Hihara, S., & Sugimura, K. (2020). Objective and subjective markers of transition to adulthood in emerging adults: Their mediating role in explaining the link between parental trust and life satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships, 37*(12), 3006-3027. doi:10.1177/0265407520948621

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Ukázka datové matice preferenčních hodnot RVS
4. Ukázka datové matice hrubých skóreů DŽS

Příloha 1: Abstrakt v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Hodnotová orientace a životní spokojenost ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19

Autor práce: Bc. Bára Němcová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Počet stran a znaků: 98, 193 732

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 147

Abstrakt:

Cílem této práce je zjistit, jaká je hodnotová orientace a životní spokojenost jedinců ve věku vynořující se dospělosti v době pandemie COVID-19. Dále nás zajímá, zda se hodnotová preference i spokojenost v jednotlivých oblastech života v době pandemie změnila a jak je životní spokojenost ovlivněna partnerským vztahem. Teoretická část práce se zabývá hodnotami, životní spokojeností, obdobím vynořující se dospělosti a pandemií COVID-19. Praktickou část tvoří kvantitativní výzkum, kterého se účastnilo 525 lidí. Hodnotovou orientaci jsme stanovili pomocí Rokeachovy škály hodnot, životní spokojenost jsme zjišťovali Dotazníkem životní spokojenosti. K analýze dat byla využita indukční a deskriptivní statistika. Na základě výsledků jsme stanovili hodnotovou orientaci celého souboru, která odráží jak individuální, tak kolektivní hodnoty. Preference hodnot v době pandemie je jiná než před pandemií, odlišnost lze pozorovat také u mužů a žen. Celková životní spokojenost je v době pandemie u mladých lidí nižší než před pandemií, k poklesu došlo také ve spokojenosti v jednotlivých oblastech života, za protektivní faktor můžeme v tomto směru považovat partnerský vztah.

Klíčová slova: hodnoty, hodnotová orientace, životní spokojenost, vynořující se dospělost, pandemie COVID-19

Příloha 2: Abstrakt v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESIS

Title: Value orientation and life satisfaction in emerging adulthood during COVID-19 pandemic

Author: Bc. Bára Němcová

Supervisor: prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Number of pages and characters: 98, 193 732

Number of appendices: 4

Number of references: 147

Abstract:

The aim of this work is to find out about the value orientation and life satisfaction of individuals at the age of emerging adulthood during the COVID-19 pandemic. It is interested in whether value preferences and satisfaction in individual areas of life have changed during the pandemic and how life satisfaction is affected by being in a relationship. The theoretical part of the thesis deals with values, life satisfaction, the period of emerging adulthood and the COVID-19 pandemic. The practical part consists of quantitative research, which was attended by 526 people. We determined the value orientation using the Rokeach Value Survey, and life satisfaction was surveyed via the Life Satisfaction Questionnaire. Inductive and descriptive statistics were used to analyse the data. Based on the results, we determined the value orientation of the entire group which reflects both individual and collective values. The preference of values during the pandemic is different than before the pandemic, a difference can also be observed in men and women. The overall life satisfaction of young people during the pandemic is lower than before the pandemic. There was also a decrease in satisfaction in individual areas of life; being in a partnership can be considered protective in this regard.

Key words: values, value orientation, life satisfaction, emerging adulthood, COVID-19 pandemic

Příloha 3: Ukázka datové matice preferenčních hodnot RVS

I. PŽ	I. VZ	I. PU	I. RB	I. SV	I. ŠT	I. VH	I. ZL	I. BN	I. MS	I. KR	I. RO	I. SP	I. SD	I. SE	I. SU	I. UP	I. MO	II. CT	II. SVB	II. SCH	II. VE	II. ČI	II. OD	II. SM	II. OCH	III. POC
1	17	13	1	2	5	4	3	6	14	18	10	8	16	11	12	7	9	16	1	8	6	15	2	17	7	5
17	16	15	2	1	7	4	3	8	9	18	13	5	14	12	10	6	11	15	4	8	6	14	2	16	7	3
16	10	9	1	2	8	17	5	7	6	15	13	4	18	14	11	3	12	10	5	9	8	18	6	17	7	1
16	3	14	7	6	4	15	1	13	12	17	11	5	18	8	9	2	10	14	5	12	3	16	9	11	1	8
10	18	13	2	12	5	3	1	14	16	17	9	7	8	6	11	4	15	17	18	5	8	4	6	11	1	2
9	10	5	8	1	7	17	4	12	16	15	13	2	18	11	14	6	3	6	10	2	5	11	12	13	3	1
13	15	16	1	5	6	2	7	14	17	18	8	3	9	11	12	4	10	15	14	12	11	10	9	13	1	7
7	8	9	1	6	4	3	10	12	5	15	16	14	18	11	17	2	13	12	11	18	17	10	9	13	2	3
11	17	15	3	9	10	1	4	13	5	18	12	6	14	7	16	8	2	18	16	15	9	10	8	14	7	4
13	10	11	4	6	8	5	12	15	16	18	3	1	17	7	14	2	9	8	17	13	7	1	10	15	9	2
16	8	11	9	6	7	2	5	14	15	10	13	12	3	4	17	18	1	6	5	12	18	13	7	17	15	8
12	18	13	1	9	10	2	8	15	16	17	14	3	5	6	11	4	7	17	11	5	6	12	15	16	10	7
15	8	9	4	6	1	7	3	16	14	13	10	11	17	2	18	5	12	8	15	9	7	2	1	17	10	3
17	16	10	4	2	11	5	3	13	12	15	6	9	18	7	14	8	1	11	5	3	13	8	7	12	14	6
12	14	13	15	10	3	6	2	17	7	18	9	1	11	8	16	4	5	9	10	17	13	8	14	16	5	4
12	13	8	4	14	6	3	9	15	16	7	17	1	18	2	11	5	10	14	4	5	3	6	2	11	7	13
10	14	13	2	9	5	11	1	16	17	18	4	3	12	6	15	7	8	6	17	5	3	7	16	8	12	13
3	5	4	6	2	17	1	11	16	15	18	8	14	13	10	12	7	9	17	12	11	10	13	3	9	2	14
9	8	13	2	6	7	3	4	16	18	10	17	1	11	12	14	5	15	17	3	1	4	16	14	5	15	7

